

MEDZINÁRODNÉ
VZŤAHY
SLOVAK
JOURNAL OF
INTERNATIONAL
RELATIONS

Vedecký časopis pre medzinárodné
politické, ekonomické, kultúrne a
právne vzťahy

Scientific journal of international
political, economic, cultural and
legal relations

Ročník XX | Volume XX

2/2022

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis
pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy
Fakulty medzinárodných vzťahov
Ekonomickej univerzity v Bratislave

Slovak Journal of International Relations

Scientific journal
of international political, economic, cultural and legal relations
published by the Faculty of International Relations
at the University of Economics in Bratislava

Indexovaný v / Indexed in:

EBSCO

INDEX
COPERNICUS

IDEAS

ECONBIZ

Medzinárodné vzťahy 2/2022, ročník XX.
Slovak Journal of International Relations 2/2022, Volume XX.

Medzinárodné vzťahy

Slovak Journal of International Relations

Redakcia / Editorial office:

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
Tel.: 00421 2 6729 5471
E-mail: mv.fmv@euba.sk

Hlavná redaktorka / Editor-in-chief:

 Ludmila LIPKOVÁ University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board:

	Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR	University of Malaya, Malaysia
	Doreen BEKKER	Rhodes University, South Africa
	Alexandru BURIAN	Moldavian Association of International Law, Moldova
	Eva CIHELKOVÁ	Pan-European University, Slovakia
	Alan V. DEARDORFF	University of Michigan-Ann Arbor, USA
	Attila FÁBIÁN	University of West Hungary, Hungary
	Tatiana FILOSOFOVA	NRU Higher School of Economics, Russia
	François GEMENNE	University of Liège, Belgium
	Otmar HÖLL	University of Vienna, Austria
	Edward H. HUIJBENS	University of Akureyri, Iceland
	María Teresa INFANTE Caffi	University of Chile, Chile
	Siti Rohaini Binti KASSIM	University of Malaya, Malaysia
	LI Hsi-Mei	Chinese Culture University, Taiwan
	Klavdij LOGOŽAR	University of Maribor, Slovenia
	Stanislav MRÁZ	College Danubius, Slovakia
	Julija NESTERENKO	Russian State University of Humanities, Russia
	Rebecca NEUMANN	University of Wisconsin-Milwaukee, USA
	Jan OSTOJ	Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland
	Hakan G. SICAKKAN	University of Bergen, Norway
	Karol SORBY	Institute of Oriental Studies of the SAS, Slovakia
	František ŠKVRNDA	University of Economics in Bratislava, Slovakia
	Pavel ŠTURMA	Charles University in Prague, Czech Republic
	Chong-Ko Peter TZOU	Tamkang University, Taiwan
	Harun UÇAK	Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey
	Jolita VVEINHARDT	Vytautas Magnus University; Sports University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor:

 Mykhaylo KUNYCHKA University of Economics in Bratislava, Slovakia

Vydavateľ / Publisher: Ekonomická univerzita v Bratislave, IČO 00 399 957

Evidenčné číslo / Country registration number: EV 4785/13

ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print edition)

ISSN 1339-2751 (online)

Obsah

NIGERIJSKÉ ŽENY A PANDÉMIA COVID-19 TEMITOPE PETER OLA, PHD. – DR. TOSIN AKINJOBI-BABATUNDE _____	83
„KONZERVAČNÉ LÁTKY“ NÁRODNÉHO ŠTÁTU V ČASE GLOBALIZÁCIE MGR. MONIKA MICHALCOVÁ _____	100
STRANY ZELENÝCH VO ŠVAJČIARSKOM STRANÍCKOM SYSTÉME DOC. PHDR. RADOSLAV ŠTEFANČÍK, MPOL. PH.D. _____	119
MEDZINÁRODNÁ MIGRÁCIA AKO PREDMET VÝSKUMU MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV MGR. TERÉZIA SERESOVÁ _____	136
EGYPT 1971 – ANWAR AS-SĀDĀT A JEHO KONTRAREVOLUČNÝ PREVRAT PROF. PHDR. KAROL R. SORBY, DRŠC. _____	155
INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY	175
INŠTRUKCIE PRE AUTOROV	177

Content

NIGERIAN WOMEN AND COVID-19 PANDEMIC TEMITOPE PETER OLA – TOSIN AKINJOBI-BABATUNDE _____	83
“PRESERVATIVES” OF NATIONAL STATE IN TIMES OF GLOBALIZATION MONIKA MICHALCOVÁ _____	100
THE GREEN PARTIES IN THE SWISS PARTY SYSTEM RADOSLAV STEFANCIK _____	119
INTERNATIONAL MIGRATION AS AN OBJECT OF RESEARCH IN INTERNATIONAL RELATIONS TEREZIA SERESOVA _____	136
EGYPT 1971 – ANWAR AS- SĀDĀT AND HIS COUNTER-REVOLUTIONARY COUP KAROL R. SORBY _____	155
ABOUT THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS	175
GUIDE FOR AUTHORS	177

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2022, Volume XX., Issue 2, Pages 83 – 99

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 3. 2. 2022 | Accepted: 27. 5. 2022 | Published 15. 6. 2022

NIGERIJSKÉ ŽENY A PANDÉMIA COVID-19

NIGERIAN WOMEN AND COVID-19 PANDEMIC

*Temitope Peter Ola*¹, *Tosin Akinjobi-Babatunde*²

Výskyt koronavírusového infekčného ochorenia (COVID-19) koncom roka 2019, jeho rýchle šírenie a celkové účinky na celom svete významne ovplyvnili svet. Pandémia má zásadné dôsledky na národnú a zahraničnú politiku, hospodárstvo a sociálny pokrok. V Nigérii je živobytie výrazne ovplyvnené ekonomickým lockdownom, obmedzeniami pohybu, potrebou izolovať sa a zatváraním škôl. Okrem iného nechávanie školopovinných detí doma znamenalo, že ženy zostali s nimi, čo tiež zvýšilo počet domácich prác, vytváralo sa ďalšie napätie a frustrácia, čo vedlo k nárastu domáceho násillia. Pretrvávanie tohto javu znásobuje rodovú nerovnosť a vytvára všeobecné výzvy, ktorým nigérijské ženy čelia v každodennom živote. Článok sa zameriava na vplyv COVID-19 na rodové otázky prostredníctvom skúmania skúseností žien počas pandémie v Nigérii. Objasňuje vplyv pandémie na sociálne postavenie žien a ich schopnosť a vynaliezavosť toto náročné obdobie zvládnuť.

Kľúčové slová: Nigérijské ženy, COVID-19, rodové násillie, starostlivosť o deti

The emergence of the dreaded Coronavirus infectious disease (CoVid-19) in late 2019, its rapid spread and overall effects across the globe are crucial to contemporary world history. The pandemic has substantial implications on overall nations' politics and foreign policy, economy and social progression. In Nigeria, livelihood is greatly affected by economic lockdown, restrictions to movement, the needs to self-isolate and closure of schools. Among other things, the 'stay at home' of school age children meant that women stay back at home to care for the children which also increased the chores to be done. As lockdown continues to force families to remain together at home, additional tension and frustration are created, leading to increase in domestic abuses. The experiences compound the spate of gender inequality and the generic challenges Nigerian women face in their daily living. This paper

¹ Temitope Peter Ola, PhD., Department of History and Diplomatic Studies, Faculty of Arts, Olabisi Onabanjo University, Nigeria, e-mail: ola.temitope@oouagoiwoye.edu.ng

Dr. Ola teaches International Relations and his research focus is in the area of International Politics, Global Terrorism, International Economic Relations, and Foreign Policy Analysis.

² Tosin Akinjobi-Babatunde, M.A. in History, e-mail: kristosin@gmail.com

looks at the gender impacts of CoVid-19 by investigating the internal logic of feminine experiences of the pandemic in Nigeria. It unpacks how women are affected economically, their strategies to survive the pandemic and the implications of these for effecting social change in the post-pandemic era. This is with a view to understanding the dynamics of women's survival ingenuity in challenging situations.

Key words: Nigerian women, CoVid-19, gender violence, childcare

JEL: I18, I15, I38

1 INTRODUCTION

The novel coronavirus disease (CoVid-19) is the newest of the respiratory infections amongst the Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS-CoV) and Middle Eastern Respiratory Syndrome (MERS-CoV). The term, CoVid-19, was coined by the World Health Organisation's Global Committee on Taxonomy and Viruses. As if released from the wild, CoVid-19 was first discovered in the Huanan food market in the city of Wuhan, China in December 2019. Spreading from there, the deadly infectious disease successfully shattered enduring norms and assumptions about the world. One of the pillars of modern civilization – ability to assure, promote and sustain good health – experienced a seismic shock under momentous pressure in ways that had not occurred in a hundred years. The outbreak of the disease has since led to an ever-increasing global demand and supply of vaccines, lateral testing, use of personal protective equipment (PPEs), mechanical ventilators, medical oxygen, infection control supplies including disinfectants, sanitizers, and other essential medical equipment meant for restricting the spread of CoVid-19. Yet, the continued mutation of the virus leading to the emergence of new strains portend that it has come to stay and would continue to be around the world for a long time to come.

The spread, damage and the consequences of the disease did not only stress and overwhelm enduring and trusted national health systems but also exposed the multilevel fragility hitherto ignored in these systems. CoVid-19 hindered productivity and economic activities, destabilised institutions and eroded human capital. It accentuated and worsened pre-existing inequities, exclusion and poverty, increased risks and vulnerabilities, and enhanced other variants of marginalisation. In acknowledgement of the apocalyptic impacts of the virus the World Health Organisation (WHO) declared the infectious disease a global pandemic by March 11, 2020. In response, executive orders temporarily suspending certain segments of human rights including restrictions on movement and public gatherings were signed in many countries as the world locked down. And as telephoning and social media became the only 'safe' havens of human interactions the topical item on the news stream are stories and statistics of survival and of deaths from CoVid-19. For a moment, particularly around the middle of 2020, the world literally stood still.

Meanwhile, the index case of CoVid-19 was reported to have started in Nigeria when an Italian national working in Lagos flew into the commercial city of

Lagos from Milan, Italy, on February 25, 2020 (NCDC 2020). The federal government responded with ban on social gatherings with mechanisms in place to arrest and punish those in defiance. There were shutdown of economic activities and restrictions on movement for people in Abuja, Lagos and Ogun states. Other parts of the federation soon followed. And other preventive measures include increase in screening at border entry points, self-isolation, social distancing of not less than 2 meters, use of hand sanitizer, and washing of hands frequently, all of which were emphasised and publicised through formal and informal media outlets (Adnan 2020, Obiezu 2020, Olurounbi and Bala-Gbogbo 2020).

No doubt, the pandemic changed a lot of things around the world and people responded differently across cultures, religious beliefs and locations. While some take the position that the pandemic was an agenda of politicians to dictate what people should do like staying at home, some are of the belief that the pandemic had occurred due to the impacts of 5G network activation and some maintained that it is a centenary epidemic outbreak. Even though opinion is still diverse with regards to the cause of CoVid-19 and the vaccination that was developed to boost immunity to being infected, there is no disputing that CoVid-19 has left an indelible mark in the sand of time and it is going to take some time for people to revert to the way things used to be. This paper looks at the impacts of CoVid-19 on Nigerian women, how the changes brought about by the pandemic were managed and explore how women are coping with the “new normal” in Nigeria.

2 LITERATURE REVIEW: PROBLEMATIZING THE EXPERIENCE OF NIGERIAN WOMEN AT THE HEIGHT OF COVID-19

There is a sizeable body of literature on the global impact of CoVid-19. There is a consensus in the literature that livelihood in Nigeria was affected by economic lockdown, fear of the unknown, enforcement of the pharmaceutical and non-pharmaceutical prevention protocols of CoVid-19. However, the understanding of the impact of the disease on Nigerians through the instrumental rationality does not address the emerging scenarios related to Nigerian women’s responses towards CoVid-19 prevention protocols, for example, issues of wearing of face-masks, regular washing of hands, needs for self-isolation, and emergence of quarantine centres. However, the understanding of the impact of the disease on Nigerians through the instrumental rationality and national security logic is misleading. It is because the national security lens is incapable of grasping the comprehensive picture of women’s puzzling responses. Therefore, Nigerian women’s responses to CoVid-19 need appropriations from the perspective of human security rather than a perspective of national security. This is because existing literature on the impact of the disease in Nigeria tends to be state-centric. The state-centric approach is bedevilled with status quo bias. In this frame of reference, the emphasis has been given to explaining the existing security

situation rather than engaging the changing realities. Thus, state-centric approaches do not address the emerging scenarios related to Nigerian women's responses towards the challenges, for example, issues of wearing of face-masks, regular washing of hands, needs for self-isolation, and emergence of quarantine centres.

Overall, limited attention has been paid to how Nigerian women respond to the situation. The few scholarly articles which attempt to examine the responses of Nigerians to the challenges posed by the disease are not only superficial in nature but completely ignored the responses of women vis-à-vis their peculiar situations. Even though disempowerment is a shared misfortune of many Nigerians during the pandemic irrespective of gender, one may still discern differentiated experiences across gender divisions. Thus, since the literature had inadvertently omitted the responses of women (who form a significant proportion of those affected by the pandemic) it is impossible to have a holistic picture of the dimensions of and responses to the CoVid-19 in Nigeria.

In discerning the intersections of Nigerian women's lived experiences, the strategic struggles for survival and the need for a leap from the cultural subjugation of women, this section explores extant literature on the difficulties faced by Nigerian women at the peak of the pandemic. Since Nigeria got its index case of CoVid-19 on February 27, 2020, the virus has posed immense challenges, multifarious and multifaceted secondary impacts to all and sundry in Nigeria. Kuforiji, Fajana and Agboola (2020) posit that the CoVid-19 pandemic had significant effect on the contract of employment, manpower ratio and employees' mental health and concluded that the disease has brought new managerial insight into employment relations in all sectors of the Nigerian economy. Thus, CoVid-19 brought about restrictions on global and local mobility including closure of businesses with implications on employers' ability to honour contract of employment. Yet, Prem, Liu, Russell, Kucharski, Eggo and Davies (2020) believe the introduction of physical and social distancing measures are inevitable in the bid to slow down the spread of the disease. In response, Hamouche (2020) focused on the mental health implications of the need for social distancing measures noting that cognitive distress, anxiety and depression are the results.

However, these impacts are gendered and variegated (Sili 2020, Lewis 2020). As suggested in some literature, women are the hardest hit by epidemics because they bear the brunt of caring for children orphaned by widespread diseases resulting into rapid deaths (Human Rights Watch 2017, Bandiera et al. 2018). However, like other women around the world, Nigerian women suffer more socioeconomic costs of CoVid-19 than the pandemic itself. This is made more evident by Polglase et al. (2020) who opine that 70% of those dying from the CoVid-19 infection are men. Although women are disproportionately affected in relation to the toll that the pandemic have or had on

them (CARE 2020, UN 2020), there are more longer-term and secondary repercussions in terms of the political, economic, social and psychological implications on them.

As part of its response to stem transmission and infection through non-pharmaceutical response, the Nigerian government on 29th March 2020 imposed a lockdown in some parts of the country including the Federal Capital Territory, Abuja, Lagos State and Ogun State. These cities were regarded as the epicenter for the virus. All schools and businesses in these States closed, except for businesses selling essential items such as groceries and medicines. Several states across the country including Adamawa, Bauchi and Kaduna states also imposed similar lockdowns. Although social distancing is a privilege many Nigerian can ill afford, there were restrictions on domestic movements and international travels; shut down of public and private offices, institutions and establishments including markets and worship centers; and restriction of gathering in all places.

Even though the closure of public spaces, restriction of movement, domestic isolation and forced quarantine may have resulted in positive drift-on effects for the spread of CoVid-19, such hardline measures complicated an already precarious vicious cycle of patriarchal and hetero-normative regimes which have been preserving the control of men over the bodies, mobility, dress codes, personal relations and sexuality of women (Pateman 2018) and thereby shrunk women's life-spaces. Subsequent sub-headings discuss some of the changes brought about by the pandemic and the implications for women.

3 METHODOLOGY

The paper is conceptual and qualitative in nature. It draws insights from secondary sources such as scholarly exegesis and empirical historical evidence. The outcome of this forms the substance of the descriptive analysis to fit a conceptual scheme of the paper using world system theory as postulated by Wallerstein (1976). The basic assumption of world system theory according to Wallerstein is that the global social system had to be analysed within the context of a world system. A system has two main characteristics, the first – all the galaxies of power (Political, Economic and Social) within the system are interlinked, and they exist in dynamic relationships with each other. Secondly, life existence within the system is more or less self-contained i.e. happenings within the society can be explained by internal factors alone. In other words though the outbreak of CoVid-19 is systemic in scope, it is local in terms of underlying impacts. And, for convenience of systematic arrangement of thought, the thrust of analysis is schematically presented under a number of themes and sub-themes carefully formulated to prosecute the paper's derived assumption to wit: Nigerian women are negatively impacted by global epidemics as exemplified in the CoVid-19 pandemic.

4 RESULTS: ECONOMIC CHANGES AND IMPLICATIONS FOR NIGERIAN WOMEN DURING COVID-19

It is no news that Africa bears a disproportionate burden of poverty and disease, which have now been more exacerbated by the CoVid-19 pandemic (Ataguga 2020). A few studies have argued that the pandemic has strengthened and increased the level of poverty due to loss of productivity and reduced financial empowerment for Nigerian people (Laouan 2020, Mahler et al. 2020, Plan International 2020). However, compared to “regular” recessions, which affect men’s employment more severely than women’s, the employment drop related to social distancing measures has a large impact on sectors with high female employment shares (Alon et al. 2020).

For instance, during the 2008 recession, men experienced loss of employment much more than women and as Alon et al. (2020) describe, this was because relatively more men work in industries including the manufacturing and construction which were heavily affected. On the contrary, CoVid-19 has a big impact on service occupations with high female employment shares such as restaurants, hospitality and those in other informal sectors. The informal sector inclusive of hairdressing, road-side trading, home making, tailors and recharge card selling has provided opportunities for Nigerians who are unable to secure employment in the formal sector and this sector has come to stay as a panacea for the social and livelihood survival of vulnerable Nigerians (Omobowale 2019). Even though, this is not always the case for some who lack the initial capital and support to start up informal businesses.

The simplicity with which the informal sector provides access to work and livelihood is not unconnected to the ease of entry and exit, avoidance of tax payment and the informality which characterised it. However, working in this sector is insecure in terms of job security including the conditions and environment. According to Omobowale et al. (2020), the insecurity with the informal sector was made more predominant by the pandemic. This is because livelihood in the informal sector is characterised by daily earning and the interpretive economy among informal actors is “no daily work, no income” which means no income translates to poverty. The pandemic promoted easy progression into abject poverty for informal sector workers who are already at the fringe of poverty as they lost their daily income due to restrictions in movement and lockdown of economic activities.

Local governments, politicians and charity organisations provided palliatives to people, but these were grossly inadequate. As Omobowale et al. (2020) discussed, informal sector actors resorted to viewing that being denied of their daily income and livelihood was deadlier than the coronavirus itself given their precarious statuses in pre-pandemic period. There were protests in cities especially in Lagos where people were chanting “hunger virus is worse than coronavirus”. The situation for the informal sector actors was made more complicated in informal worker female-headed households where the women are the breadwinner of the families.

This is more of the case for single-mothers or widows who shoulder the responsibilities to meet all the needs of their children. There is no gainsaying in the fact that in such home situations where the pandemic has made poverty more precarious than meeting basic needs such as food difficult, girls and women are made vulnerable to sexual abuse and assault in their attempts to survive. By limiting incomes

and individuals' liberties, economic lockdowns cut off avenues of support and escape while social distancing reinforces the isolation that abusers impose. Coupled with the decrease in access to health institutions stretched by CoVid-19, more cases of unwanted pregnancies and maternal mortality rates were recorded (Population Council 2020, Refugees International 2020, Women for Women International 2020).

On the other hand of the sector are the health sector workers and professionals including the nurses, health care assistants, community health workers, caregivers and teachers, most of who are women and exposed to CoVid-19. At the same time, these women are the main caregivers in the family (Horn 2020). As women continue to carry the burden of care, which is already disproportionately high in normal times, they are further exposed to contracting and spreading coronavirus to their loved ones.

Overall, in the economic sphere, Nigerian women were vulnerable to the economic changes occasioned by the pandemic as they were over-represented in insecure lower paid jobs in the informal sector and mainly operate small and micro enterprises to ensure their day-to-day survival. While government-imposed restrictions on physical movement are necessary, they tend to create multiple economic disadvantages for women, which heightened their overall vulnerability to the pandemic, particularly from the occupational epidemiology and mental health perspectives.

4.1 Hike in violence against women and girls during CoVid-19

Staying at home and other pandemic related restrictions for vulnerable women and girls saw a spike in reports and several high-profile cases. In just the first two weeks of restrictions, reports of violence rose by 56% around the country especially in households where there is poverty, food insecurity and mental health issues. In fact, it was reported that intimate partners in married or unmarried relationships and in same or opposite sex couples perpetrated violence for the first time during the lockdown. The strict movement restrictions further subjected women and girls to be trapped in abusive homes which then increased the frequency of violence with no respite.

The situations were more complicated for women and girls with disabilities as they experienced greater control and abuse from their partners and or caregivers. There is concern that the rate of early and forced marriage and genital mutilation may have grown twice as girls were not seen by professionals in schools or outside of their homes. This could have also been exacerbated by poverty and incapacity of parents to who could not afford to feed their girls and marrying them off to ensure their basic needs are being met.

The statistics from the Nigerian Police Force show that 717 rape cases were reported across Nigeria between January and June 2020 (Awodipe 2020). However, this research is unable to connect utterances of potential male violence against women to actual sexual and gender-based violence (SGBV) against any specific woman. This is partly because reportage of intimate partner violence (IPV) in Nigeria succumbed to the cultural norm of silence.¹ That informs the non-availability of official statistics, and

where available the victim-perpetrator relationship is often omitted. Notwithstanding, it is fair to assume that the forced proximity to intimate but abusive male partners in the private sphere leads to more patriarchal violence and other forms of toxic masculinity (Adetayo 2020). The lack of an appropriate sample of cases is less apt to mean that our arguments are incorrect than that they are constrained by the fact that women are the hidden faces in Nigeria.

Generally, women and girls are at greater risk of experiencing increased gender-based violence including domestic abuse, because of prolonged periods of confinement within homes and increased tensions within households due to economic hardships. The closure of schools for an extended period is also likely to lead to increased drop-out rates among girls, which can increase the prevalence of child marriage in communities where early marriage is already widely practiced. Furthermore, with health and law enforcement services burdened with responding to the CoVid-19 outbreak, access to GBV and sexual and reproductive health services is limited.

4.2 Childcare and other social implications of CoVid-19 for Nigerian women

The CoVid-19 pandemic discourages informal care provided by grandparents due to the higher mortality rate for the elderly and worst still; the need for social distancing measures discourages sharing childcare with neighbours and friends. Since the CoVid-19 pandemic involves large-scale closures of daycare centres and schools, children were made to stay at home, where they must be cared for and (if possible) educated. The closures of schools are a large shock (EiEWG 2020) and it ultimately has impacts on education – on which one of the 2030 targeted United Nations (UN) Sustainable Development Goals (SDGs) centered.

Given the existential gender norms, role model distribution including social expectations around caring responsibilities amongst most Nigerian families, women have fewer choices but to watch their kids themselves. As the resident source of social identity, Nigerian women provide a disproportionate share of housework including cooking, cleaning and childcare. Apparently, the persisting gender discrimination birthed by expected and actual childbirth as well as inequality in the Nigerian labour market is related to the unequal division of labour in most Nigerian household.

CoVid-19 has big impacts on such service occupations like healthcare, education, restaurants and hospitality with high female employment shares. Many frontline workers such as medical doctors, nurses and community health workers including health facility service-staff (such as cleaners, laundry and catering staff) who cannot work from home during the pandemic are women (Knox-Peebles 2020). Other critical businesses that continue operating during the crisis include grocery stores and pharmacies, both of which feature high female employment shares. And since women are disproportionately at the forefront of fighting the disease, they bear the largest

chunk of the anxiety, anger, depression and reduced mental health consequences of the anticipation or expectation of contracting the virus.

Yet, the sudden spike in childcare duties compounds, for women, the challenge of combing parental responsibilities with working as frontline or essential (health, food/consumables, security, banking/finance, transport, etc.) workers during the pandemic. Consequently, with the erosion of the remaining psychosocial networks of support from friends and extended families which are crucial for women's survival in times of crises, many Nigerian women felt lonely, overburdened, stressed and broken by the lifestyle changes. In all, while the world turns its attention to one plague, its gender-blind response to the pandemic sows the seeds of more suffering.

At this juncture, the contributions of women to society through their roles as major childcare providers can no longer be considered an indulgence grudgingly accepted by a patriarchal society. Rather, they are an imperative for societal success. To promote that success, childcare needs to be constitutionally democratised with women's participation placed within the broader context of social challenges. Given the marginalisation incurred by Nigerian women due to pre-existing socioeconomic inequities, the opportunity cost of childcare in crisis situations like the CoVid-19 pandemic must be brought to the realm of social and public debate with the specific aim to distribute such cost if not a proper compensation for all forms and kinds of work.

On a positive note, studies have suggested that the lockdown has fostered parent-child relationship, which is significant to nurturing physical, emotional and social development of a child (Bartlett et al. 2020, Akinsanya et al. 2020). This relationship lays the foundation for a child's personality, life choice and overall behaviour. The reason for the high social needs of children being met by their parents could be because of the lockdown/restrictions in the individual's movement during the CoVid-19 pandemic which made parents to be forced to remain at home. Children enjoyed the relationships with their parents better than before when parents concentrated mainly on their jobs to the detriment of their children; leaving home early to work and return home late, where children hardly enjoy parent-child cohesion. This implies that, the pandemic has obliged the parents to express better love, affection, relationship and positive interactions.

4.3 The Provision of Support Palliatives

Without doubt, the history of almost six decades of crises in Nigeria has benefited only a tiny fraction of the predominantly male elites to the neglect (and often detriment) of many Nigerians. This is not surprising, bearing in mind that the history (and politics) of crisis has also been aptly described as the history, and politics, of imperialism, par excellence (World Bank 2019, Adhiambo 2020). However, support palliatives – conditional cash transfers, food supplies, tax relief, interest rates

reduction, distribution of alcohol-based sanitizer and face masks – were provided to Nigerians by various government and non-government organizations (NGOs) during the pandemic.

If the Nigerian government has paid little attention to ameliorating people's concern during previous pandemics, the same cannot be said for CoVid-19. But while government's support palliative is extremely valuable identifying with the people's challenges it is marred by four major faults. First, zero attention was paid to the interests of sectorial groups like women. The distributional criteria were theoretically designed with neutrality which achieved the non-random objective of ensuring that existing inequality continue to fester. In practice however, the zeal behind the distribution is novel but the logic is not: The criteria are neither broad-based, unconditional nor amount to gender representation. Almost all the relief programmes rely on the requirements (often unstated) that female beneficiaries represent non-gendered interests of male-dominated capital, class, ethnicity, locality, political party, religion.

These requirements, which of course politely eschewed gender, are no doubt informed by an inaccurate presumptive supposition that Nigerian women neither hold the decisive end of the social stick nor do they often represent potent potentially explosive forces. In the light of that and to the extent that women's claim to comfort derives from their social navigation of the structures of power through relationships with men, the benefits can only reinforce the very basis of women's subordinate status.

Second, Nigeria scaled up its cash transfer programme by increasing the National Social Register of poor and vulnerable households from 1.1 million households to 3.7 million households (15.5 million individuals). This is even though the 2019 Nigerian Living Standards Survey (NLSS) shows that about 83 million Nigerians live in poverty (NBS 2020). That of course means that 81% of the Nigerian poor are excluded from the National Social Register.

Interestingly, while the price of crude oil plummeted at the global market the Nigerian government hikes the pump price of premium petrol variously from NGN 121 to NGN 162. Electricity tariff was likewise jerked up from NGN 30.32 to NGN 60.32 per kWh. All these while the socioeconomic effects of the tumultuous pandemic bite hard on Nigerians. That means that in terms of coverage, size and target, government policies are not just flawed but plugged more and more Nigerian women into destitute situations.

Third, and related to the above, despite high public interests in mitigating the effects of the CoVid-19 pandemic on the disempowered sections of society through the provision of support resources, just as it were under previous neo-liberal macroeconomic policies, Nigerian women did not experience sufficient support and aid to meet their basic needs from family, community or the Nigerian government. For instance, the amount disbursed to those on the National Social Register, NGN 5000

(equivalent of US\$ 13) per month, cannot cover the cost of a basic nutritious diet for a household of four. Thus, weigh against the enduring needs of Nigerians the interventions are necessarily limited but grossly inadequate, ineffectual and deplorable. The arrogant deadness of the palliatives compounded the mistrust, frustration and alienation which sustain the social fragilities of Nigeria.

Lastly, by failing to take cognisance of pre-existing inequality, the distribution of CoVid-19 support resources in Nigeria runs the risk of, in the best case, halfheartedly engaging their challenges or, in the worst case, out-rightly ignoring it. Both present tremendous risk to the sustainability of the entire CoVid-19 response in Nigeria. In any case, if the experiential worldview of Nigerian women (a large part of the population) forms the prism through which CoVid-19 socio-economic responses in Nigeria is understood the provision of emergency social palliatives might be technically viable but they are ill-suited while economic and social essence are of questionable value. In the meantime, the absence of necessary contextual analysis prior to the design and implementation of the mitigating measures is symptomatic of the shortage of gender-based lens in CoVid-19 response. These defects underline a distraction from the potential of the palliatives to effectively mitigate the questions of post pandemic vibrancy.

5 DISCUSSION

No matter how one looks at it the nature and impact of the CoVid-19 pandemic in Nigeria is gendered. Nigerian women suffered more of the secondary effects of the disease by having to cope with the unending demands of patriarchy which were cemented by the processes for flattening the curve of the disease. Coincidentally, the pandemic happens at a time of economic recessions and period of great crisis for Nigeria. Compounded by limited economic stimulus actions CoVid-19 threatened to create long-term gaps in terms of girls' education as well as women's participation in formal paid labour, which in turn risks strengthening traditional patriarchal gender norms and the division of labour within the household and the economy. Women who still had jobs during the pandemic for working on the frontline tend to do even more housework than before. Feeling overburdened, stressed, less independent and, at the same time, lonely and missing support networks of friends and extended families, were common thread for Nigerian women during the pandemic.

As Lewis (2020) puts it, the world is witnessing an unprecedented increase in domestic violence. This is so as stress, alcohol consumption and financial difficulties brought about by the pandemic trigger violence in the home, and the quarantine measures being imposed around the world increase these. Her assessment resonates with feminist campaigners and activists who report significant increases in domestic violence. Therefore, to enhance the transformation from the "new normal" to the way things were and even better in pre-pandemic period, the government at local and

national level can prioritise economic stimulus packages to support socio-economic recovery for the most vulnerable women. This can include developing targeted women's economic empowerment interventions and facilitating cash transfer programmes to mitigate the impact of the outbreak and supporting them to recover and build resilience to future shocks. The government, private sectors and development partners can adopt affirmative procurement measures through the procurement of goods and services from women-owned businesses and cooperatives. Whether the Nigerian state will summon the political will to do this needful is yet to be seen.

However, beyond the pandemic, there are opposing forces which may ultimately promote gender equality in economic spheres and in the Nigerian society. First, businesses are rapidly adopting flexible work arrangements, which are likely to persist. Second, there are also many fathers who now must take primary responsibility for childcare, which may erode social norms that currently lead to a lopsided distribution of the division of labour in housework and childcare. Civil society is going ahead to push more of the agenda that takes women's rights as human rights which must be safeguarded by all means irrespective of the outbreak of global pandemic. Above all, Nigerian women are themselves coming to realise that not much can be achieved within the social fabric of Nigeria unless both sexes engage themselves in fruitful discussion on their roles and place within the Nigerian society.

6 CONCLUSION

Self-reflexivity is a central thesis in African geographies of social humanism and critical discourse. In particular, Nigerian women's preoccupation with productive (and reproductive) responsibilities of maintaining family ties and protecting children manifests an insight into their capacity to accommodate a vagary of peculiar structural inequalities as can be attested to in the pre- and post-pandemic activism. This is less a testimony to Nigerian women's intellectual weakness, complacency or quiescent patterns of thought. It is a testimony to the centuries of discriminations sustained by a hostile patrimonial system which entrench and perpetuate traditional and institutional taboos, myths and stereotypes to blunt out consciousness, and frustrate and prevent women's contribution to the public sphere. However, the need to reconfigure the social conception of Nigerian women's engagement with the CoVid-19 crisis in ways that take due cognisance of the broad context of societal progress has become pertinent. In an era when the forces of neoliberal triumphalism privilege the needs of international mercantile capitalism by perpetrating the free enterprise paradigm in varying degrees, social activism, and specifically, gender actions, remain a potent avenue of ventilating the ravaging effects and making definite statements. This research focuses on the psychology of survivals that help solidify Nigerian women's positions along with the undercurrent of class and resources accumulation that ultimately frame it. It is in recognition of this fact that the study considers the women groups, information

volunteering and the quest for social justice as critical tools in the search for stable peace in Nigeria. The issue in existing critical scholarship that this study confronts is that Nigerian women are denied agency as they are framed as unwilling or choice-less victims of a brutal apparatus of violence.

Theoretically, the legal and constitutional positions of Nigerians are the same but the position of womanhood is empirically inferior to those of their male counterpart in the country. Nigerian women's experience at the margins of sociopolitical life has given them a perspective on social issues that provides insights into Nigerian affairs. The views constitute valid insights into Africa. The subordination of women Nigerian women is sustained by turning them into homemakers, housewives and mothers (who are dependent on male breadwinners) in a confinement to the private sphere within the division of society into distinct public and private spheres of life. The women are further made to depend on the patriarch state as clients of state services (childcare institutions, nurseries, schools and social services) and employees in the so-called 'caring professions (such as nursing, social work and education). While the private sphere embodies family and domestic life the public sphere encapsulate education, politics and work. The theoretical foundation of human nature as basically androgynous is useful in this instance. Since all human beings, regardless of their sexes, possess the genetic inheritance of a mother and a father, and therefore embody a blend of both female and male attributes and traits women should not be judged by their sex, but as individuals, as 'persons'. Whatever differences women are said to have to men are artificial and typically imposed through contrasting stereotypes of 'masculinity' and 'femininity'.

REFERENCES:

1. ADETAYO, O. (2020): Nigeria Records 717 Rape Cases in Five Months, says IGP. [Online.] In: *Nigerian Punch*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://punchng.com/nigeriarecords-717-rape-cases-in-five-months-says-igp/>>.
2. ADNAN, A. (2020): Nigeria ramps up response efforts to smash coronavirus. [Online.] In: *Trend in Africa*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://www.aa.com.tr/en/africa/nigeria-ramps-up-response-efforts-to-smash-coronavirus/1771922>>.
3. AKINSANYA, O. et al. (2020): Exploring parental responses to social and safety needs of school-age children during COVID-19 pandemic in Ogun State, Nigeria. In: *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 2020, 31, 1-4, pp. 27-42.
4. ALON, T. et al. (2020): The Impacts of COVID-19 on Gender Equality. [Online.] In: *NBER*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://www.nber.org/papers/w26947>>.
5. AWODIPE, T. (2020): COVID-19 Fallout: Stakeholders Bemoan Rising SGBV, Assault Cases and Unplanned Pregnancies. [Online.] In: *The*

- Guardian*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://m.guardian.ng/features/gender-politics/COVID-19-fallout-stakeholders-bemoan-rising-sgbv-assault>>.
6. BANDIERA, O. et al. (2018): The Economic Lives of Young Women in the Time of Ebola: Lessons from an Empowerment Programme. [Online.] In: *The World Bank*, 2018. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/31337>>.
 7. BARTLETT, J. et al. (2020): Resources for Supporting Children's Emotional Well-being during the COVID-19 Pandemic. [Online.] In: *Child Trends*, 2018. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://www.childtrends.org/publications/resources-for-supporting-childrens-emotional-well-being-during-the-covid-19-pandemic>>.
 8. BRIGGS, F. – HAWKINS, R. (1996): Low socioeconomic status children are disadvantaged in the provision of school-based child protection programme. In: *The British Journal of Social Work*, 1996, 26, 5, pp. 667-678.
 9. CARE (2020): COVID-19 Could Condemn Women To Decades of Poverty: Implications of the COVID-19 Pandemic on Women's and Girls' Economic Justice and Rights. [Online.] In: *CARE*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/CARE_Implications_of_COVID-19_on_WEE_300420.pdf>.
 10. Education in Emergency Working Group (2020): Nigeria Education Sector COVID-19 Response Strategy in North East. [Online.] In: *Relief International*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/nigeria_education_sector_COVID-19_response_strategy_north_east.pdf>.
 11. HAMOUCHE, S. (2020): COVID-19 and Employees' Mental Health: Stressors, Moderators and Agenda for Organizational Actions. In: *Emerald Open Research*, 2020, 2, 15, pp. 1-15.
 12. HORN, J. (2020): Surviving Covid-19: Why we need to listen to African women's organisations. [Online.] In: *African Women's Development Fund*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://awdf.org/survivingcovid19-why-we-need-to-listen-african-womens-organisation/>>.
 13. Human Rights Watch (2017): *Neglected and Unprotected: The Impact of the Zika Outbreak on Women and Girls in Northeastern Brazil*, Human Rights Watch.
 14. KNOX-PEEBLES, C. (2020): Community Health Workers: the First Line of Defence Against COVID-19 in Africa. [Online.] In: *BOND* 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://www.bond.org.uk/news/2020/04/community-health-workers-the-first-line-of-defence-against-COVID-19-in-africa>>.

15. KUIFORIJI, A. et al. (2020): COVID-19 and Employment Relations in Nigeria: A Study of Selected Banks in Nigeria. In: *Nigerian Journal of Management Studies*, 2020 (Special Edition), 20, 1, pp. 63-69.
16. LAOUAN, F. (2020): Rapid Gender Analysis - COVID-19 West. [Online.] In: *CARE*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/CARE%20West%20Africa%20Rapid%20Gender%20Analysis%20COVID-19%20May%202020%20final%20EN.pdf>>.
17. LEWIS, H. (2020): The Coronavirus is a Disaster for Feminism: Pandemics affect Men and Women Differently. [Online.] In: *The Atlantic*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/03/feminism-womens-rights-coronavirus-COVID19/608302/>>.
18. MAHLER, D. et al. (2020): The impact of COVID-19 (Coronavirus) on Global Poverty: Why Sub-Saharan Africa Might Be the Region Hardest Hit. [Online.] In: *World Bank Blogs*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://blogs.worldbank.org/opendata/impact-COVID-19-coronavirus-global-poverty-why-sub-saharan-africa-might-be-region-hardest>>.
19. MAHUKU, E. et al. (2020): CARE Rapid Gender Analysis for COVID-19 East, Central and Southern Africa. [Online.] In: *CARE*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ECSA-RGA-_-FINAL-30042020.pdf>.
20. National Bureau of Statistics (2020): *2019 Poverty and Inequality in Nigeria: Executive Summary*. Abuja: National Bureau of Statistics, 2020.
21. National Centre for Disease Control (2020): First case of coronavirus disease confirmed in Nigeria. [Online.] Available online: <<https://ncdc.gov.ng/news/227/first-case-of-corona-virus-disease-confirmed-in-nigeria>>.
22. OBIEZU, T. (2020): Nigeria shuts down Lagos and Abuja to control coronavirus spread. [Online.] In: *Voice of Africa*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://www.voanews.com/science-health/coronavirus-outbreak/nigeria-shuts-down-lagos-and-abuja-control-coronavirus-spread>>.
23. OLUROUNBI, R. – BALA-GBOGBO, E. (2020): Nigeria intensifies efforts to prevent spread of coronavirus. [Online.] In: *Bloomberg*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-02/nigeria-intensifies-efforts-to-prevent-spread-of-coronavirus>>.
24. OMOBOWALE, A. et al. (2020): Contextual Reflections on COVID-19 and informal workers in Nigeria. In: *International Journal of Sociology and Social Policy*, 2020, 40, 9-10, pp. 1041-1057.
25. OMOBOWALE, M. (2019): Class, gender, sexuality, and leadership in Bodija market, Ibadan, Nigeria. In: *Journal of Anthropological Research*, 2019, 75, 2, pp. 235-251.
26. ONYANGO, A. (2020): Sexual and Gender Based Violence during COVID-19: Lessons from Ebola. [Online.] In: *The Conversation*, 2020. [Cited

- 15.06.2020.] Available online: <<https://theconversation.com/sexual-and-gender-based-violence-during-COVID-19-lessons-from-ebola-13754>>.
27. PATEMAN, C. (2018): *The Sexual Contract*. Redwood City: Stanford University Press, 2018. 276 p. ISBN 978-0804714778.
 28. Plan International (2020): Living Under Lockdown – Girls and COVID-19. [Online.] In: *Plan International*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://mediabank.plan-international.org/pages/view.php?ref=174332&k=0b863749dd>>.
 29. POLGLASE, K. et al. (2020): Here's why the coronavirus may be killing more men than women. The US should take note. [Online.] In: *CNN*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://edition.cnn.com/2020/03/24/health/coronavirus-gender-mortality-intl/index.html>>.
 30. Population Council (2020): Kenya: COVID-19 Knowledge, Attitudes, Practices and Needs – Responses from Third Round of Data Collection in Five Nairobi Informal Settlements (Kibera, Huruma, Kariobangi, Dandora, Mathare). [Online.] In: *Population Council*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <https://knowledgecommons.popcouncil.org/cgi/viewcontent.cgi?article=2042&context=departments_sbsr-pgy>.
 31. PREM, K. et al. (2020): The Effect of Control Strategies to Reduce Social Mixing on Outcome of the COVID-19 Epidemic in Wuhan, China: A Modelling Study. [Online.] In: *The Lancet*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <[https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667\(20\)30073-6/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667(20)30073-6/fulltext)>.
 32. Refugees International (2020): Gender Matters: COVID-19's Outsized Impact on Displaced Women and Girls. [Online.] In: *Refugees International*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://www.refugeesinternational.org/reports/2020/5/4/gender-matters-COVID-19s-outsized-impact-on-displaced-women-and-girls>>.
 33. SILI, L. (2020): COVID-19 and the Impact on Women, International Growth Centre, 2020. [Online.] In: *International Growth Centre*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://www.theigc.org/blog/COVID-19-and-the-impact-on-women/>>.
 34. United Nations (2020): Policy Brief: Impact of COVID-19 in Africa. [Online.] In: *United Nations*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Policy-brief-Impact-of-COVID-19-in-Africa%20%281%29.pdf>>.
 35. WALLERSTEIN, I. (1976): *The Modern World System*. New York: Academic Press, 1976. 410 p. ISBN 978-0127859194.
 36. WEIL, S. (2020): Gendering-coronavirus (COVID-19) and femicide. In: *European Sociologist*, 2020, 1, 45, pp. 1-4.
 37. WENHAM, C. et al. (2020): 'COVID-19: the gendered impacts of the outbreak. In: *The Lancet*, 2020, 395, pp. 846-848.

38. Women for Women International (2020): Unheard Unseen: A COVID-19 Briefing. [Online.] In: *Women for Women International*, 2020. [Cited 15.06.2020.] Available online: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/COVID19briefing_final.pdf>.
39. World Bank (2019): Prevalence, Norms and Drivers of Gender-Based Violence. [Online.] In: *World Bank*, 2019. [Cited 15.06.2020.] Available online: <<http://documents.worldbank.org/curated/en/731521555064925144/pdf/Gender-Based-Violence-An-Analysis-of-the-Implications-for-the-Nigeria-for-Women-Project.pdf>>.

Note:

1. The case of Vera Uwaila Omozuwa, raped and killed while studying in a church in Benin, Edo State; Tina Ezekwe who was 16 at the time of her death was shot by a police officer; and the rape of a 12-year-old in Jigawa State who had been kept as a sex slave for two months by twelve adult men Nigeria are three notable exceptions of reported sexual assault.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY
SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava
2022, Volume XX., Issue 2, Pages 100 – 118

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 11. 2. 2022 | Accepted: 22. 4. 2022 | Published 15. 6. 2022

„KONZERVAČNÉ LÁTKY“ NÁRODNÉHO ŠTÁTU V ČASE GLOBALIZÁCIE

“PRESERVATIVES” OF NATIONAL STATE IN TIMES OF GLOBALIZATION

*Monika Michalcová*¹

Cieľom tejto teoretickej štúdie je ponúknuť hypotetické vysvetlenia pretrvávania národného štátu počas globalizácie a osobitne aj v čase pandémie COVID-19. Diskutované sú kľúčové koncepty – štát a globalizácia – ako aj základné prístupy v medzinárodných vzťahoch. Terminus technicus „konzervačné látky“ sa používa na pomenovanie štyroch identifikovaných mechanizmov, ktoré „konzervujú“ alebo udržiavajú význam národného štátu aj v priestore moderných medzinárodných vzťahov. Autorka identifikuje nasledovné „konzervanty“: národná identita, globalizácia sama, diplomacia, a napokon, pravicový a ľavicový populizmus. Ambícia tejto štúdie nie je identifikovať všetky „konzervanty“ a ani ich empiricky testovať. To je námietom na budúce štúdie v skúmanej oblasti.²

Kľúčové slová: štát, globalizácia, pandémia COVID-19, identita, diplomacia, populizmus

The aim of this theoretical study is to offer hypothetical explanations of the preservation of national state during globalisation and especially during the COVID-19 pandemics. The crucial concepts – state and globalization – and the basic approaches of international relations are discussed. The terminus technicus ‘preservatives’ is used to illustrate how four identified mechanisms ‘preserve’ or maintain the importance of the national state in modern globalized international relations. The author defines the following preservatives: national identity, globalization itself, diplomacy, and finally, right- and left-wing populism. There is no ambition to find all the possible

¹ Mgr. Monika Michalcová, Ústav verejnej politiky, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Univerzita Komenského, Šafárikovo námestie 6, 814 99 Bratislava, e-mail: monika.michalцова@fses.uniba.sk

Autorka vyštudovala politológiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Vo svojich záverečných prácach sa venovala výskumu rôznych politických aktérov v slovenskej a rakúskej spoločnosti. Za diplomovú prácu dostala Cenu rektora Univerzity Komenského. V súčasnosti je na doktorandskom stupni štúdia, FSEV UK.

² Za akademickú pomoc pri písaní štúdie ďakujem prof. Jozefovi Bátorovi, PhD.

preservatives of the national state, nor to empirically test the ones presented. These could be tasks for future contributions.

Key words: national state, globalization, COVID-19 pandemics, identity, diplomacy, populism

JEL: F50, F60, H70

1 ÚVOD

Celé dekády sa v akadémii vedie diskusia o interakcii národného štátu, základnej jednotky moderných medzinárodných vzťahov, a fenoménu globalizácie. Bez významného zjednodušenia možno hovoriť o dvoch polemizujúcich táboroch: akademikoch a akademičkách tvrdiacich zničujúci efekt globalizácie na význam národného štátu (Beck 2000, Brodie 2004) a tých argumentujúcich v prospech pretrvania, ba až posilnenia národného štátu v čase globalizácie (Wolf 2001, Maldini 2013, Thurbon – Weiss 2020). Táto práca má ambíciu argumentačne prispieť druhému názorovému prúdu. Je teoretickou rozpravou, ktorá predstavuje a rozvíja hypotetické vysvetlenia stále pretrvávajúceho význam národného štátu v dnešnom globalizovanom svete a osobitne v čase pandémie COVID-19.

Hneď úvodom je potrebné zdôrazniť obmedzenia takto široko koncipovanej štúdie. Jej cieľom, samozrejme, nie je postihnúť celú realitu ani genézu medzinárodných vzťahov zasiahnutých globalizáciou, ani empiricky skúmať prípady národných štátov v procese globalizácie. Táto práca uvažuje o dôvodoch „konzervácie“ významu národného štátu v dynamickom priestore moderných medzinárodných vzťahov a predstavuje štyri konkrétne mechanizmy, na ktoré využíva originálny *terminus technicus* „konzervačné látky“. Tento pojem a tiež ďalej zmieňovaný proces „konzervácie“ odkazujú na uchovávanie a stabilizovanie predmetov v čase. V prípade tejto štúdie ide o zachovávanie („konzervovanie“) významu národného štátu vplyvom konkrétnych mechanizmov („konzervačných látok“).

Po úvode nasleduje teoretická kapitola diskutujúca: po prvé, pojem štátu a základné míľniky jeho súčasného chápania; ďalej globalizáciu ako pojem a fenomén; a napokon, základné prístupy pre štúdium medzinárodných vzťahov, z ktorých najvhodnejší pre zámery tejto práce je konštruktivizmus. Jadro práce tvorí diskusia o konkrétnych prípadoch „konzervačných látok“ v prestore medzinárodných vzťahov. V závere sú zhrnuté podstatné myšlienky tohto príspevku a navrhnutý je smer ďalšieho výskumu.

2 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ: POJMY, DEFINÍCIE A PRÍSTUPY

Za východiskový bod akejkoľvek ďalšej diskusie o mechanizmoch „konzervácie“ národného štátu v globalizovanej politike považujem ozrejmienie základných pojmov: štát a globalizácia. Ich samozrejmosť a častá prítomnosť v jazyku politických vedcov, ekonómov, politikov, ale aj žurnalistov a bežných ľudí zanecháva

stopy na ich význame a interpretácii. Taktiež možno uvažovať ich prirodzený vývoj v čase. Ten nie je celkom zanedbateľný v prípade globalizácie, no je dokonca neopomenuteľný pri koncepte národného štátu.

V nasledujúcej časti bude, po prvé, diskutovaná genéza chápania národného štátu naprieč dejinami politickej filozofie. Tento stručný exkurz je ďalej doplnený osobitnou časťou, ktorá sa venuje prerodu predmoderného štátu na moderný, teda taký, ako ho poznáme z dnešných dní. Druhá časť teoretickej kapitoly pojednáva o koncepte globalizácie. Opäť nemožno opomenúť historické implikácie tohto pojmu a zásadné zlomové momenty vplývajúce na globalizáciu. Diskusia pojednáva prirodzene aj o význame globalizácie dnes a to práve aj v čase pandémie vírusu COVID-19. Napokon autorka popisuje možné prístupy ku výskumu fenoménov v medzinárodných vzťahoch – realizmus, liberalizmus a na ich pomedzí stojaci konštruktivizmus – spomedzi ktorých aplikuje na tu prezentovanú štúdiu posledný menovaný.

2.1 Vývoj chápania národného štátu – míľniky politickej filozofie

Prakticky celými dejinami politického myslenia sa vinie otázka významu a potreby štátu. V nasledujúcich riadkoch uvádzam najrelevantnejšie míľniky politickej filozofie na ceste ku definovaniu štátu v moderných medzinárodných vzťahoch.

Akadémia je miestom spolužitia a občasných zrážok libertariánov (Nozick 1974, Rand 1986, Easterbrook 2014) a etatistov (Okyar 1965, Keynes 2010, Gilbert 2002). Už v Aristotelovej Politike (2006) nachádzame presvedčenie o ľudskej existencii *a priori* stvorenej pre život v štáte; človek ako *zoon politikon* musí mať účasť na politickom dianí, aby žil plnohodnotne. Na druhú stranu, v posledných storočiach staroveku vznikali prúdy kritizujúce dovtedajšie štáto-centrické myslenie. Napr. kynizmus, spochybňujúci význam akéhokoľvek politického usporiadania, ba dokonca spoločnosti samej. Podobné myšlienky vyvstali opäť záverom osvietenckého obdobia a zaznievali napr. z úst J. J. Rousseaua. V jednom z jeho prvých diel, *O pôvode a príčinách nerovnosti medzi ľuďmi* (2010a), ostro kritizuje pokrok v spoločnosti a predspoločenský stav označuje za najvhodnejší.

Stredoveké presvedčenie fundamentálne ovplyvnené kresťanským svetonázorom a rozvíjané tiež takmer výlučne členmi kléru bolo väčšmi zamerané na individuálne vnímanie sveta. Politické usporiadanie bolo až sekundárny, ak nie úplne opomínaný motív mysliteľov. Toto je zrejmé z dvoch, možno konštatovať, kľúčových diel toho času. Prvé, *O Božej obci* Augustína z Hippo, odkazuje jednak na usporiadanie pozemského sveta (*civitas terrena*), rozdeleného z vôle Božej na jednotlivé geopolitické celky, ako aj na usporiadanie „posmrtného“ sveta Božieho kráľovstva (*civitas Dei*), čiže ho nemožno chápať celkom politologicky (Augustín, 1948). Nepochybne však je však ukázkou toho, že aj stredoveká, hoci väčšmi teologická, literatúra uvažovala tiež v intenciách štátneho usporiadania sveta. Rovnako je tomu

v *Teologickej Sume* Tomáša Akvinského, ktorá už bola zasiahnutá znovuobjaveným Aristotelovým učením. Venuje tak viac pozornosti pozemskému životu a usporiadaniu pozemského sveta. Dokonca preberá aj jeho známu typológiu politických usporiadaní (Bates 2014, s. 145) a stotožňuje sa s jeho preferovanými typmi, aristokraciou a monarchiou; vedie rozpravu o občianskej spoločnosti v týchto usporiadaniach a o právnom systéme (pozri Akvinský, 2003).

Na prelome stredoveku a novoveku v Machiavelliho dielach možno identifikovať prvé počiatky realizmu medzinárodných vzťahov, ktoré súvisia s Machiavelliho predstavou o štátnom usporiadaní. Napr. v 17. kapitole *Kniežaťa* zdôrazňuje potrebu autoritárskeho vládca, pretože to „ľudia sú nestáli, nevďační, pokryteckí, zbabelí a ziskuchtiví“ a potrebujú stabilné politické usporiadanie (Machiavelli, 2009). Pretože „ľudský život je osamelý, úbohý, ohavný, zverský a krátky“, píše o pár desaťročí neskôr Hobbes (2010) už o nevyhnutnosti existencie štátu (vedeného silným vládcom Leviathanom).

V tomto čase nabral už jasnejšie kontúry jeden zo základných pojmov politickej vedy – suverenita (vládca so zvrchovanou mocou nad územím a obyvateľmi) – čomu sa prvýkrát hlbšie venuje Hobbesov súčasník, Jean Bodin v diele *Šesť kníh o štáte* (Bodin, 1955).

V tomto čase, na počiatku novoveku viacero autorov, na čele s Hobbsom využíva vo svojich politicko-filozofických úvahách myšlienkový rámec, ktorý v nemčine voláme „kontraktualistische Dreischnitt“, doslovne kontraktualistický trojkrok, alebo tri stupne kontraktualistov odkazujúce na 1) prirodzený stav, 2) vyhotovenie spoločenskej zmluvy a následne 3) vznik spoločenského zriadenia, štátnej formy. Vzhľadom na rôznorodosť³ predstáv autorov o každom z menovaných stupňov, dala by sa dlho rozvíjať rozprava o nich a dopade na dnešné chápanie národného štátu. No so zreteľom na argumentačnú líniu mojej práce chcem len zdôrazniť, a na spomenutom „trojkroku“ opäť raz ilustrovať, význam štátu v ako takého. A hoci sa kontraktualisti posúvajú ďalej od presvedčenia o prirodzenosti štátu, zhodujú sa na jeho potrebe a hlbokom význame pre spoločnosť aj jednotlivcov.

Posleným bodom tejto výpravy za významom štátu, ktorá dáva základ hypotézam o jeho „konzervácii“ aj v globalizovanom svete je krátka zmienka o Hegelovej filozofii. Jeho dialektika v duchu „omnis determinacoe est negatio“⁴ je ústredným mechanizmom vývoja sveta. Pomenováva dynamiku vzájomnej interakcie

³ Napr. je možné spomenúť Hobbsom opísanú nevyhnutnosť spoločenskej zmluvy produkujúcej tyranského vládca; Lockeovu liberálnejšiu spoločenskú zmluvu (Buraj a kol., 1993), či Rousseuov „*contract social*“, spoločenskú zmluvu predpokladajúcu priamu demokraciu v rámci malých štátov (Rousseau, 2010).

⁴ „Všetko určenie je negáciou.“ Výrok pripísal Hegel Spinozovi, ale jeho autorstvo nie je celkom jasné.

identít, ktoré sa ovplyvňujú, menia a opäť interagujú, čoho zavŕšením je práve štát (Hrušovský a kol., 1970).

Popri Hegelovom chápaní štátu sa opäť dostávame na úvod tejto diskusie ku Aristotelovi a jeho idei štátu ako prirodzeného prostredia pre život človeka. Totiž aj Hegel, spolu s nemeckou racionalistickou tradíciou, štát považuje za jediný priestor pre plnohodnotný a morálny život a práve interakcia štátov vo svete tvorí jeho dokonalé usporiadanie (Hrušovský a kol., 1970).

Na druhú stranu, marxistické myslenie vychádzajúce z ľavicového materialistického krídla hegelianov považuje za zavŕšenie dejín „vítazstvo proletariátu“ a nastolenie komunizmu zrušiac štát úplne (Hrušovský a kol., 1970). Tieto idey sa však, na rozdiel od prvotnej myšlienky Hegela, ukázali byť neuskutočiteľné vzhľadom na neúspech Sovietskeho zväzu a „spriatelенých“ krajín, kde sa pokus o ich nastolenie skončil sociálnou katastrofou. Neomarxizmus sa však v novej forme vyvinutej hlavne Frankfurtskou školou, stále šíri svetom a jeho odpad na spoločnosť, ale aj národný štát a vývoj globalizácie zostáva stále otvorenou otázkou.

2.2 Z predmoderného do moderného štátu

Pre predmoderné obdobie medzinárodných vzťahov bola charakteristická heterogenita jednotlivých aktérov, teda ich rôznorodosť, čo do typu autority, spôsobu vládnutia a aj vzťahov s ostatnými aktérmi (Ruggie 1993, s. 150-151). Protikladom je homogenita aktérov moderných medzinárodných vzťahov, pod ktorou sa myslí jednotvárnosť teritoriálnych suverénnych štátov. Jednotvárnymi sú najmä kvôli zdieľanému princípu monopolu moci nad konkrétnym územím a obyvateľmi, pričom hranice takto ovládaného územia musia byť legitimizované ostatnými aktérmi v čase a priestore. Takýto model štátu – suverénny národný štát – sa na začiatku novoveku stal „vítazom“ nad ostatnými predmodernými druhmi politických usporiadaní, ako napr. teokracia, mestské štáty, ligy a i. (Spruyt 1994, s. 528).

Systém takýchto aktérov stojí na princípoch suverenity a teritoriality, ktoré sú výsledkom v Osnabrúcku a Münsteri v roku 1648 podpísaného Westfálskeho mieru. Ten ukončil Tridsaťročnú vojnu a nastolil usporiadanie v duchu známej zásady *cuius regio, eius religio*⁵ skôr uzavretého Augsburského mieru z roku 1555 (Hartmann 2001, s. 16). Podľa Ruggieho (1993, s. 157), spolu so sekulárnou verziou *rex in regno suo est imperator regni sui*⁶, tieto dve zásady definujú charakter moderného štátu – suveréna (majúceho legitímny⁷ monopol moci) na svojom teritóriu so svojim obyvateľstvom.

⁵ „Koho panstvo, toho náboženstvo.“

⁶ „Kráľ vo svojom kráľovstve je vládca svojho kráľovstva.“

⁷ V druhej polovici dvadsiateho storočia nemecký sociológ Max Weber zdôraznil ešte jeden, dnes už neopomenuteľný, prvok štátu, ktorým je legitimita. Ku definícii štátu vyplývajúcej len zo záverov Westfálskeho mieru preto pridávam aj túto charakteristiku (pozri aj Leibfried et al. 2005, s. 8).

Práve takýto westfálsky štát je základnou jednotkou súčasných medzinárodných vzťahov (Hartmann, 2001). A s týmto chápaním štátu budem ďalej v tejto teoretickej štúdii pracovať.

2.3 Fenomén globalizácia

Pojem „globalizácia“ sa v rôznych sférach spoločenského života skloňuje čoraz častejšie, pričom, ako zaujímavo poznamenávajú autori Freistein, Gadinger a Unrau (2020), viac spoločnosti názorovo rozdeľuje ako spája a to bez toho, aby bol vôbec jasný jeho význam. A ako autori zdôrazňujú, práve ten je tvarovaný a naťahovaný podľa aktuálnej potreby konkrétnych politikov.

Rôznorodé chápanie pojmu globalizácia je prítomné aj v nemálo vedeckých disciplínach a aj v prácach politických vedcov sa významovo odlišuje. Griffith a Marion (2020) upozorňujú, že hoci sa termín globalizácia v anglickom jazyku vyskutuje len od štyridsiatych rokov minulého storočia, proces, ktorý pomenúva, je prítomný v spoločnostiach už dávno. Jeho obdoby nachádzajú vo veľkých štátnych útvaroch, impériách ako Čínske cisárstvo alebo Rímska ríša, a taktiež počas kolonializmu, v časoch objavovania, dobývania a prvotného spájania sveta.

Prelomovým momentom bola Druhá svetová vojna, nakoľko po jej skončení boli svetové mocnosti donútené zlou hospodárskou situáciou, ale aj obavou z pokračujúcich konfliktov vstúpiť do užších vzťahov: jednak previazať svoje menové politiky na starom kontinente so Spojenými štátmi americkými dohodou z Betton Woods, (nasledkom čoho vznikol aj Medzinárodný menový fond a Svetová banka), ale aj vstúpiť do spolupráce za účelom zachovania mieru vytvorením Organizácie Spojených národov (OSN) (Griffith – Marion, 2020). V tomto duchu v podobnom čase vznikla Severoatlantická aliancia a Európske spoločenstvo uhlia a ocele ako predchodca Európskych spoločenstiev, z ktorých sa sformovala Európska Únia (Dinan, 2010). Teda práve aj medzinárodné organizácie od ich počiatku sú miestami intenzívnejšej interakcie regiónov sveta a ich vzájomného ovplyvňovania.

V nadväznosti na to sa niektorí autori sústredia na inštitucionálnu stránku globalizácie. Iní ju ale chápu ako čisto ekonomickú „záležitosť“, ďalší kladú dôraz na spoločenskú, či politickú rovinu. V tomto príspevku sa autorka prikláňa k názoru, že globalizácia zasahuje rôzne oblasti spoločenského života. V tomto duchu ju pomerne široko, ale užitočne zadefinoval Steger (Griffith – Marion, 2020) ako zintenzívňovanie sociálnych vzťahov naprieč celým svetom. Inými slovami ide o zvyšovanie tempa a aj počtu oblastí, v ktorých sú regióny sveta vzájomne prepojené. Takáto definícia globalizácie je užitočná aj pre zámery tohto príspevku.

Globalizácia ako multidimenzionálny fenomén sa potvrdzuje aj v čase pandémie COVID-19, kedy zakúšame jej skutočne široké „pole pôsobnosti“. Zväčšovanie množstva oblastí, v ktorých sú štáty sveta prepojené, a zvyšovanie tempa sociálnych vzťahov v týchto oblastiach jednak spôsobili rýchle šírenie nákazy,

a jednak napomáhajú v informovanosti o nej, spoločnom riešení vzniknutej pandémie a vzájomnej pomoci. Zimmermann a kol. (2020) v roku nástupu pandémie konštatovali na základe komparatívnej analýzy rozvinutých a rozvíjajúcich sa štátov, že práve situácia ako pandémia má dvojaký efekt. Do viac globalizovaných štátov (ktoré sú zpravidla rozvinuté štáty) sa vírus dostáva skôr a šíri sa rýchlejšie ako v krajinách menej globalizovaných a na periferii hlavných komunikačných a dopravných tratí. Na druhú stranu, sami upozorňujú, že ich štúdiá nesmie byť chápaná ako normatívny argument proti globalizácii, lebo práve vďaka nej tieto práve globalizovanejšie krajiny disponujú kvalitnejšou medicínou (vzhľadom na konkurenciu ľudského aj materiálneho kapitálu), čo môže zmierniť následky pandémie a urýchliť jej priebeh.

Vplyvom globalizácia vzniká teda aj vzájomná závislosť jednotlivých aktérov, ktorá v čase pandémie má ešte osobitné následky. Dickson (2021) síce akceptuje vyššie zmienený mitigovaný efekt vírusu ako takého na rozvíjajúce sa krajiny, avšak upozorňuje na následky transformácie ekonomiky a trhov v čase pandémie. Degresívna ekonomická situácia v rozvinutých krajinách sa prejavuje aj na rozvojových. Tie sú priamo závislé a z ekonomických šokov sa spamätávajú s istým oneskorením. Preto vyspelé krajiny sveta nesmú zabudnúť sanovať aj takého dôsledky ich národných protipandemických opatrení, ktoré sa práve vplyvom globalizácie preniesli ďaleko za ich hranice.

Ďalej by sa dalo namietat', že v situácii stále pretrvávajúcej pandémie sme svedkami upadajúcej sily globalizácie kvôli obmedzeniu pohybu, spomaleniu výrobných procesov, obmedzenejšej medzinárodnej politike v iných oblastiach na úkor riešenia pandémie atď. Steger a James (2020, s. 197, 200) však upozorňujú, že by bolo chybou zamieňať rekonfiguráciu „všetkých foriem produkcie, výmeny, organizácie a riešení ako aj komunikácií“, tak viditeľnú práve v čase pandémie, s deglobalizáciou. Autori práve pandémie vnímajú ako možný akcelerátor globalizácie. Online-vyučovanie v školách, práca z domu (tzv. home-office) vo všetkých zamestnaniach, kde je to čo i len trochu možné, častejšie online voľby a hlasovania, rozmach nakupovania cez internet – to sú príklady, ktoré ilustrujú, ako môže byť pandémia COVID-19 v zásade „prospešná“ pre globalizáciu, pretože ľudí a aj štáty prepája novým, dokonca rýchlejšim a efektívnejším spôsobom.

Napokon je ešte potrebné uviesť, že ak aplikujeme vyššie zmienú pomerne širokú definíciu, musíme brať do úvahy aj jej limity: po prvé, takto chápaná globalizácia nie je geograficky rovnomerná; po druhé, nemusí len zvyšovať mobilitu, ale naopak i spomaľovať a odpájať subjekty; tiež býva preceňovaná, lebo v realite je stále svetová politika závislá od národných štátov; a napokon, globalizácia nezasahuje len štáty, či korporácie, ale i subjektívnu, individuálnu rovinu (idey, predstavy) (Steger a James 2020, s. 191).

Na tomto teoretickom základe sa dá nie len analyzovať vzniknutá pandemická situácia, ale je možné sformulovať niekoľko univerzálnych hypotetických vysvetlení

stále pretvárajúceho významu národného westfálskeho štátu. Pred tým je však dôležité zvoliť vhodný prístup nazerania na medzinárodné vzťahy.

2.4 Možné prístupy štúdia národného štátu v čase globalizácie

V nasledujúcich riadkoch autorka krátko popisuje tri základné prístupy štúdia medzinárodných vzťahov – liberalizmus, realizmus a konštruktivizmus. Osobitnú pozornosť však venuje poslednému menovanému. Konštruktivizmus stojí na pomedzí liberalizmu a realizmu a vzhľadom na zámer tohto príspevku je vyhodnotený ako najvhodnejší prístup.

Wendt (1992) zdôrazňuje, že oba základné, proti sebe stojace prístupy, realizmus a liberalizmus vychádzajú z rovnakej premisy, a tou je anarchia v medzinárodných vzťahoch (absencia ústrednej autority, svetovej vlády) a racionalita aktérov v tomto prostredí, kde hlavným cieľom je ich vlastná bezpečnosť. Zásadný rozdiel medzi nimi je spôsob akým je najefektívnejšie tento cieľ dosiahnuť: s liberalizmom, resp. neoliberalizmom, sa spája najčastejšie teória inštitucionalizmu a teória interdependencie (vzájomnej závislosti) vychádzajúce z „kantovského“ ideálu morálne usporiadaných spoločností, ktoré navzájom spolupracujú a nemajú potrebu konfliktu (Hartmann 2001, s. 49-50); naopak, realizmus v „machiavellistickom“ duchu radí *si vis pacem, para bellum*⁸, lebo nie je racionálne dôverovať ostatným aktérom a ústrednou hodnotou je sila v zmysle nemeckého *die Macht* (sila, moc, nadvláda) a jej maximalizovanie (Hartmann 2001, s. 23-26). Zatiaľ čo v logike liberalizmu dáva dokonalý zmysel tvoriť a posilňovať spoločné inštitúcie (napr. medzinárodné organizácie a aliancie) ako miesta vzájomnej kooperácie štátov za účelom spoločnej prosperity; realizmus neverí v ich efektívne fungovanie lebo, ako píše Mearsheimer (1994, s. 9-10), anarchia medzinárodných vzťahov je „brutálna aréna (...) so stálou hrozbou vojny“ a každý z aktérov vždy koná nakoniec egoisticky.

Podľa Walta (1987) pod alianciami rozumieme medzinárodné inštitúcie zamerané na spoluprácu v oblasti bezpečnosti. Pričom pravým dôvodom ich vzniku je práve presadzovanie vlastných záujmov a nedôvera. Spolupráca je podľa neho iba zdanlivá a nastála, lebo sa štáty spájajú proti hrozbe v medzinárodnom priestore (*ballancing*), alebo tvoria spojenectvá s touto hrozbou (*bandwagoning*), no vždy s egoistickým úmyslom sebazáchovy.

Tretím, a ako bolo avizované, pre tento príspevok nosným prístupom je konštruktivizmus. A hoci je niektorými teoretikmi chápaný viac iba ako analytický rámec než komplexná teória (Hartmann, 2001), Wendt (1992), jeden z najväčších „advokátov“ tohto prístupu, argumentuje v jeho prospech jeho odlišnou ontológiou a epistemológiou dopĺňujúcou predchádzajúce dva prístupy. S realizmom medzinárodných vzťahov konštruktivizmus zdieľa striktne štáto-centristický uhol

⁸ „Kto chce mier, nech chystá vojnu.“

pohľadu. Súčasne ale neodmieta a nebagatellizuje túžbu po mierovom spolužití, ktorá je typická pre liberálnu paradigmu.

Konstruktivizmus využíva skôr interpretativistickú epistemológiu. To znamená, že umožňuje, ba priam vyžaduje, zameranie sa na identity aktérov, z ktorých pramenia ich záujmy a následne aj správanie (Wendt, 1992). A keďže sa táto práca usiluje vysvetľovať pretrvávajúci význam národného štátu v globalizovanom svete, je vhodnejšie využiť prístup sústredený na hlbšie pochopenie aktérov, ich existencie, charakteru a interakcie, práve cez skúmanie ich identít. Preto pre účely tohto príspevku je konštruktivizmus najvhodnejší prístup. Aplikáciou iného prístupu je oveľa ťažšie vysvetliť tu pozorovaný zdanlivo paradoxný jav pretrvávajúceho významu štátu v čase globalizácie a aj ďalej popisované štyri hypotetické mechanizmy „konzervovania“ významu štátu vychádzajú z konštruktivistického pozície.

Po zedefinovaní dvoch kľúčových pojmov – štát a globalizácia – a zvolení konštruktivizmu ako vhodného prístupu štúdia medzinárodných vzťahov pre túto štúdiu, nasleduje diskusia o štyroch „konzervačných látkach“, teda možných teoretických vysvetleniach pretrvávajúcej relevance štátu v globalizovanom svete.

Ako je v úvode spomenuté, pojmom „konzervačná látka“ a procesom „konzervovania“ autorka pomenúva efekt ďalej popísaných štyroch mechanizmov na zachovávanie významu národného štátu v čase globalizácie.

3 KONZERVAČNÉ LÁTKY ŠTÁTU – HYPOTÉZY PRETRVÁVAJÚCEJ RELEVANCIE ŠTÁTU

3.1 Identita štátu ako prvá „konzervačná látka“

Spomedzi ostatných hypotéz práve pre túto je priam zásadný zvolený prístup konštruktivizmu, ktorý konanie a záujmy aktérov vysvetľuje prostredníctvom skúmania ich identít. Racionalita aktérov je tak chápaná trochu inak ako v ostatných prístupoch, čo podrobnejšie riešia autori March a Olsen (1998). Nie logika očakávaných dôsledkov (*logic of expected consequences*), ale skôr logika vhodnosti (*logic of appropriateness*), ktorá kladie dôraz na etickú rovinu a dojmy, vie správanie sa štátov vysvetliť lepšie (ibid.). Pričom nemožno tvrdiť že jedna je racionálnejšia ako druhá. Práve z tohto dôvodu autori používajú v oboch prípadoch pojem „logika“. Oba modely správania sú z pohľadu aktérov racionálne, iba sú inak zdôvodnené.

To, že aj druhý z menovaných modelov môže byť plne racionálny možno ilustrovať na nasledujúcom príklade. Slovenská republika koncom 90. rokov sprístupnila vojenské letisko Kuchyňa členom Severoatlantickej aliancie (NATO) a svoj vzdušný priestor aj na prelety počas vojenských akcií v Juhoslávii nie preto, lebo by si želala násilie a podporovala vojnu. Ale lebo sa v čase neistých rokovaní o členstve SR v NATO chcela predviesť ako spoľahlivý a lojálny partner a plnohodnotná súčasť európskeho spoločenstva. Práve logikou vhodnosti

a upriamením pozornosti vieme vysvetliť lepšie takéto konanie (pozri Šedivý 2001, s. 10).

Hlbšiu diskusiu o význame identity štátov v medzinárodných vzťahoch rozvíja Ringmar (2002). Podľa neho v skutočnosti nie túžba po moci určuje kroky aktérov v priestore medzinárodných vzťahov. Naopak, práve potreba uznania za jedného z kolektívu, potreba byť rozpoznávaný inými aktérmi a byť rozpoznávaný s určitými vlastnosťami a úlohami determinuje ich správanie.

Takto antropomorfne chápanú identitu štátu skúma Ringmar (1996) aj v jednej zo svojich skorších prác, kde zdôrazňuje podstatne odlišnú ontologickú podstatu štátu a človeka, no súčasne vníma podobnosti vo fungovaní ich identít. Tak ako sa formuje identita človeka ako jednotlivca v interakcii s inými ľuďmi, tak aj identita štátu vo vzťahu k iným štátom i celej medzinárodnej komunite. Tento proces nazval Ringmar (2007, s. 81) „*kruhmi rozpoznávania sa*“ (*circles of recognition*). Autor tiež dôrazňuje potrebu konkrétneho „publika“, lebo identita je reflexívna a vyžaduje reakciu od ostatných aktérov. Pričom nie akékoľvek publikum môže naplniť potrebu uznania, ideálne publikum čo najširšie, alebo pozostávajúce zo silných autorít. Analogicky, teda identita štátov vyžaduje nutne interakciu s identitami iných. Pričom, nie hocaká reakcia a nie uznanie hocakého štátu sú dostatočne „uspokojujúce“ a potvrdzujúce (Ringmar, 2007).

Prvá hypotetická „konzervačná látka“ národného štátu je teda identita štátov, ktorá v duchu konstruktivismu musí byť neustále v interakcii s inými. A tak aj v globalizovanom svete identity vedia fungovať a prispievajú ku pretrvávajúcej relevancii štátu.

Túto prvú hypotézu o pretrvávajúcej relevancii národných štátov aj v čase globalizácie ilustruje aj vyššie uvedený príklad SR v čase usilovania o členstvo v NATO, kedy slovenská vláda robila strategické rozhodnutia skôr aby vzbudila určitý dojem u konkrétnych aktérov, v tomto prípade členské krajiny NATO, ktoré ju mali prijať medzi seba. Iným príkladom zo slovenskej medzinárodnej politiky je jej snaha byť v európskom priestore jasne spájaná s Vyšehradskou skupinou (V4), ktorá sa ale v poslednom období vytráca a nahrádza ju naratív európanstva. Túto zmenu Bátora vysvetľuje zmenou charizmy V4, ktorá „*sa stáva čoraz väčším problémom vo vnímaní západoeurópskych verejností a vládnych elít*“ (Bátora 2021, s. 4). Ak SR nechce byť spájaná s „problematickou“ V4, musí o tom presvedčiť „publikum“. Jej postavenie v EÚ a tým aj značná časť medzinárodnej politiky opäť závisí od toho, akú štátnu „identitu“ bude prezentovať, a ako a či vôbec bude akceptovaná relevantnými aktérmi.

Identita štátov je teda prvou z „konzervačných látok“ pretrvávajúcej relevancie štátu aj v globalizovanom svete.

3.2 Globalizácia sama ako druhá „konzervačná látka“

Z vyššie uvedenej Stegerovej definície globalizácie vyplýva, že je to proces zintenzívňovania sociálnych vzťahov naprieč štátmi sveta. Ak dáme toto do súvisu s prvou prezentovanou „konzervačnou látkou“ národného štátu, ukazuje sa, že globalizácia nie je vo svojej podstate hrozbou pre jeho existenciu a význam vo svete. Práve naopak, je príležitosťou pre vzájomnú interakciu, pre ich prezentovanie a posudzovanie identít, pre Ringmarove „kruhy rozpoznávania sa“, ako sú popísané vyššie. Globalizácia je v tomto zmysle, a optikou konštruktivismu, priam nevyhnutná pre medzinárodnú politiku a výhodná pre národné štáty.

Dokonca by sa dalo uvažovať, či globalizácia nie je aj následkom tejto potreby národných štátov vzájomne interagovať. Inými slovami, či interakcia štátov s účelom potvrdzovania identít neprispieva, či dokonca neprodukuje proces, ktorý nazývame globalizácia. Touto úvahou ale vzniká tautologická dilema vzhľadom na kauzalitu medzi fenoménom globalizácie a „kruhmi rozpoznávania sa“. Lebo nie len že v globalizovanom svete (intenzívnejších sociálnych vzťahov) štáty majú príležitosť interagovať viac, ale *vice versa*, medzi štátmi vzniká potreba vzájomnej „komunikácie“ za účelom rozpoznania sa a uznania, ktorej zintenzívňovanie nazývame procesom globalizácie. Vyriešenie tejto dilemy nie je cieľom tejto práce, ale akékoľvek by bolo, globalizácia sa ukazuje byť skôr „konzervantom“ národného štátu, než jeho ničiteľom. Skôr vytvára možnosti (vzájomnej interakcie štátov) ako ničí priestor pre rozvoj a posilnenie identity štátov.

Pre objasnenie túto hypotetickú „konzervačnú látku“ národného štátu v čase globalizácie možno krátko ilustrovať na aktuálnej situácii pandémie COVID-19. Naprieč celým svetom zasiahnutým pandémiou sa rôznia aplikované opatrenia, využívané testovacie metódy a neskôr aj rôzne očkovacie látky a stratégie ich podávania obyvateľstvu. Sme však svedkami toho, že jednotlivé štáty sa (napriek napríklad kontrolovaným hraniciam) poväčšine neuzatvárajú celkom do seba, ale komunikujú so svetom, zdieľajú dáta a skúsenosti, riešia situácie spoločne v rámci rozličných medzinárodných organizácií a inštitúcií. Globalizovaný svet im dáva príležitosť interagovať a to nie len so susednými a najbližšími krajinami, ale komunikovať skutočne globálne. Globalizácia sa tak ukazuje byť veľkým benefitom, ktorý hojne využívajú štáty bez toho, aby boli ako suverénne celky zasiahnuté. Práve opustením tohto globálneho dialógu by pravdepodobne stratili.

Táto komunikácia, zdieľanie a pomoc národných štátov tiež nie je náhodná, ale podáva správu o ich identite. Zatiaľ čo vláda Slovenskej republiky dlho váhala, či v roku 2021 zakúpi aj ruskú vakcínu známu pod názvom Sputnik-V, ktorá napokon po peripetiách s jej nákupom a prebratím zožala väčšmi kritiku než úspech, v susednom Maďarsku bola ruská vakcína zakúpená a podávaná bez väčších obštrukcií. Navyše neskôr maďarská vláda rozhodla aj o investícii do vakcíny s čínskym pôvodom. Peragovics a Kállai (2021) upozorňuje, že práve v Maďarsku spomedzi krajín EÚ sa

ruská vakcína objavila prvýkrát, pričom väčšina krajín EÚ ju vôbec nezakúpila. Podobne, maďarská vláda práve nákupom čínskej vakcíny podporila dlhodobo prezentovaný pro-čínsky naratív, ktorý nemá najmä v ekonomickej oblasti ekvivalent v regióne strednej a východnej Európy (ibid.). Na tomto príklade si možno všimnúť špecifiká prezentovaných identít menovaných štátov. Slovensko sa držalo v rámci európskeho mainstreamu, a keď z neho nákupom ruskej vakcíny vykročilo, verejnosť na to citlivo reagovala. Maďarsko sa prezentuje skôr ako sólo hráč, ktorý napriek kritickým hlasom buduje vzťahy na globálnej úrovni práve napr. aj s Čínou. Tým pôsobí nelojálne v rámci EÚ, ale určite neoslabuje svoju identitu štátu. Práve naopak, takéto globálne prepájanie ho zviditeľňuje a robí relevantným hráčom aj nad rámec EÚ.

Teda možno konštatovať, že globalizácia sama „konzervuje“ národný štát, lebo vytvára priestor na seba-definovanie v medzinárodnom spoločenstve, na interakciu a prezentovanie identít, o ktorých svedčia záujmy a konanie. Ako vyplýva z konštruktivistického tradície a Ringmarovej teórie identít vzájomná interakcia štátov je akýsi *spiritus agens* formovania ich identít a teda ich existencie a relevancie. V globalizovanom svete sa zintenzívňuje ich vzájomná interakcia a zvyšuje sa dynamika ich reakcií. Globalizácia teda pôsobí „konzervačne“, ba dokonca ako katalyzátor, nie ničiteľ národných štátov.

3.3 Diplomacia (štátna, vojenská a verejná) ako tretia „konzervačná látka“

Tretia hypotéza o pretrvávajúcom význame národného štátu v čase globalizácie prehľbuje dve vyššie popísané. Tie predpokladajú dôležitosť štátnych identít a potrebu ich interakcií, na ktoré dáva príležitosť práve aj globalizácia. Treťou „konzervačnou látkou“, resp. hypotetickým mechanizmom udržiavnia relevancie štátu je diplomacia.

Diplomaciu autorka chápe ako miesto interakcie identít národných štátov, ako priam „nárarovú zónu“ interagujúcich (a vďaka globalizácii intenzívnejšie interagujúcich) štátov. Sharp (1999, s. 53) opisuje, že v diplomacii ide najmä o identity štátov a hlavnou úlohou diplomatov je „*nie len reprezentovať štát vo svete, ale tiež reprezentovať svet späť vo svojich štátoch*“. Sú to teda práve diplomati, ktorí sa do veľkej miery podieľajú na interakcii suverénnych štátov a fyzicky tvoria medzinárodné vzťahy, pričom ale súčasne „konzervujú“ westfálske chápanie štátu aj v dobe globalizácie nakoľko zastupujú suverénne celky s konkrétnym územím a obyvateľstvom.

Na ilustráciu tohto hypotetického mechanizmu je vhodné použiť Sharpom opísaný príklad diplomacie Sovietskeho zväzu. Väčšina jej členov napriek meniacej sa situácii v čase vrcholenia Studenej vojny vytrvala „*do horkého konca, čiastočne kvôli vlastnému prospechu, ale tiež aby zabezpečila zovňajšok štátu, napriek tomu, čo sa dialo vnútri*“ (Sharp 1999, s. 54). Diplomati Sovietskeho zväzu vytrvali vo svojej

úlohe až do absolútneho zrútenia režimu, lebo si dobre uvedomovali svoj význam – byť kontaktným bodom s okolitým svetom, sprostredkovať obraz, identitu Sovietskeho zväzu, a tak, a jedine takým spôsobom sa usilovať o poslednú záchranu štátu. Možno konštatovať, že práve odvolaním a rozpadom diplomatického zboru sa režim definitívne zrútil.

Iným, aktuálnejším príkladom môže byť mimoriadne zaujímavý aktér zďaleka nie len súčasných medzinárodných vzťahov – Svätá stolica. Tá je síce formálne štátom, no nie vo westfálskom teritoriálnom zmysle (ako je popísaný vyššie). Hoci tento štát sám nenapĺňa definíciu moderného štátu, v konečnom dôsledku striktne rešpektuje hranice jednotlivých teritoriálnych štátov sveta. A hoci v rámci svojej štruktúry nemá ministerstvo medzinárodných vzťahov, ktoré nachádzame vo zvyšných štátoch sveta, ekvivalent Svätej stolice je Sekcia (štátneho sekretariátu) pre vzťahy so štátmi. Má bilaterálne vzťahy s viac ako 170 krajinami a profesionálny diplomatický zbor pre udržiavanie týchto stykov (Bátora – Hynek 2014, s. 87-90). Teda i Svätá stolica ako *sui generis* štát, vníma potrebu budovania svojej identity a prispôbuje sa globalizovanému svetu práve aj diplomatickými vzťahmi, čím si zabezpečuje relevanciu ako aktér medzinárodného priestoru.

Ďalšími „nárazovými zónami“ interakcie identít štátov a súčasne „konzervačnými látkami“ relevancie štátov v globalizovanom svete sú aj nezriedka využívané iné formy štátnej diplomacie, ktoré v tomto kontexte treba aspoň krátko zmieniť. Prvá, vojenská diplomacia (*military diplomacy* ako o nej píše Muthanna, 2011) využíva armádne zložky s mierovými úmyslami budovať a udržiavať medzinárodné vzťahy v určitom želanom móde. A druhá, verejná diplomacia (*public diplomacy* definovaná napr. Bátorom, 2006), ktorej úlohou je tvoriť, posilňovať a rozširovať tzv. mäkkú silu (*soft power*) štátu. A to navonok, ako aj dnu, čo sa môže prejavovať najrôznejším spôsobom od vzdelávania občanov až po podporu exportu národných produktov.

Obe tieto „nadstavby“ spolu s diplomaciou v tradičnom zmysle slova slúžia práve k participovaniu na „kruhoch rozoznávania sa“ za účelom uznania štátu za plnohodnotného hráča medzinárodných vzťahov. Pričom, ako autorka vyššie argumentuje, toto sa nedeje napriek globalizácii, ale aj vďaka nej. Vo svete stále intenzívnejších vzťahov si štáty musia tvoriť, obhajovať a upevňovať svoje miesto plnohodnotných hráčov na „ihrisku“ medzinárodnej politiky, a to sa deje práve prostredníctvom interakcie identít aj vďaka štátnej diplomacii.

3.4 Pravicový a ľavicový populizmus – štvrtá „konzervačná látka“

V časti práce, kde je definovaný koncept globalizácie sa tvorba inštitúcií (medzinárodných organizácií a aliancií) spomína ako s ňou súvisiaci proces. V globalizovanom svete sú práve medzinárodné inštitúcie potrebné pri koordinácii zrýchľujúcich sa a zväčšujúcich prúdov informácií, tovarov ale aj migrujúcich ľudí

naprieč hranicami štátov sveta a vznikajú priamoúmerne s potrebou tejto interakcie (Griffith – Marion, 2020). Ak o nich uvažujeme v taktomto zmysle, môže sa zdať, že preberajú niektoré úlohy štátu (vojenská sila, regulácia trhu a pod.) a tak ho oslabujú. Ako v akadémii, tak aj v politike a bežnom verejnom živote občanov naprieč štátmi sveta sa objavuje takýto spôsob zmýšľania o nich.

Viacere akademické práce odhaľujú vzťah medzi silnejúcou globalizáciou sveta a nárastom a úspechom pravicového, až krajne pravicového populizmu, ktorý sa usiluje o mitigovanie efektu a úlohy nadnárodných inštitúcií, chce nanovo budovať silný národný štát a „navracat’ sa“ ku suverenite vo westfálskom zmysle (Swank – Betz 2003, Steenberger – Siczek 2017, Naoi 2020).

Podobné požiadavky prednášajú ale aj ľavicové populistické strany, ktoré reflektujú najmä na potreby „lúzvov“ globalizácie na úrovni jednotlivcov, tj. menej vzdelaných a zarábajúcich občanov, ktorý sa cítia opomenutí tradičnými stranami a ohrození globalizáciou (Roberts 2017, March 2009).

Štúdia autorov Freisteinovej, Gadingera a Unrau (2020), zmienená už skôr pri diskusii o často nesprávne chápanom pojme globalizácie, na tomto mieste dostane viac priestoru nakoľko vhodne ilustruje štvrtú hypotetickú „konzervačnú látku“ národného štátu – ľavicový a pravicový populizmus.

Skúmaním naratívov Donalda Trumpa a Matea Salviniho autori Freistein, Gadinger a Unrau zistili, že značne komplexný proces globalizácie je v ich prejavoch zjednodušovaný a na domácej pôde v negatívnom svetle vykresľovaný ako hrozba národného suverénneho štátu (Freisteinovej – Gadingera – Unrau, 2020). Na druhej strane, na medzinárodnej pôde títo aktéri sa z globalizačných procesov (napríklad v inštitucionálnom, či ekonomickom zmysle) nestáhujú, v skutočnosti sa nesnažia zastaviť či zmeniť proces globalizácie alebo sa dištancovať. Pravicové populistické naratívy sú teda *a priori* síce namierené proti globalizácii, ale ju v podstate nijak zásadne nemenia a nemajú dosah na jej oslabenie v oblastiach, ktoré zasahuje. Súčasne tieto strany ale prispievajú ku „konzervácii“ westfálskeho štátu tým, že pripomínajú dôležitosť jasnej teritoriality a suverenity jednotlivých štátov. Možno ich teda označiť za ďalší hypotetický mechanizmus, resp. „konzervačnú látku“ pretrvávajúcej relevancie štátu.

Podobne je tomu v ľavicovom spektre populistických strán. Autori Santana a Rama (2018) na základe analýzy volieb do Európskeho parlamentu v roku 2014 našli podporu pre svoje hypotézy o popularite ľavicových populistických strán medzi rôznymi socio-ekonomickými vrstvami. Konkrétne skúmali ekonomicky slabšiu a menej a kvalifikovanú generáciu a generáciu mladú, vzdelanú a prevažne z urbánneho prostredia. Jedným z dôvodov rôznej podpory ľavicových populistických strán naprieč socio-ekonomickými skupinami je, že tieto odlišné skupiny boli rôznym spôsobom zasiahnuté globalizáciou v zmysle globálneho kapitalizmu. Odpoveďou niektorých z nich je potom potreba silnejšieho sociálneho štátu. Tradičné ľavicové

strany ale v tejto úlohe zlyhali a nádejou sú nové ľavicovo-populistické. Ale nie každá z rôznych skupín podporovateľov je súčasne proti-európska, anti-integračná, či proti-imigrantská, čo naznačuje nie celkom odmietavý postoj ku globalizácii ako takej. Teda ako v prípade pravicového populizmu, aj ľavicový síce primárne nesie myšlienku oslabenia globalizácie (najmä globálneho kapitalizmu) a posilnenia národného štátu, v konečnom dôsledku ale na globalizáciu ako fenomén nemá vplyv, no „konzervuje“ národný štát. V tomto prípade osobitne ako sociálny národný štát (*social state* alebo *welfare state*).

Záverom, trend narastajúcej podpory populistických strán, či ľavicových alebo pravicových, fenomén globalizácie v konečnom dôsledku nijak nenarúša, ale svojimi naratívami upevňuje, „konzervuje“, relevanciu národného štátu.

4 ZÁVER

V tomto príspevku autorka prezentuje a diskutuje štyri hypotetické mechanizmy pretrvávajúcej relevancie národného štátu ako aktéra medzinárodných vzťahov v globalizovanom svete. Využíva *terminus technicus* „konzervačné látky“ na vystihnutie podstaty týchto mechanizmov, ktoré „konzervujú“, teda zachovávajú koncept národného štátu aj v dynamicky sa meniacom prostredí moderného medzinárodného priestoru. Národný štát sa v prezentovanom príspevku sa chápe ako štát westfálsky stojaci na princípe teritoriality a suverenity.

Jeho historická genéza je dôležitý prvok akejkoľvek debaty o súčasnej pozícii a charaktere štátu, preto teoretická kapitola pojednáva o jeho zásadných míľnikoch z doby pred westfálskeho usporiadania. Medzi vybrané vyššie diskutované míľniky patria priebežne vyvstávajúce prúdy posilňujúce, spochybňujúce aj inak meniace význam štátu. Výsledkom historickej polemiky týchto rôznych prúdov sa stáva práve národný westfálsky štát ako ho poznáme aj z dnešnej podoby medzinárodných vzťahov. V treťom tisícročí sa však čoraz častejšie diskutuje možný nástup novej paradigmy štátu vyvolanej globalizáciou sveta. Takáto post-westfálska paradigma bagatelizuje a do úzadia zatláča národný štát doteraz chápaný ako základná jednotka medzinárodných vzťahov. Nástup tejto novej paradigmi však nie je jednoznačný, lebo sa zdá, že napriek prítomnej, azda aj silnejšej globalizácii národný štát stále pretrváva ako relevantný aktér medzinárodných vzťahov.

Jadrom tejto teoretickej štúdie sú diskutované štyri možné vysvetlenia, „konzervačné látky“, relevancie štátu v meniacom sa globalizovanom svete. Práca vychádza z tradície konštruktivismu, na ktorom stavia aj jednotlivé hypotetické vysvetlenia.

Za prvý „konzervant“ autorka označuje identitu štátu, ktorá determinuje jeho charakter, ale aj jeho existenciu samú. Reflexívna povaha identity vyžaduje interakciu s inými identitami. Z toho vyplýva, že štáty potrebujú vzájomnú interakciu, v rámci ktorej sa ich identita vyvíja. Práve vo vzájomnej interakcii si ju formujú a potvrdzujú

ako identitu tak následne aj svoju relevanciu. Tomu globalizácia, ako proces zintenzívňovania vzťahov štátov práveže napomáha – čo nadväzuje už na druhú hypotetickú „konzervačnú látku“. Globalizácia sama ako jav zintenzívnených sociálnych vzťahov naprieč svetom dáva príležitosti na vzájomnú interakciu štátov. Tým prispieva aj ku ich vzájomnému rozpoznávaniu a pretrvávajúcej relevancii. Treťou možnou „konzervačnou látkou“ je diplomacia, štátna, vojenská a verejná, ktorá je často „nárazovou zónou“ potrebnej interakcie štátov, resp. ich identít, a tak sa podieľa na ich „konzervácii“. Štvrtý a posledný hypotetický „konzervant“ je trochu iného charakteru. Autorka agumentuje, že pravicový a aj ľavicový populizmus majú na národný štát a proces globalizácie podobný „konzervačný“ efekt, pričom nedochádza ku potláčaniu globalizácie na úkor vyzvyhnutia štátu. Totiž obe formy populizmu v rôznej forme zdôrazňujú v čase silnejúcej globalizácie dôležitosť národného štátu vo westfálsom zmysle a potrebný návrat ku jeho silnému postaveniu. Na druhej strane, v konečnom dôsledku, efekty globalizácie v skutočnosti neblokujú.

Ako je v úvode avizované, téma vzťahu globalizácie a štátu je veľmi rozsiahla a ponúka široký diapazón nezodpovedaných otázok. Otázka pretrvávajúcej relevancie národného štátu v globalizovanom svete je jednou z nich. Zámerom tejto práce bolo predniesť niekoľko teoretických hypotetických vysvetlení, ktoré sú ilustrované príkladmi práve aj z aktuálnej doby pandémie COVID-19. Otvára sa však priestor pre uvažovanie o ďalších „konzervačných látkach“ a priestor na empirické preskúmanie tu prezentovaných, čo je však úlohou ďalších akademických prác.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. AKVINSKÝ, T. (2003): *O zákonech v Teologické Sume*. Praha: Krystal OP, 2003. ISBN: 8085929597.
2. ARISTOTELES. (2006): *Politika*. Bratislava: Kaligram, 2006. ISBN: 9788081011849.
3. AUGUSTÍN, A. (1948): *Boží štát. Spolok svätého Vojtecha*. Bratislava: Luč, 1948.
4. BATES JR, C. A. (2014): The centrality of politeia for Aristotle's Politics: Aristotle's continuing significance for social and political science. In: *Social Science Information*, 2014, roč. 51, č. 1, s. 139-159.
5. BÁTORA, J. – HYNEK, N. (2014): *Fringe Players and the Diplomatic Order: The "New" Heteronomy*. New York: Palgrave MacMillan, 2014. ISBN: 0230363938.
6. BÁTORA, J. (2006): Public Diplomacy Between Home and Abroad: Norway and Canada. In: *The Hague Journal of Diplomacy*, 2006, roč. 1, č. 1, s. 53-80.
7. BÁTORA, J. (2021). *Uznanie v Európskej únii: Zápasy o obvyklosť, spravodlivosť a identitu*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2021. ISBN: 9788022350488.

8. BECK, U. (2000): *What is Globalization?* London: Polity Press, 2000. ISBN 0745621252.
9. BODIN, J. (1955): *Six books of the commonwealth*. Oxford: Blackwell, 1955. ISBN 0631109307.
10. BRODIE, J. (2004): Introduction: globalization and citizenship beyond the national state. In: *Citizenship Studies*, 2004, roč. 8, č. 4, s. 323-332.
11. BURAJ, I. a kol. (1993): *Sociálna filozofia. Vybrané kapitoly a texty*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1993. 200 s. ISBN 80-223-1284-3.
12. DICKSON, M. E. (2021): Globalisation and COVID-2019 pandemic: The nexus and impact on development in Africa. In: *African Journal of Political Science and International Relations*, 2021, roč. 15, č. 1, s. 11-18.
13. DINAN, D. (2010): *Ever Closer Union. An introduction to european integration*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2010. 619 s. ISBN 978-1626372160.
14. EASTERBROOK, N. (2014): *Libertarianism and Anarchism. The Oxford Handbook of Science Fiction*. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 1551643367.
15. FREISTEIN, K. – GADINGER, F. – UNRAU, C. (2020): From the global to the everyday: Anti-globalization metaphors in Trump's and Salvini's political language. [Online.] In: *Econstore*, 2020. Dostupné na internete: <<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/215775/1/1694253023.pdf>>.
16. GILBERT, N. (2002): *Transformation of the welfare state: The silent surrender of public responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 0195140745.
17. HARTMANN, J. (2001): *Internationale Beziehungen*. Augsburg: Leske & Budrich, 2001. ISBN 978-3531166896.
18. HOBBS, T. (2010): *Leviathan: Or The Matter, Forme, & Power of a Common-Wealth Ecclesiasticall and Civill*. New Haven: Yale University Press, 2010. 608 s. ISBN 978-8072981069.
19. HOFFMAN, J. (2003): Reconstructing diplomacy. In: *The British Journal of Politics and International Relations*, 2003, roč. 5, č. 4, s. 525-542.
20. HRUŠOVSKÝ, I. a kol. (1970): *Antológia z diel filozofov Zv. 6 Novoveká racionalistická filozofia*. Bratislava: Epoque, 1970.
21. LEIBFRIED, S. – ZURN, M. (2005): *Transformations of the State?* Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 0521672384.
22. MACHIAVELLI, N. (2009): *Knieža*. Matrin: Thétis, 2009. ISBN 9788097011529.
23. MALDINI, P. (2013): The Nation-State and Global Surroundings: The Issue of Sovereignty. In: *Studia Politica Slovaca*, 2013, roč. 6, č. 2, s. 5-23.

24. MARCH, J. – OLSEN, J. (1998): The Institutional Dynamics of International Political Orders. In: *International Organization*, 1998, č. 52, s. 943-969.
25. MARCH, L. (2009): Contemporary far left parties in Europe: from Marxism to the mainstream? In: *Internationale Politik und Gesellschaft*, 2009, č. 1, s. 125-143.
26. MEARSHEIMER, J. (1994): The False Promise of International Institutions. In: *International Security*, 1994, roč. 19, č. 3, s. 5-49.
27. MUTHANNA, K. A. (2011): Military diplomacy. In: *Journal of Defence Studies*, 2011, roč. 5, č. 1, s. 1-15.
28. NAOI, M. (2020): Survey Experiments in International Political Economy: What We (Don't) Know About the Backlash Against Globalization. In: *Annual Review of Political Science*, 2020, č. 23.
29. NOZICK, R. (1974): *Anarchy, state, and utopia*. New York: Basic Books, 1974. ISBN 9780465097203.
30. OKYAR, O. (1965): The concept of etatism. In: *The Economic Journal*, 1965, roč. 75, č. 297, s. 98-111.
31. PERAGOVICS, T. – KÁLLAI, P. (2021): Hungary: No need to preach to the choir. Responding to the COVID-19 'infodemic' National countermeasures against information influence in Europe. [Online.] In: *MTAK*, 2021. Dostupné na internete: <<http://real.mtak.hu/134268/1/HPCNRespondingtotheCOVID-19InfodemicDIGITALPAGES1.pdf>>.
32. RAND, A. (1986): *Capitalism: The unknown ideal*. New York: Penguin, 1986. ISBN 0451147952.
33. RINGMAR, E. (1996): On the Ontological Status of the States. In: *European Journal of International Relations*, 1996, roč. 2, č. 4, s. 439-466.
34. RINGMAR, E. (2002): The Recognition Game: Soviet Russia Against the West. In: *Cooperation and Conflict*, 2002, roč. 3, č. 2, s. 115-136.
35. RINGMAR, E. (2007): Identity, interest and action: a cultural explanation of Sweden's intervention in the Thirty Years War. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN 0521563143.
36. ROBERTS, K. M. (2017): State of the Field: Party politics in hard times: Comparative perspectives on the European and Latin American economic crises. In: *European Journal of Political Research*, 2017, roč. 56, č. 2, s. 218-233.
37. ROUSSEAU, J. J. (2010): *O pôvode a príčinách nerovnosti medzi ľuďmi*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2010. ISBN 9788080614294.
38. ROUSSEAU, J. J. (2010): *O spoločenskej zmluve*. Bratislava: Kalligram, 2010. ISBN 9788081012488.

39. RUGGIE, J. G. (1993): Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations. In: *International Organization*, 1993, roč. 47, č. 1 s. 139-174.
40. WALT, S. M. (1987): *The Origins of Alliances*. New York: Cornell UP, 1987. ISBN 0801494184.

STRANY ZELENÝCH VO ŠVAJČIARSKOM STRANÍCKOM SYSTÉME

THE GREEN PARTIES IN THE SWISS PARTY SYSTEM

Radoslav Štefancík¹

Po parlamentných voľbách 2019 došlo vo švajčiarskom straníckom systéme k zásadnej zmene. Po dlhých desaťročiach sa menili pomery straníckeho zastúpenia v dolnej komore švajčiarskeho parlamentu. Osobitý úspech totiž dosiahli dve zelené politické strany, ktoré dovtedy boli na periférii voličského záujmu. Obe environmentálne stranícke formácie obsadili v Národnej rade dokopy pätinu poslaneckých miest. Cieľom tohto príspevku je identifikovať hlavné dôvody volebného úspechu oboch zelených strán, ale vzhľadom na ich podobné obsahové zameranie vysvetliť aj základné rozdiely, ktorými sa obe stranícke formácie od seba odlišujú. V texte sú vysvetlené počiatky a formovanie švajčiarskej zelenej politiky a predstavené základné programové východiská analyzovaných straníckych formácií. Rovnako je poukázané na rozdiely v sociodemografickej štruktúre voličov oboch skúmaných strán. Text stojí na predpoklade, že klimatická zmena a intenzívna diskusia o ochrane životného prostredia, ktorá ovplyvnila aj švajčiarsky politický diskurz, boli hlavnými dôvodmi úspechu oboch politických strán.

Kľúčové slová: Švajčiarsko, stranícky systém, politické strany, strany zelených, klimatická zmena

After the 2019 general election, the Swiss party system has undergone a fundamental change. After many decades, the proportions in the lower house of the Swiss parliament have changed significantly. In fact, two green political parties achieved significant success. Together, the two parties took a fifth of the seats in the National Council. The aim of this paper is to identify the main reasons for the electoral success of the two Green parties, but also to explain the main differences that distinguish the two political parties from each other, given their similar substantive focus. The origins and formation of Swiss Green politics are explained and the basic programmatic background of both parties is presented. The text also points out the differences in the socio-demographic structure of the voters of the two parties

¹ Doc. PhDr. Radoslav Štefancík, MPol. Ph.D., Fakulta aplikovaných jazykov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: radoslav.stefancik@euba.sk

under study. The article assumes that climate change and the intense debate on environmental protection, which also influenced the Swiss political discourse, were the main reasons for the success of both political parties.

Key words: Switzerland, party system, political parties, green parties, climate change

JEL: D72, Z00

1 Úvod

Švajčiarsky stranický systém patrí medzi najstabilnejšie stranícke systémy v súčasnej Európe (Vasil'ková, 2015). Štyri najsilnejšie politické strany rôzneho ideového zamerania (socialisti, liberáli, kresťanskí demokrati a ľudovci) vytvárali dlhé desaťročia podľa tzv. čarovnej formuly (Zauberformel) vládu – Spolkovú radu – a mali tak pod kontrolou absolútnu väčšinu v parlamente (Linder, 1997). Vo Švajčiarsku sa položartom zvyklo hovoriť, že voliči už pred voľbami vedia, ktoré politické strany vytvoria budúcu vládu. Zloženie vlády sa totiž od roku 1959 pravidelne opakovalo po každých parlamentných voľbách. Až do roku 2003, kedy si ľudovci z SVP, vzhľadom na opätovné volebné víťazstvo, uplatnili druhé miesto v Spolkovej rade, a to na úkor najmenších kresťanských demokratov, ktorí majú v súčasnom kabinete len jedného nominanta (Štefančík, 2012a). Napriek tomu, že po ostatných voľbách v roku 2019 sa stranícko-politické zloženie vlády nemenilo, kresťanskí demokrati z CVP nepotvrdili niekoľkoročnú pozíciu štvrtej najsilnejšej parlamentnej strany. Vo voľbách 2019 štvrté miesto s 13,2 % získaných hlasov obsadila Švajčiarska strana zelených (GPS).

GPS však nie je jedinou zelenou stranou vo švajčiarskom parlamente. So ziskom 7,8 % hlasov zasadli do lavíc parlamentu aj zelení liberáli z GLP (Grünliberale Partei Schweiz). Spolu s GPS tak „zelení“ politici získali v Národnej rade 21 % hlasov (najsilnejšia SVP získala 25,59 %). Slovanmi švajčiarskeho politológa Ladnera (2020, 552) ich úspech „otriasol základmi švajčiarskej straníckej politiky“, podľa Vasil'kovej (2020, s. 84) tieto voľby „otvorili otázky, ktoré sa týkajú dlhodobo uplatňovaných politických (i nepísaných) pravidiel, postavenia politických strán a politických tém, ktoré voliči považujú za kľúčové“. Pokiaľ sa bude opakovať v budúcich voľbách, nemožno vylúčiť, že švajčiarsky systém tvorby vlády – čarovná formula – sa po niekoľkých desaťročiach bude meniť. K tejto úvahe nabáda nielen úspech zelených, ale aj straty voličov štyroch tradičných veľkých strán (Bernhard, 2020). Budúce voľby teda ukážu, či išlo o jednorazový úspech zelených, alebo dlhodobý trend švajčiarskej politiky. Predpokladá sa však, že environmentálne témy budú zohrávať v budúcnosti ešte dôležitejšiu úlohu, pretože význam tejto problematiky rastie nielen vo Švajčiarsku, ale aj v krajinách celej západnej Európy, resp. Európskej únie (Vovk – Dziura – Grešš, 2019).

Cieľom tohto príspevku je identifikovať hlavné dôvody volebného úspechu oboch strán zelených, ale vzhľadom na ich podobné obsahové zameranie vysvetliť aj základné rozdiely, ktorými sa obe stranícke formácie od seba odlišujú. V texte sú

vysvetlené počiatky a formovanie švajčiarskej zelenej politiky, predstavené základné programové východiská a volebné a analyzované sociodemografické zloženie elektorátu oboch zelených stranických subjektov. Vychádzam z predpokladu, že obe strany majú síce vo svojich názovo adjektív „zelený“, ale ten je len jede z mála znakov, ktoré strany zblížujú. Naopak, odlišuje ich odlišný prístup k rôznym témam, ktoré vychádzajú z rôznej ideologickej orientácii.

V súčasnom období sa „zelené“ strany prezentujú ako subjekty rešpektujúce princípy environmentálnej zodpovednosti, globálneho trvalo udržateľného rozvoja, „univerzálnej demokracie“, rešpektovania rozmanitosti, osobnej slobody, rodovej rovnosti a pacifizmu atď. V politickej sfére prešli európski „zelení“ postupnou premenou z radikálnej alternatívnej politickej sily na umiernenú alternatívu. Strany z tejto ideovej rodiny sa stali menej kritickými voči štátu, akceptujú a podporujú ekonomický rozvoj, ale sú aj naďalej skeptickí, ak ide o akúkoľvek vojenskú aktivitu (Rovinskaya, 2019). V nasledujúcom texte tieto charakteristiky identifikujem práve na príklade dvoch politických strán existujúcich v jednom, dlhé roky stabilnom stranickom systéme. Na dosiahnutie cieľa môjho uvažovania využijem obsahovú analýzu programových dokumentov skúmaných politických strán. Zameriam sa v prvom rade na programy pred parlamentnými voľbami 2019. Pri komparácii využijem švajčiarsky internetový portál smartvote.ch, ktorý prezentuje názory jednotlivých kandidátov do verejných funkcií na vybraný okruh, spravidla najčastejšie diskutovaných tém vo švajčiarskom politickom diskurze.

2 EKOLOGICKÉ STRANY AKO IDEOVÁ RODINA

V odbornej literatúre sa stretne s viacerými kritériami klasifikácie politických strán. Politológovia ich charakterizujú spravidla podľa organizačnej štruktúry, miery inštitucionalizácie, zaradenia strany v konfliktnnej štruktúre spoločnosti a v neposlednom rade si autori všímajú aj obsahové priority vyjadrené hlavne vo volebných programoch. Práve na základe tohto posledného kritéria sa strany radia k niektorej zo stranických, resp. ideologických rodín. Von Beyme (2000) rozlišuje desať ideologických rodín identifikovaných v krajinách západnej Európy: liberálne strany, robotnícke, agrárne, regionálne, kresťanské, komunistické, fašistické, pravicovo-populistické a napokon aj ekologické strany. V kontexte pomenovania skupiny politických strán prináležiacich k jednej ideovej alebo straníckej rodine vznikla diskusia (Mair – Mudde, 1998), či je správne hovoriť o takýchto skupinách ako o stranických rodinách. Táto polemika sa dotýka najmä skutočnosti, že strany z jednej ideovej skupiny môžu prezentovať rôzne obsahové priority. Ide napríklad o Európsku ľudovú stranu, ktorá združuje tak kresťansko-demokratické ako aj konzervatívne strany. Obsahové rozdiely však môžeme identifikovať aj v prípade ekologických strán a práve Švajčiarsko je príklad stranického systému, v ktorom existujú dve zoskupenia s adjektívom zelený vo svojom názve.

Zelené stranické formácie sú prejavom modernej doby naprieč celou západnou Európou. Prvé ekologické strany sa v európskych stranických systémoch začali objavovať v 80. rokoch 20. storočia (Burchell 2002, Spoon 2006, Kucharčík 2017). Za ich vznikom stáli spravidla občianske iniciatívy, ktorých politika bola namierená proti tradičným politickým koncepciám etablovaných stranických subjektov. Spravidla išlo o dva základné smery:

- Založený na politike emancipácie: sem patrili hnutia propagujúce občianske práva, hnutia za rovnoprávnosť žien a mladých ľudí. Tieto hnutia boli podporované najmä mladými ľuďmi a novou ľavicou.
- Založený na politike odporu: do tejto skupiny prináležali najmä ekologické a mierové hnutia. Okrem ľavicovo-liberálne zameraných občanov tento smer bol podporovaný aj niektorými konzervatívcami s vyhraneným postojom k etablovaným politickým stranám. Strany zelených vznikali najmä z tohto smeru, hoci v 80. rokoch sa obe hnutia v mnohých krajinách spojili, aby tak zvýšili šancu na volebný úspech (Müller-Rommel, 1993).

Od ostatných stranických rodín sa ekologické formácie odlišovali najmä antiprofesionálnym, participatívnym a decentralizovaným prístupom k straníckej organizácii a úzkym prepojením na nové sociálne hnutia (Burchell, 2002). V súčasnosti existujú ekologické strany v mnohých západoeurópskych štátoch ako etablované stranické formácie. Pri charakterizovaní ich vzniku a formovania môžeme identifikovať viaceré spoločné znaky, ale aj rozdiely. Rozdiely sa týkajú najmä zaradenia strany na ľavo-pravej osi, pretože niektoré témy sú skôr pravicové ako ľavicové. Spoločným menovateľom sú určite ekologické témy, ale práve pri ostatných otázkach môžeme nájsť rozdiely. Niektoré subjekty môžu byť zamerané prioritne na ekologickú problematiku, iné môžeme zaradiť k ľavicovým stranám a ekologické témy tvoria len dodatočnú oblasť záujmu.

K hlavným tematickým oblastiam ekologických strán patrí podľa Müller-Rommela (1993, s. 17-18; 2018) a Dolezala (2016) najmä:

- ekológia – ako prioritná téma zameraná na potreby ekosystému (klimatická zmena, globálne otepľovanie), ktoré najviac motivujú voličov týchto strán (Dolezal, 2016);
- odpor proti jadrovej energii;
- vymedzenie sa voči „starým“ stranám a štandardnému pravo-ľavému ideovému deleniu politických strán, hoci strany zelených sú vo väčšine európskych prípadov radené doľava (Dolezal, 2016);

- individualizmus, ktorým môžeme rozumieť liberalizáciu rozvodov a interrupcií, obhajobu práv menších, vrátane práv sexuálnych menších, požiadavky na autonómny životný štýl a toleranciu k alternatívnym životným štýlom;
- priama demokracia – ekologické strany podporujú väčšiu mieru zapojenia obyvateľov do procesu spravovania vecí verejných a politického rozhodovania prostredníctvom nástrojov priamej demokracie;
- sociálne témy, prioritne sociálna spravodlivosť a dôstojnosť;
- solidarita s obyvateľmi štátov tretieho sveta, boj proti chudobe;
- odzbrojovanie, pacifizmus;
- v súčasnosti aj spravidla pozitívny prístup k migrácii, absencia populistických postojov k migrácii.

V kontexte výskumu ekologických strán sa stretne s otázkou, prečo sú zelené strany v niektorých krajinách úspešné, sú súčasťou nielen parlamentov, ale aj národných vlád a v niektorých štátoch je ich pozícia úplne marginálna, prípadne sa vôbec nedokážu dostať do národného parlamentu. Grant a Tilley (2019) predstavujú tri štrukturálne faktory, v ktorých by sa mohla nachádzať odpoveď na túto otázku. Ide o voličský dopyt, stranícko-inštitucionálne obmedzenia a štruktúru politických príležitostí vychádzajúca zo stranického prostredia. V prípade prvého faktoru – voličského dopytu – je dôležitá teória postmaterializmu. Tento koncept je založený na posune politického konfliktu od triednych otázok k otázkam kvality života ako dôsledok rastúcej úrovne existenčnej bezpečnosti. Táto téma sa dotýka najmä mladých ľudí, ktorí dnes nekladú dôraz na klasické politické priority ekonomického rastu a prerozdelenia. Miesto toho majú skôr záujem o presadzovanie novších a modernejších cieľov, ako je napríklad téma ochrany životného prostredia. Vzhľadom na to, že myšlienky postmaterializmu nachádzajú podporu v bohatých štátoch, ekologické strany sú voličsky úspešnejšie v krajinách s rýchlym rastom hospodárstva a životnej úrovne.

Druhý faktor je založený na podobe stranického systému. Pokiaľ v stranickom systéme existuje radikálna ľavicová strana, šanca pre úspech strany zelených vo voľbách sa znižuje. Voliči radikálnych ľavicových strán totiž vykazujú podobné socioekonomické charakteristiky ako voliči ekologických strán.

Tretí faktor tiež súvisí s podmienkami straníckej súťaže, kedy väčšie strany, s cieľom oslabiť pozíciu ekologických formácií, preberajú časť ich zelenej agendy. Takýmto spôsobom sa snažia odlákať práve tú časť voličov, pre ktorú je problematika ochrany životného prostredia dôležitým motívom voličského rozhodovania. Výskumy (Grant – Tilley, 2019) však ukazujú, že vplyv stratégie veľkých relevantných strán na volebnú silu ekologických subjektov bude závisieť od miery inštitucionalizácie zelenej

strany. Hoci veľké etablované strany môžu na určité obdobie oslabiť zelené strany, tento efekt naberie spätný charakter, ak sa zeleným podarí prežiť niekoľko volebných období. Veľké strany môžu nakoniec spôsobiť nárast podpory zelených, ak predtým prebrali environmentálne témy a tým im prisúdili spoločenský význam.

3 NA POČIATKU BOLI UHORKY A MELÓNY

Pomenovanie tejto časti môjho textu nie je náhodný, v analýzach politických strán v západnej Európe sa totiž pravidelne vyskytujú metafory (Štefančík, 2020). Tieto vyjadrovacie prostriedky nie sú len pravidelnou súčasťou novinárskeho či publicistického jazyka (Stradiotová, 2017), bežne ich používajú aj vedci z prostredia spoločenských vied, vrátane politológov. Práve v nemecky hovoriacom svete politiky sú frekventovaným spôsobom vyjadrovania, a to najmä metafory farieb (Spišiaková 2016, Mocková 2021). Každá z relevantných politických strán v Nemecku, Rakúsku alebo vo Švajčiarsku je vyjadrená určitou farbou, ktorá sa odvíja od konkrétnej ideológie. Súčasťou vedeckého diskurzu nie je iba používanie konkrétnych farieb, ale aj rôznych substantív, pre ktoré sú farby alebo ich kombinácie typické. V Nemecku sa napríklad na označenie rôznych možností koalíčných vlád (federálnych, ako aj na úrovni spolkových krajín) používajú výrazy ako *Ampelkoalition* (semafórová koalícia), *Senegal-Koalition*, *Jamaica-Koalition* alebo *Kenia-Koalition*. Svoje miesto si našli farby aj vo výskume švajčiarskych politických formácií. Práve pri dvoch analyzovaných stranách zelených sa za účelom ich jasnejšie rozlíšenia začali používať substantíva *uhorka* a *melón*. Obe majú totiž vo svojom názve adjektív *zelený*, otázne teda je, ako sa navzájom odlišujú.

Vo Švajčiarsku začali strany zelených písať svoju históriu v sedemdesiatych² a osemdesiatych rokoch 20. storočia, a to najskôr na komunálnej a kantonálnej úrovni a až neskôr na úrovni celej federácie (Finger – Hug, 1992). Tento spôsob vznikania politických strán bol vo Švajčiarsku vzhľadom na významnú mieru autonómie jednotlivých kantónov charakteristický dlhé desaťročia. Strany na federálnej úrovni pôsobili skôr vo funkcii strešných organizácií kantonálnych straníckych organizácií.

Predchodcom súčasných švajčiarskych environmentálnych strán bola Strana zelených v Zürichu (GPZ), založená v lete 1978 so zámerom sústrediť sa výlučne na tému ochrany životného prostredia. K jej hlavným programovým prioritám patrilo zastavenie výstavby jadrových elektrární a zodpovedná likvidácia jadrového odpadu, rovnako ochrana vody a vodných tokov, ako aj alternatívne riešenia pre automobilovú dopravu (Müller-Rommel, 1993). V tomto roku si Švajčiarsko zapísalo prvenstvo v histórii súťaživých politických systémov, keď bol ich zástupca zvolený do národného parlamentu úplne ako prvý „zelený“ kandidát na svete (Dolezal, 2016).

² Prvá regionálna švajčiarska strana zelených vznikla v roku 1971 ako protest proti projektu výstavby diaľnice v kantóne Neuchâtel (Müller-Rommel, 1993). Ako vidíme aj z obrázku 1, tradícia podpory environmentálnych tém zostala v Romandii dodnes.

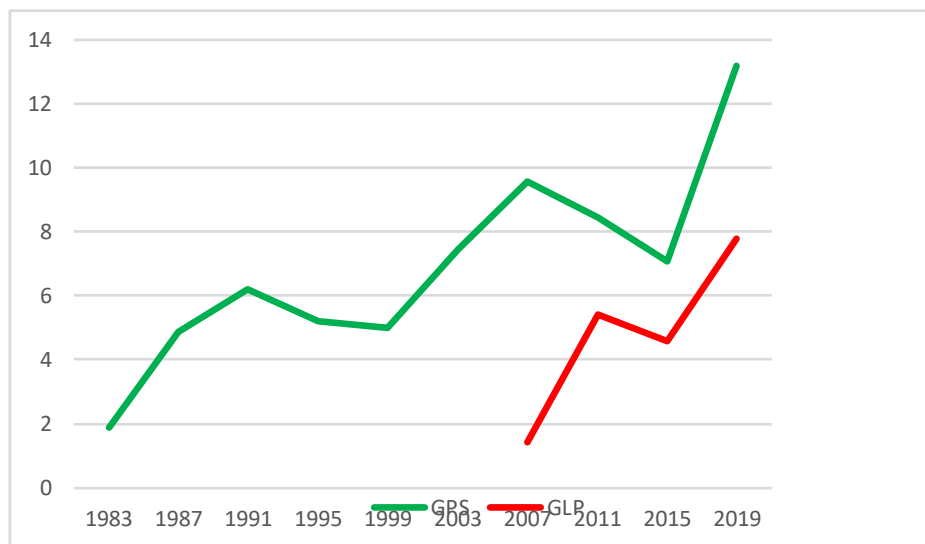
Okrem typických environmentálnych otázok reprezentovali zelené strany postupne aj iné témy. Vzhľadom na obsahové špecifiká sa vo Švajčiarsku formovali dve línie zelenej politiky. Tú prvú nazývali švajčiarski pozorovatelia výrazom *Gurken-Grünen* (uhorkoví zelení, teda zelení zvnútra aj zvonku). Predstavitelia tejto línie mali záujem sa orientovať výlučne na ekologické témy a odmietali sa zaradiť na tradičnú ľavo-pravú ideovú os. Naopak, predstavitelia druhej línie – *Melonen-Grünen* (melónoví zelení, teda navonok zelení, ale vo vnútri červení) pochádzali z pôvodne ľavicových strán (Ladner, 2012) a boli dôsledkom ľavicového hnutia z druhej polovice šesťdesiatych rokov. Títo mali záujem venovať sa prioritne sociálno-politickým témam a menej ekologickým.

Obe strany patrili v osemdesiatych rokoch k marginálnym stranickým subjektom, ktorých podpora sa pohybovala na úrovni jedného, resp. dvoch percent. V priebehu osemdesiatych rokov došlo k viacerým pokusom o fúziu oboch subjektov, ale vzhľadom na ideologické rozdiely neboli tieto pokusy úspešné. V deväťdesiatych rokoch sa „uhorková“ GPS presadila v konkurencii s „melónovou“ alternatívou zelenej politiky a v roku 1961 dosiahla s 6,1 % hlasov dovtedy jej najväčší úspech v parlamentných voľbách (Ladner, 2012). Strana predstavila rozšírila svoj politický program o ďalšie témy ako rodovú rovnosť, zodpovednú fiškálnu politiku, bezpečnosť, sociálnu, ako aj európsku politiku. V deväťdesiatych rokoch 20. storočia sa GPS zmenila z ekologicky orientovanej protestnej strany na ľavicovú reformnú stranu. Sociálna politika zohrala v tomto procese ústrednú úlohu. Strana sa pokúsila integrovať ekologické a sociálno-politické záujmy a predstaviť nové modely financovania sociálnej práce s ekologickou daňovou reformou.

„Melónoví“ zelení sa postupne vytratilí z federálnej úrovne politiky, čím GPS zostala vo švajčiarskom straníckom systéme jedinou formáciou, ktorá ako svoju základnú prioritu presadzovala témy spojené s ekológiou. Strane sa výraznejšie začalo dariť až v novom miléniu. GPS často spolupracovala v sociálnych témach so Sociálnodemokratickou stranou (SP) a odbormi.³ V roku 2002 prišla napríklad s iniciatívou jednej zdravotnej poisťovne. Vo voľbách 2003 získala 7,4 % hlasov a o štyri roky neskôr už 9,8. Po tomto úspechu si GPS začala nárokovať jedno miesto v Spolkovej rade.

³ V roku 2016 bola jedinou stranou, ktorá podporovala pozitívne stanovisko v iniciatíve za nepodmienený základný príjem.

Graf 1: Volebná podpora GPS a GLP

Prameň: Bundesamt für Statistik, 2019.

Ľavicové smerovanie GPS sa prejavilo vo vnútrostraníckych konfliktoch, ktoré viedli k rozkolu a v roku 2003 k založeniu GLP. Najmä vo vzťahu k sociálnemu štátu nový subjekt prezentoval silnejší liberálny kurz, pričom dôrazne prezentoval na trh orientované riešenia, vrátane ekologickej daňovej reformy.

V súlade so švajčiarskou tradíciou formovania politických strán vznikla najskôr na kantónálnej úrovni aj druhá súčasná strana zelených GLP, keď v roku 2004 odišli z GPS jej dvaja dôležití členovia z kantónu Zürich (Ladner, 2012). Na federálnej úrovni bola založená o tri roky neskôr. Vo voľbách 2011 získala GLP 5,4 % hlasov a spoločne s percentami GPS mali v parlamente väčšie zastúpenie ako štvrtá najsilnejšia strana kresťanských demokratov. Napriek pomerne jednoznačne spoločnej tematike ochrany životného prostredia však švajčiarsky politológ Andreas Ladner neidentifikoval iné spoločné charakteristiky oboch straníckych subjektov (Ladner, 2012).

4 PARLAMENTNÉ VOĽBY 2019 A SOCIODEMOGRAFICKÝ PROFIL ELEKTORÁTU GPS A GLP

Výsledky parlamentných volieb 2019 priniesli posun ideologického zloženia dolnej komory parlamentu z pravého stredu smerom k ľavému. Zelení získali spoločne o 17 parlamentných kresiel viac, čo znamenalo najväčší nárast získaných poslaneckých mandátov od zavedenia pomerného volebného systému v roku 1919 (Bundesamt für Statistik).

Obe strany vstupovali samostatne aj do volebnej kampane 2019. Napriek tomu, že na prvý pohľad išlo o programovo podobné stranické subjekty, v kampani sa voči sebe vymedzovali. Jasne ľavicová GPS prezentovala samú seba ako pôvodnú a pravú zelenú stranu a trvala na tom, že nie je potrebné hlasovať za jej kópiu.

Odlišnosti medzi oboma stranami môžeme identifikovať najmä pri niektorých sociodemografických skupinách voličov (Tab. 1). GPS podporovali hlavne ženy, u GLP pohlavie nezohrávalo dôležitú úlohu, rovnomerne boli zastúpení muži aj ženy. GPS volili často bývalí voliči sociálnych demokratov (Tresch et al, 2020)⁴, zatiaľ čo GLP podporili bývalí voliči širšieho spektra strán pravice a stredy, a len v menšej miere bývalí voliči ľavicových strán (Ladner, 2019). Spoločným znakom oboch subjektov je podpora medzi najmladšími voličmi (18-24 rokov), s postupujúcim vekom klesá podpora oboch zelených strán, aj keď u GLP je pokles výraznejší, než u GPS. Výrazne vyššiu podporu dosahujú zelené strany aj u ľudí s migračným pozadím (ak aspoň jeden prípadne obaja rodičia sú narodení v cudzine). Zaujímavým sa javí porovnanie zelených strán s najsilnejším subjektom SVP. Zelené strany spravidla podporujú voliči s opačnými ukazovateľmi (mladší voliči, ženy a voliči s migračným pozadím) než je u voličov ľudovcov, čo môže naznačovať výraznú konfliktnú líniu vo švajčiarskej spoločnosti.

Tab. 1: Voliči vo voľbách 2019 podľa niektorých sociodemografických ukazovateľov (v %)

		<i>SVP</i>	<i>FDP</i>	<i>CVP</i>	<i>Iné</i>	<i>GLP</i>	<i>SP</i>	<i>GPS</i>
Pohlavie	Muži	29	17	10	9	8	16	11
	Ženy	22	12	12	11	8	18	16
Vek	18-24	20	12	7	10	17	16	18
	25-34	19	11	9	11	13	17	19
	35-44	25	16	10	9	11	16	14
	45-54	25	16	15	10	7	14	13
	55-64	26	13	10	11	7	18	14
	65-74	30	17	12	8	4	18	11
	75+	28	19	13	13	2	19	6
Migr. pozadie	Bez	28	15	12	11	8	15	12
	1/2	18	15	7	8	12	22	18
	2/2	19	16	12	8	6	22	18

Poznámka: Výsledky volieb 2019: GPS – 13,2%, GLP – 7,8%.

Prameň: Tresch et al., 2020.

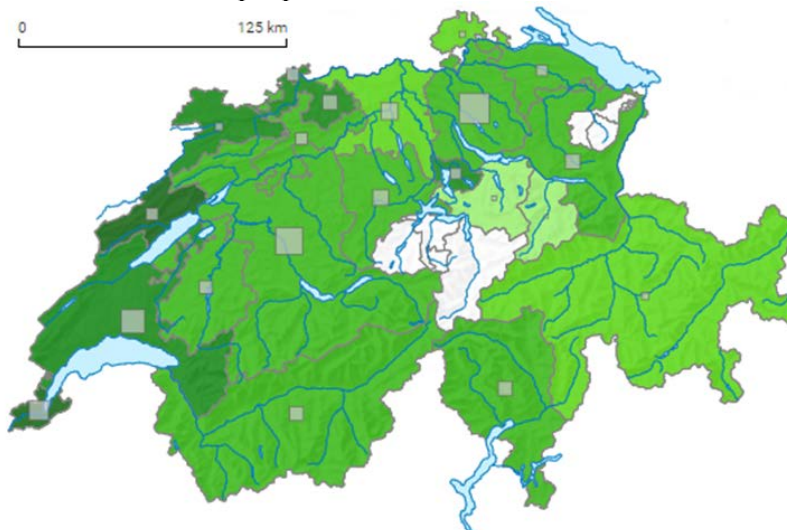
Podobne ako v iných štátoch západnej Európy, aj vo Švajčiarsku bola pred covidovým obdobím ochrana životného prostredia, resp. klimatická zmena s ňou súvisiace globálne otepľovanie jednou z ústredných tém politického diskurzu. Bola to

⁴ Približne tretina voličov GPS volila v roku 2015 sociálnych demokratov (Tresch et al., 2020).

práve GPS, ktorá profitovala z toho, že ochrana životného prostredia sa stala kľúčovou témou volebnej kampane. Na tejto téme však profitovala aj druhá zelená strana GLP, hoci jej voliči prisudzovali v environmentálnych otázkach menej kompetencie a angažovania. GPS bola jednoznačne stranou, ktorú voliči podporili pre zelené témy, zatiaľ čo pri GLP tento aspekt identifikovaný nebol. Približne každý tretí človek, pre ktorého bola téma ochrany životného prostredia dôležitejšia ako hospodársky rast, volil v roku 2019 GPS. V tejto skupine boli zastúpení aj voliči SP a GLP, ale nie tak dominantne, ako pri GPS. Možno povedať, že GPS má „hegemonistické postavenie len medzi jasne situovanými voličmi, ktorí uprednostňujú ochranu životného prostredia pred hospodárskym rastom bez akýchkoľvek *keby* a *ale*“ (Tresch et al. 2020, s. 28).

Tresch et al. (2020, s. 24) skúmali, ako samých seba ideologicky identifikujú voliči švajčiarskych strán. Voliči GPS samých seba videli ako ľavicovo orientovaných a po voličoch SP (46 %) tak tvorili druhú najväčšiu skupinu ľavicových voličov (39 %), zatiaľ čo voliči GLP sa videli v ideovom strede a mierne naľavo. Jednoznačne ľavicový charakter GPS sa dal identifikovať aj pri postojoch voličov k témam ako zvyšovanie daní a zvyšovanie sociálnych výdavkov. Voliči GPS tvorili najväčšiu skupinu (dokonca väčšiu ako voliči SP), ktorá podporuje väčšie zásahy štátu do ekonomiky. Spoločne so sociálnymi demokratmi tvoria voliči GPS najväčšiu skupinu Švajčiarov, ktorí podporujú vstup krajiny do Európskej únie a súhlasia s poskytnutím väčších možností pre imigrantov (Tresch et al., 2020).

Obrázok 1: Voličská podpora GPS vo voľbách 2019

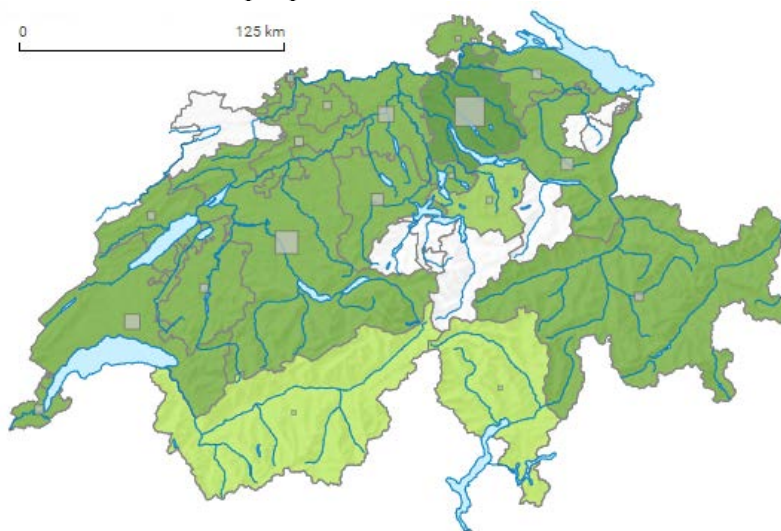

Prameň: Bundesamt für Statistik, 2019.

Zaujímavým sa javí aj porovnanie z hľadiska regionálnej podpory. Ako ukazuje obrázok 1, vo voľbách 2019 oslovila GPS predovšetkým obyvateľov

románskych kantónov (najviac v kantóne Genève – 24,6 %, nadpriemerné hodnoty aj v kantónoch Vaud, Neuchâtel a Jura), ale aj v nemecky hovoriacich kantónoch Zug a Basel-Landschaft. Naopak, žiadnych kandidátov nepostavila v tradičných kantónoch Uri, Nidwalden, Obwalden, rovnako bez kandidátov ostali v kantónoch Appenzell Innerrhoden a Appenzell Ausserrhoden. Hlboko pod priemerom zaostala aj v ďalšom tradičnom kantóne Schwyz (2,6 %). Zelené témy oslovujú menej aj voličov v kantónoch Glarus a Graubünden.

Obrázok 2: Voličská podpora GLP vo voľbách 2019

Prameň: Bundesamt für Statistik, 2019.

Voličská podpora GLP v mnohých kantónoch kopíruje voličskú podporu GPS (obrázok 2). V roku 2019 dosiahli zelení liberáli najlepší volebný výsledok vo svojej existencii. Podobne ako GPS aj GLP bola v niektorých tradičných kantónoch (Uri, Nidwalden, Obwalden) a kantónoch Appenzell Innerrhoden a Appenzell Ausserrhoden úplne bez kandidátov. Bez kandidátov bola aj v kantóne Glarus, ale aj v románskom kantóne Jura. Voličskou baštou GLP však nebola Romandia, ale kantón Zürich, v ktorom dosiahla 14-percentnú podporu a dosiahli tak silu konkurentov z GPS. Výrazne slabšiu podporu mali zelení liberáli ešte v jazykovo zmiešanom kantóne Wallis a v taliansky hovoriacom kantóne Ticino.

Za úspechom environmentálnych strán vo Švajčiarsku sú dva faktory. Prvý je vyjadrený v schopnosti zelených strán reagovať na klimatické zmeny, artikulovať túto problematiku ako dôležitú politickú tému a predstavovať návrhy riešení. Vo Švajčiarsku, podobne ako v iných krajinách západnej Európy, naberá na intenzite diskusia o klimatickej zmene, ochrane životného prostredia, medializované sú aktivity švédskej environmentálnej aktivistky Greta Thunbergovej, ktoré dokázali osloviť

najmä mladšie ročníky voličov. GPS sa podarilo túto tému spropagovať nielen medzi voličmi, ale rovnako medzi ďalšími relevantnými politickými stranami. Keďže ju artikulovali aj niektoré iné stranické formácie, získala ešte viac na význame. Švajčiarski voliči tak začali túto tému oveľa viac reflektovať než v minulosti a GPS tak profitovala najmä z toho, že klimatická zmena a ochrana životného prostredia sa stali najdôležitejšími politickými témami nielen pre voličov zelených strán, ale pre celú spoločnosť (Tresch et al., 2020).

Uvedomenie si závažnosti tejto témy švajčiarskymi voličmi nestačí, dôležitú úlohu zohráva aj postmaterializmus, ktorý považujem za druhý dôležitý faktor úspechu skúmaných stranických formácií. Zelené strany sa totiž zvyčajne prezentujú ako nové politické organizácie, s iným pohľadom na svet, s odlišnými hodnotovými prioritami, prípadne aj odlišnou organizačnou štruktúrou, ako boli doteraz typické pre tradičné politické strany. V bohatých spoločnostiach tento prístup platí v prvom rade pre mladú generáciu, ktorá sa chce prezentovať inými záujmami, hodnotami a pohľadom na svet než staršie ročníky voličov.

V neposlednom rade, dôležitý význam pre volebnú úspech aj má homogenizácia pôvodne dosť rozptýleného elektorátu zelených strán. Voliči environmentálnych formácií vo Švajčiarsku sa postupne stávali oveľa homogénnejší. Spravidla sa jedná o ľavicovo orientovaných ľudí (k zeleným prešla v roku 2019 štvrtina pôvodných voličov sociálnej demokracie), s vyšším vzdelaním a väčším zmyslom pre tému ochrany životného prostredia (Bochsler 2013, Tresch et al. 2020).

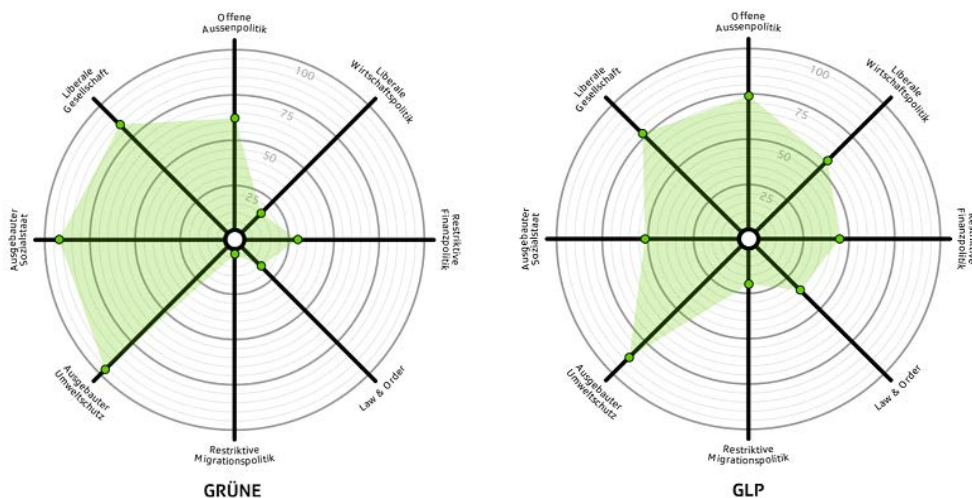
5 OBSAHOVÉ PRIENIKY A ROZDIELY GPS A GLP

Podobne ako v iných štátoch západnej Európy, aj vo Švajčiarsku bola pred covidovým obdobím ochrana životného prostredia, resp. klimatická zmena s ňou súvisiace globálne otepľovanie jednou z ústredných tém politického diskurzu. Bola to práve GPS, ktorá profitovala z toho, že ochrana životného prostredia sa stala kľúčovou témou volebnej kampane. Na tejto téme však profitovala aj druhá zelená strana GLP, hoci jej voliči prisudzovali v environmentálnych otázkach menej kompetencie a angažovania. GPS bola jednoznačne stranou, ktorú voliči podporili pre zelené témy, zatiaľ čo pri GLP tento aspekt identifikovaný nebol. Ako bolo vyššie uvedené, približne každý tretí človek, pre ktorého bola téma ochrany životného prostredia dôležitejšia ako hospodársky rast, volil v roku 2019 GPS. V tejto skupine boli zastúpení aj voliči SP a GLP, ale nie tak dominantne, ako pri GPS. Možno povedať, že GPS má „hegemonistické postavenie len medzi jasne situovanými voličmi, ktorí uprednostňujú ochranu životného prostredia pred hospodárskym rastom bez akýchkoľvek *keby* a *ale*“ (Tresch et al. 2020, s. 28).

Klimatická zmena spojená s globálnym otepľovaním sa stala neodmysliteľnou súčasťou politických debát a jej dôsledky pociťovali aj občania Švajčiarska. Verejný diskurz výrazne ovplyvnilo pravidelná medializácia aktivít švédskej environmentálnej

aktivistky Greta Thunbergovej. Iné témy, ako napríklad integrácia do Európskej únie, dôchodkový systém, reforma zdravotníctva, prípadne vo Švajčiarsku tak často a intenzívne diskutovaná téma medzinárodnej migrácie boli pri týchto formáciách druhoradými otázkami, čím boli tradičné pravicové aj ľavicové strany znevýhodnené. Švajčiarska ľudová strana (SVP)⁵ bola jedinou politickou stranou, ktorá v tejto diskusii stála na druhej strane a presadzovala argument, že klimatické zmeny nie sú len dôsledkom ľudskej činnosti a niektoré návrhy zelených strán sú prehnané (Ladner, 2020). SVP sa od zelených strán vyznačovala opačným prístupom nielen k otázkam ochrany životného prostredia, ale jej voliči stáli spravidla na opačných koncoch pri vyššie zmienovaných ukazovateľoch (zásahy štátu do ekonomiky, daňová politika, postoj k imigrantom (Tresch et al., 2020).

Obrázok 3: Obsahové pozície oboch strán pred voľbami 2019

Prameň: smartvote.ch, 2021.

Na obrázku 3 sú znázornené obsahové prieniky a rozdiely medzi GPS a GLP. Zbieranie dát a grafické spracovanie zabezpečuje švajčiarsky portál smartvote.ch. Autori portálu zisťuje odpovede na otázky v rámci ôsmich tematických os (otvorená zahraničná politika – vrátane postojov k Európskej únii, liberálna hospodárska politika (*liberale Wirtschaftspolitik*), reštriktívna finančná politika (*restriktive Finanzpolitik*), právo a poriadok (Law and Order), reštriktívna migračná politika (*restriktive Migrationspolitik*), ochrana životného prostredia (*Ausgebauter Umweltschutz*),

⁵ Charakteristickými znakmi SVP je konzervativizmus, pravicový populizmus, odmietavý postoj k členstvu Švajčiarska v Európskej únii, antiimigračný apel a ekonomický liberalizmus (Onufrák 2011, Štefančík, 2012a).

sociálna politika (*Ausgebauter Sozialstaat*), liberálna spoločnosť (*liberale Gesellschaft*).

Ako ukazuje porovnanie na základe priloženého obrázku, prívlastok zelený je skutočne výrazom hlavných priorít oboch politických strán, čo sa napokon odráža aj na voličskej podpore. Pokiaľ ide o ochranu životného prostredia, reštriktívnu finančnú politiku, prípadne témy spojené z oblasti zákon a poriadok, práva homosexuálnych partnerstiev, ako aj imigračnú politiku, v týchto oblastiach sa ľavicová GPS a liberálna GLP vedia zhodnúť. Najväčšie ideologické rozdiely môžeme identifikovať v postojoch k sociálnemu štátu a liberálnej hospodárskej politike. Liberálni zelení zdôrazňujú úlohu osobnej zodpovednosti. Napríklad pomoc v nezamestnanosti má mať v prvom rade motivačný charakter, aby sa na pomoc štátu odkázaní obyvatelia Švajčiarska mohli vrátiť späť do pracovného výkonu čo najrýchlejšie. GPS je v prístupe k sociálnym otázkam ľavicovejšie orientovaná, zdôrazňuje význam silného sociálneho poistenia a podporuje vytvorenie rovnováhy tak medzi generáciami (mladou a staršou), ako aj medzi bohatými a chudobnými. Rozdiely vidíme aj v daňovej politike. GPS podporuje zdaňovanie bohatých, GLP predstavuje liberálny pohľad na daňovú politiku v zmysle podpory daňovej konkurencie a efektívneho výberu daní.

Odlišne oba subjekty nazerali napríklad aj na nákup bojových stíhačiek. Zatiaľ čo pacifisticky naladená GPS nákup nových lietadiel odmietla, GLP zaujala k nákupu liberálnejší postoj. Odlišný prístup vidíme aj pri otázke otvorenia trhu s energiami. GLP v tejto otázke reaguje liberálnejšie, ako jej konkurent. Predstavitelia z GPS okrem iného požadujú znižovanie CO₂ a zvyšovanie finančnej podpory programu obnovy budov (GPS, 2021). Podobne ako u GPS nachádzame podobné ciele aj u zelených liberálov. GLP žiada rozšírenie infraštruktúry elektromobility, daň z leteniek, vyššie dane z emisií CO₂ a vystupuje zásadne proti atómovej energii. Štát by podľa GLP nemal obmedzovať domáce firmy a mal by podporovať fungujúce trhy, a to v podmienkach zdravej hospodárskej súťaže, bez kartelov, izolácie a partikulárnych privilégií (GLP, 2021).

6 ZÁVER

Napriek tomu, že úspech zelených strán priniesol do švajčiarskeho stranického systému výraznú zmenu, rast podpory zelených strán sa dal predpokladať už skôr. Kvôli strnulosti stranického systému, ktorému dlhé desaťročia dominovali štyri politické strany, miestni pozorovatelia považujú taký výrazný úspech oboch na životné prostredie orientovaných formácií za prekvapenie a nevyučujú, že ak svoju pozíciu v najbližších voľbách obhája, bude sa po desaťročiach meniť aj čarovná formula, podľa ktorej štyri veľké politické strany (SVP, FDP, SP a CVP) už od roku 1959 obsadzujú posty v sedemmiestnej švajčiarskej vláde (Štefančík, 2012b).

Politický diskurz v krajinách západnej Európy je už dlhé roky ovplyvnený klimatickou zmenou, globálne otepľovania si ľudia uvedomujú aj vo svojom bezprostrednom prostredí, a je preto pochopiteľné, že politici artikulujúci tieto témy nachádzajú medzi voličmi čoraz viac priaznivcov. Klimatická zmena spojená s globálnym otepľovaním sa tak stáva jednou z rozhodujúcich tém volebných kampaní, na ktorú musia reagovať aj strany z iných ideových spektier. S podobnou situáciou sa stretávame aj vo Švajčiarsku, kde bola téma klimatickej zmeny prítomná v politickom diskurze už dávno pred voľbami do dolnej komory švajčiarskeho parlamentu, ale v kampani pred voľbami 2019 sa stala najdôležitejšou témou. Vzhľadom na to, že problematika klimatickej zmeny je stále aktuálna, možno predpokladať, že strany zelených si obhája pozíciu relevantnej politickej strany vo švajčiarskom straníckom systéme.

V texte som identifikoval nielen spoločné znaky oboch zelených švajčiarskych strán, ale som upozornil aj na základné rozdiely. Ten hlavný nájdeme v odlišnej ideológii. GPS je jednoznačne ľavicová strana, GLP môžeme zaradiť k liberálnym subjektom. Táto ideová odlišnosť nie je prítomná len vo volebných programoch, strany sa odlišujú aj sociodemografickým zložením voličov. Voliči GPS vyznávajú hodnoty typické pre ľavicové subjekty, voličov GLP môžeme situovať skôr do stredu ideového spektra. Odlišné sú strany aj v prístupe k obhajobe zelených tém. Hoci oba subjekty majú pozitívny prístup k environmentálnym témam, ako obhajca ochrany životného prostredia sa vníma v prvom rade GPS.

Pri analýze sociodemografického zloženia elektorátu, ako aj programových priorít oboch švajčiarskych zelených strán vystupuje do popredia ostrý kontrast k najsilnejšej strane SVP. Hlavne ľavicová GPS stojí na opačnej strane ako pravicoví populisty. Pri porovnaní SVP so zelenými stranami môžeme identifikovať výraznú konfliktnú líniu medzi tradičným a moderným, medzi euroskeptickým a proeurópskym, medzi antiimigračným a pro-imigračne naladeným postojom švajčiarskych voličov. Posilnenie zelených strán v parlamentných voľbách 2019 tak vo švajčiarskej spoločnosti prináša výrazný posun od tradičného k modernému a budúce voľby ukážu, či ide o trvalý jav alebo len dočasný úspech analyzovaných subjektov.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BERNHARD, L. (2020): The 2019 Swiss federal elections: the rise of the green tide. In: *West European Politics*, 2020, roč. 43, č. 6, s. 1339-1349.
2. BEYME, von K. (2000): *Parteien im Wandel. Von den Volksparteien zu den professionalisierten Wählerparteien*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2000.
3. BOCHSLER, D. (2013): Die Grünen machten Ökologie salonfähig. Interview: Peter Granwehr. [Online.] In: *Der Landbote*, 2013. [Citované 10.3.2022.] Dostupné na internete: <https://www.ipz.uzh.ch/dam/jcr:ffffff-4e4e-825c-0000-000023726efa/lab_280513_1_08.pdf>.

4. BUNDESAMT FÜR STATISTIK (2019): *Nationalratswahlen. Parteistärke*. [Online.] In: *BFS*, 2019. [Citované 10.11.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/politik/wahlen/eidg-wahlen-2019/resultate-nationalrat.html#-1445289851>>.
5. BURCHELL, J. (2002): *The Evolution of Green Politics: Development and Change within European Green Parties*. London: Earthscan, 2002.
6. DOLEZAL, M. (2016): The Green in Austria and Switzerland. Two successful opposition parties. In: HAUTE, E. van (ed.): *Green Parties in Europe*. London, New York: Routledge, 2016. s. 15-41.
7. FINGER, M. – HUG, S. (1992): Green politics in Switzerland: Environmental attitudes and political parties. In: *European Journal of Political Research*, 1992, roč. 21, č. 3, s. 289-306.
8. GLP (2021): [Online.] In: *GLP*, 2021. [Citované 10.11.2021.] Dostupné na internete: <<https://grunliberale.ch>>.
9. GPS (2021): [Online.] In: *GPS*, 2021. [Citované 10.11.2021.] Dostupné na internete: <<https://gruene.ch>>.
10. GRANT, Z. P. – TILLEY, J. (2019): Fertile soil: explaining variation in the success of Green parties. In: *West European Politics*, 2019, roč. 43, č. 3, s. 495-516.
11. KUCHARČÍK, R. (2017): Politické ideológie. In: FUTÓ a kol. *Politológia*. Bratislava: EKONÓM, 2017. s. 62-74.
12. LADNER, A. (2012): Switzerland's Green Liberal Party: a new party model for the environment? In: *Environmental Politics*, 2012, roč. 21, č. 3, s. 510-515.
13. LADNER, A. (2020): Switzerland's successful green parties in the federal election of 20 October 2019: close to entering government? In: *Environmental Politics*, 2020, roč. 29, č. 3, s. 552-557.
14. LINDER, W. (1997): Das politische System der Schweiz. In: ISMAYR, W. (ed.): *Die politischen Systeme Westeuropas*. Opladen: Leske + Budrich, 1997. s. 445-478.
15. MAIR, M. – MUDDE, C. (1998): The Party Family and its Study. In: *Annual Review of Political Science*, 1998, roč. 1, č. 1, s. 211-229.
16. MOCKOVÁ, N. (2021): Konotácie zelenej farby v slovenskom politickom jazyku. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie*. Bratislava: EKONÓM, 2021. s. 299-309.
17. MÜLLER-ROMMEL, F. (1993): *Grüne Parteien in Westeuropa: Entwicklungsphasen und Erfolgsbedingungen*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1993.
18. MÜLLER-ROMMEL, F. (2018): Green Parties and Alternative Lists under Cross-National Perspective. In: MÜLLER-ROMMEL, F. (ed.): *New Politics in Western Europe. The Rise and Success of Green Parties and Alternative Lists*. London, New York: Routledge, 2018. s. 5-22.
19. ONUFRÁK, A. (2011): Švajčiarska demokracia v réžii propagandy ľudovcov z SVP. In: ŠULÍK, R. – KOVÁČOVÁ, S. – RAKONCZAY, T. (eds.): *INTERPOLIS' 11: zborník príspevkov zo VIII. vedeckej konferencie*

- doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*. Banská Bystrica: UMB, 2011. s. 488-496.
20. SEIDL, Ch. (2003): Magie von der Falkenstrasse. Die Genese des Begriffs «Zauberformel» [Online.] In: *Neue Zürcher Zeitung*, 2003. [Citované 10.3.2022.] Dostupné na internete: <http://www.andreasladner.ch/-dokumente/artikel/NZZ_27_11_2003_Zauberformel.pdf>.
 21. SMARTVOTE.CH (2021): Smartspider-Achsen [Online.] In: *Smartvote*, 2021. [Citované 10.11.2021.] Dostupné na internete: <<https://smartvote.ch/de/home>>.
 22. SPIŠIAKOVÁ, M. (2016): The Contrastive analysis of the use, meaning and connotations of the colors in the Slovak and Spanish language. In: *XLinguae: European Scientific Language Journal*, 2016, roč. 9, č. 3, s. 104-128.
 23. SPOON, J-J. (2006): Developments in the Study of Green Parties. In: *French Politics*, 2006, roč. 4, č. 2, s. 179-187.
 24. STRADIOTOVÁ, E. (2017): Metafora v publicistickom diskurze. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk vo vyučovaní a vede*. Trnava: SSRP, 2017. s. 134-143.
 25. ŠTEFANČÍK, R. (2012a): Antiimigračný apel Švajčiarskej ľudovej strany. In: *Studia politica slovacae – časopis pre politické vedy, najnovšie politické dejiny a medzinárodné vzťahy*, 2012, roč. 5, č. 2, s. 30-42.
 26. ŠTEFANČÍK, R. (2012b): *Uvažovanie o politike (nielen) v nemecký hovoriacom prostredí*. Trnava: SSRP, 2012.
 27. ŠTEFANČÍK, R. (2020). Metafora vojny v jazyku politiky. In: *Lingua et Vita*, 2020, č. 17, s. 59-69.
 28. TRESCH, A. et al. (2020): *Eidgenössische Wahlen 2019. Wahlteilnahme und Wahlentscheid*. Lausanne: Selects – FORS, 2020.
 29. VASILKOVÁ, A. (2015): *Democracy in Switzerland. Its Character and Basic Foundations*. Banská Bystrica: Belianum, 2015.
 30. VASILKOVÁ, A. (2020): Parlamentné voľby vo Švajčiarsku 2019. Možno hovoriť o historických voľbách? In: ANDROVIČOVÁ, J. – BOLEČEKOVÁ, M. (eds.): *Human Forum 2019. Voľby po roku 1989. Diskusné fórum o demokracii a ľudských právach*. Banská Bystrica: Belianum, 2020. s. 83-93.
 31. VOVK, M. – DZIURA, B. – GREŠŠ, M. (2019): Environmental Policy of the EU: Insights for Further Development. In: *Geografický časopis*, 2019, roč. 71, č. 1, s. 15-38.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2022, Volume XX., Issue 2, Pages 136 – 154

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 9. 3. 2022 | Accepted: 10. 6. 2022 | Published 15. 6. 2022

MEDZINÁRODNÁ MIGRÁCIA AKO PREDMET VÝSKUMU MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

INTERNATIONAL MIGRATION AS AN OBJECT OF RESEARCH IN INTERNATIONAL RELATIONS

Terézia Seresová¹

Cieľom článku je predstaviť medzinárodnú migráciu ako dôležitý predmet medzinárodnej politiky, resp. medzinárodných vzťahov a opísať hlavné prístupy k migrácii v medzinárodných vzťahoch. Článok odpovedá na otázku, ako hlavné teoretické koncepty medzinárodných vzťahov nazerajú na migráciu. V tomto kontexte vystupuje migrácia ako dôležitý fenomén s vplyvom na tvorbu zahraničnej politiky a vzťahov medzi štátmi, resp. medzi štátom a medzinárodnou organizáciou. Text má rovnako ambíciu predstaviť jeden z aktuálnych konceptov migrácie, ktorý je zameraný na bezpečnosť. Pojem bezpečnosti v kontexte medzinárodnej migrácie sa v literatúre objavuje najmä po teroristických útokoch v USA v roku 2001, v súčasnosti je prítomný v politických diskurzoch a dominuje aj vo vyjadreniach slovenskej politickej elity.

Kľúčové slová: medzinárodné vzťahy, medzinárodná migrácia, teória medzinárodných vzťahov, realizmus, liberalizmus, globalizácia, sekuritizácia

The purpose of the paper is to introduce international migration as an important subject of international politics and international relations. The article answers the question of how the main theoretical concepts of international relations view international migration. In this context, migration stands out as an important phenomenon with an impact on the formation of foreign policy and relations between states, or between a state and an international organization. The text also aims to introduce one of the current concepts of migration, which focuses on security. The notion of security in the context of international migration appears in the literature especially after the terrorist attacks in the USA in 2001; it is currently present in political discourses and dominates in the statements of the Slovak political elite.

Key words: international relations, international migration, international relations theory, realism, liberalism, globalization, securitization

JEL: F5, F22, O15

¹ Mgr. Terézia Seresová, interná doktorandka, Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, e-mail: terezia.seresova@euba.sk

1 ÚVOD

V druhej polovici 20. storočia sa migrácia stala dôležitou črtou medzinárodných vzťahov (Hollifield 1992, s. 568). V krajinách západnej Európy, ako typicky imigračných štátoch, preto existuje dlhá tradícia výskumu medzinárodných migračných pohybov, azylovej politiky, ako aj integrácie prisťahovalcov do prijímajúcich štátov. Napriek pomerne dlhej tradícii migračného diskurzu v štátoch západnej Európy, na Slovensku sa táto problematika dostala do verejného diskurzu až v kontexte migračnej situácie v rokoch 2015 a 2016. Tento diskurz bol prevažne jednosmerný, pretože väčšina politických aktérov naprieč straníckym spektrom, až na niekoľko výnimiek, zdôrazňovala predovšetkým bezpečnostný aspekt medzinárodnej migrácie (Androvičová, 2015).

Migračné procesy mali výrazný vplyv na tvorbu domácich migračných politík, ale rovnako ovplyvnili tvorbu migračnej politiky Európskej únie, a to najmä na úrovni azylovej politiky (Brocková, 2019) a kontroly hraníc. Jednotlivé členské štáty pristupovali k riešeniu sprievodných znakov masovej migrácie v uvedených rokoch rôzne. Zatiaľ čo krajiny V4 sa k migrácii postavili negatívne, Maďarsko ako štát na vonkajšej hranici Európskej únie, začalo stavať fyzické bariéry s cieľom zabrániť ďalším migračným tokom cez jeho územie. Spolková republika Nemecko ústami vtedajšej spolkovkej kancelárky Angely Merkelovej pristupovala k riešeniu aktuálnych problémov pragmatickejšie. Angela Merkelová síce svoje „Wir schaffen das“ viackrát prehodnotila, nič to však nemení na fakte, že postoj Nemecka k migrácii sa výrazne líšil od postoja domácich elít štátov V4. Pozitívny prístup k migrácii mal svoje limity aj v tradične imigračných krajinách, v ktorých k imigrácii pristupujú otvorenejšie. Ako príklad je možné uviesť incidenty na poľsko-bieloruských, resp. litovsko-bieloruských hraniciach v druhej polovici roku 2021, ku ktorým sa aj západoeurópske vlády vyjadrovali opatrnejšie a vyjadrovali podporu dôslednej kontrole východnej vonkajšej hranice európskeho spoločenstva. Práve na tomto príklade môžeme vysloviť tézu, že migrácia môže byť nástrojom politiky medzi dvomi štátmi, prípadne vystupuje ako nástroj na presadenie geopolitických záujmov národného štátu.

Migračná situácia v rokoch 2015 a 2016 neovplyvnila len tvorbu imigračnej a azylovej politiky, výrazne posúvala aj priority zahraničných politík národných štátov, resp. ich politík vo vzťahu k Európskej únii. Štáty V4 hlasnejšie prejavili záujem o vyššiu mieru suverenity, resp. o menšie zásahy európskych inštitúcií do tvorby národných politík. Tento postoj sa prejavil najmä v kontexte tzv. povinných kvót, resp. mechanizmu, podľa ktorého mali byť migranti rozmiestnení zo štátov na vonkajšej hranici do iných členských štátov, ktoré nečelili náporu migrantov zo štátov Ázie a Afriky.

Odlíšná situácia nastala po začatí vojenskej invázie na Ukrajinu zo strany Ruskej federácie, kedy pred vojnou utekajú státisíce ukrajinských občanov a obyvateľov Ukrajiny a práve krajiny V4 otvárajú hranice a menia zákony

umožňujúce dočasné útočisko pre uvedené osoby (Zákon č. 480/2002 Z.z. o azyle a doplnení niektorých zákonov).

Na základe vyššie načrtnutých príkladov z medzinárodnej politiky je evidentné, že existuje dostatok dôvodov na to, aby si migráciu v súčasnosti všímali aj odborníci z oblasti výskumu medzinárodných vzťahov. Tento text sleduje túto líniu a jeho cieľom je predstaviť medzinárodnú migráciu ako dôležitý predmet medzinárodnej politiky, resp. medzinárodných vzťahov a opísať hlavné prístupy k migrácii v medzinárodných vzťahoch. Otázne je, ako niektoré teoretické koncepty medzinárodných vzťahov nazerajú na migráciu. V tomto kontexte vystupuje migrácia ako dôležitý fenomén s vplyvom na tvorbu zahraničnej politiky a vzťahov medzi štátmi, resp. medzi štátom a medzinárodnou organizáciou. Aj podľa Hollifielda (1992) pohyb jednotlivcov cez hranice národných štátov jednoznačne ovplyvňuje vzťahy medzi štátmi a v niektorých prípadoch má výrazný vplyv na vnútornú politiku.

Cieľom textu je predstaviť jeden z aktuálnych konceptov výskumu migrácie, ktorý je zameraný na bezpečnosť. Za pomoci analýzy vedeckých prác a pojmov sa text snaží interpretovať dôležitosť problematiky medzinárodnej migrácie v medzinárodných vzťahoch a vyššie uvedený pojem sekuritizácie, nakoľko migrácia z Ukrajiny predstavuje v súčasnosti pre EÚ výzvu, ktorú bude potrebné riešiť tak, ako v roku 2015, keď začala utečenecká kríza. Pojem bezpečnosti v kontexte medzinárodnej migrácie sa v literatúre objavuje najmä po teroristických útokoch v USA v roku 2001 (Boswell 2007, Ceyhan – Tsoukala 2002), hoci v literatúre je možné nájsť aj názor (Karyiotis, 2007), že diskurz spájajúci migráciu s konceptom bezpečnosti existoval v priestore Európskej únie už oveľa skôr. Teroristické útoky v USA a následne v európskych štátoch iba zosilnili už existujúci trend vo verejnom diskurze, ale aj politike národných štátov.

2 PREHEAD LITARATÚRY

Úsilie štátov zabrániť migrantom a utečencom dostať sa na ich územie predstavovalo od polovice 80. rokov určujúci trend v migračných politikách rozvinutého sveta. Počas tohto obdobia sa orientácia politik ohľadom kontroly migrácie neustále menila a vyvíjala. Medzinárodná spolupráca v oblasti kontroly migrácie môže mať rôzne formy, vrátane umožnenia prístupu zahraničným migračným orgánom, aby pôsobili na území partnerských štátov a spoločných hliadok medzi dvoma alebo viacerými krajinami (Gammeltoft-Hansen – Hathaway, 2015).

V európskom kontexte spustila „utečenecká kríza“ (2015 – 2016) množstvo „ad hoc“ opatrení zameraných na riešenie vyššieho počtu prichádzajúcich migrantov a na zastavenie migračných tokov. Mnohé z nich zahŕňali spoluprácu medzi členskými štátmi EÚ a tretími štátmi ako bolo Turecko. Vyhlásenie EÚ a Turecka z 18. marca 2016 je paradigmatickým príkladom uvedených opatrení, ktoré zabezpečujú turecké výstupné hraničné kontroly a odstrašujúce opatrenia vo forme návratov výmenou za

presídlenie z Turecka do členských štátov EÚ. Dohoda medzi Tureckom a Európskou úniou z marca 2016 súhlasila s poskytnutím 6 miliárd eur Turecku, urýchlením jeho žiadosti o členstvo a poskytnutím bezvízového prístupu pre svojich občanov do Schengenu. Výmenou za to bolo potrebné, aby Turecko posilnilo svoje vonkajšie hranice a akceptovalo návrat neregulárnych migrantov z Grécka. Za každého Sýrčana, ktorý sa v rámci tohto programu vrátil do Turecka, sa Európska únia zaviazala presídliť ďalšieho Sýrčana v Európe. V novembri 2016, keď Európsky parlament odhlasoval prerušenie rokovaní o členstve v EÚ s Tureckom, turecký prezident Erdoğan pohrozil, že odstúpi od dohody (Mortimer 2016). Pre Erdoğan a Turecko predstavovala kontrola toku utečencov a migrantov do Európskej únie kľúčový vyjednávací prvok v tureckej migračnej diplomacii (İçduygu – tsoui 2014, Greenhill 2016).

Ďalším príkladom spolupráce EÚ krajiny a tretieho štátu je memorandum o porozumení z februára 2017 medzi Talianskom a Líbyou, ktoré následne schválila EÚ a ktoré rozširuje predchádzajúcu spoluprácu medzi týmito dvoma krajinami v oblasti kontroly migrácie. EÚ tiež vyvinula rôzne nástroje na spoluprácu so štátmi, ktoré sa nachádzajú ďalej od jej hraníc, napríklad prostredníctvom *EÚ Partnerstva v oblasti migrácie* (Európska komisia, 2016).

Medzinárodná spolupráca v oblasti kontroly migrácie nepredstavuje nový fenomén v oblasti medzinárodných vzťahov. Mnohé z predchádzajúcich opatrení pre externalizáciu politik v oblasti kontroly migrácie nepriamo predpokladajú určitý druh medzinárodného usporiadania (Gammeltoft-Hansen – Hathaway, 2015). Môžeme predpokladať, že súčasné schémy kontroly migrácie predznamenávajú kvalitatívnejšiu zmenu v rámci spolupráce štátov. Predtým sa spolupráca často obmedzovala na zabezpečenie prístupu orgánov perspektívnych azylových krajín globálneho severu na vykonávanie kontroly migrácie na území partnerských štátov, pričom zapojenie vlastných orgánov uvedených štátov chýbalo respektíve bolo skôr formálneho charakteru (Pijnenburg – Gammeltoft-Hansen – Rijken, 2018).

V súčasnosti však partnerské štáty v tranzitných a pôvodných regiónoch preberajú praktickejšiu úlohu. Skutočnú kontrolu čoraz viac vykonávajú orgány týchto štátov, pričom tradičné azylové krajiny globálneho severu ustupujú do úzadia a svoju úlohu pri riadení migrácie obmedzujú na poskytovanie školení, vybavenia, a financovania. Z hľadiska medzinárodného práva to predstavuje významný vývoj, ktorý vytvára nové výzvy na zabezpečenie trvalej aplikovateľnosti utečeneckého a ľudsko-právneho práva, ako aj vyvoláva zásadnejšie otázky o úlohe medzinárodného práva v tejto oblasti (Mann, 2013).

V oblasti medzinárodných vzťahov, ktoré sa zameriavajú na problematiku migrácie existuje významná literatúra, ktorá sa primárne zameriava na imigráciu v rámci štátov OECD (Tempo 2008, Hollifield – Martin – Orrenius 2014). Otázkami zahraničnej politiky a medzinárodnej migrácie a to konkrétne vzťahmi medzi štátom

a diaspórou, ale aj diaspotickým aktivizmom sa zaoberajú aj autori ako King a Melvin (2000), Adamson a Demetriou (2007), Koinova (2011), Adamson (2016), či Tsourapas (2016).

Hoci globalizácia zmenšila monopol suverénneho štátu v rámci svetovej politiky, štát aj naďalej ostáva hlavným aktérom v regulácii cezhraničnej mobility obyvateľstva a pravdepodobne to tak bude aj naďalej, najmä s nedávnym nárastom populistického nacionalizmu a obnoveným významom hraníc po roku 2015. Ako poznamenal Torpey (1998), kľúčovou črtou moderných národných štátov je to, že majú legitímne prostriedky na reguláciu pohybu. Ich teritoriálna logika znamená, že majú záujem udržiavať a kontrolovať svoje národné hranice ako aspekt ich suverenity (Krasner 1999, Adamson 2006).

Migračné politiky môžu mať rozsah od úplne reštriktívnych až po voľnú migráciu (Messina – Lahav 2006, Hollifield et al. 2014), ale sú relevantné len vtedy, keď ich štáty zahrnú ako súčasť svojich zahraničných vzťahov a diplomacie. Napríklad štandardné prvky migračnej politiky ako vydávanie víz, kontrola hraníc či utečenecká a azylová politika štátu nie sú samy osebe prvkami migračnej diplomacie v rámci medzinárodných vzťahov.

Ako ilustrujú príklady Turecka a Európskej únie, medzištátne vyjednávanie o otázkach migrácie často prebieha medzi štátmi s asymetrickým mocenským vzťahom (Greenhill, 2010). Manipulácia s migračnými tokmi za účelom projektovania moci je stratégia, ktorú bežne používajú slabší aktéri. Štáty, ktorým chýbajú kapacity v iných oblastiach využívajú otázku migrácie na posilnenie svojej vyjednávacej pozície voči mocnejším štátom (Adamson – Tsourapas, 2018).

3 METODOLÓGIA

K cieľu nášho textu sa snažíme dospieť prostredníctvom analýzy existujúcich teoretických prístupov zameraných na problematiku migrácie v medzinárodných vzťahoch. Podľa van Dijka (2018) existuje viacero prístupov, ako do problematiky nahliadnuť. Nás budú v prvom rade zaujímať vedecké texty, to znamená otázka, akým spôsobom vysvetľujú akademici vzťahy medzi medzinárodnou migráciou a medzinárodnými vzťahmi. S politikou medzinárodnej migrácie súvisí niekoľko oblastí, ktoré predstavujú základ pre analýzu medzinárodnej migrácie v medzinárodných vzťahoch najmä pri identifikovaní sekuritizácie migrácie (Hollifield, 2000). V texte sa za pomoci vytýčenia týchto oblastí priblížime problematiku sekuritizácie migrácie po roku 2015.

Za pomoci analýzy teórií migrácie v medzinárodných vzťahoch vysvetľujeme viaceré teoretické prístupy, ktoré sa v 20. storočí vytvorili a mali priamy dopad a vplyv na formovanie vnútorných politík štátov, ale aj na medzinárodné vzťahy a vzťahy medzi štátmi a medzinárodnými inštitúciami. Text vysvetľuje prístup realizmu a neskoršieho neorealizmu ako dôležitých prúdov pri formovaní diskusie o politike

medzinárodnej migrácie. Predstavenie liberalizmu ako prúdu, v ktorom významnú úlohu hrajú práve medzinárodné ekonomické vzťahy a ekonomické otázky, sú rovnako dôležité ako bezpečnostné a štát v týchto prúdoch hrá dôležitú úlohu pri riadení zahraničnej migrácie. Naopak, považujeme za dôležité predstaviť globalizačný prístup, ktorý naopak od vyššie uvedených konceptov nevníma národný štát ako jediného legitímneho aktéra medzinárodných vzťahov. Táto teória poukazuje na zníženú schopnosť štátu kontrolovať svoju imigračnú politiku (Sassen, 1996).

S pomocou konceptu sekuritizácie vysvetľujeme súvislosti medzi medzinárodnou migráciou a bezpečnosťou. Práve bezpečnosť je totiž ten aspekt, ktorý si mnohé teórie medzinárodných vzťahov všímajú v prvom rade. Jednou z nich je prístup autorov patriacich do tzv. Kodanskej školy, ktorá vysvetľuje bezpečnosť ako konanie prostredníctvom určite výpovede.

Za pomoci analýzy súčasnej situácie a vedeckých textov sa pokúsime vysvetliť štyri dimenzie otázky bezpečnosti na príklade Slovenska (Štefančík, Kiner 2021). V súčasných politických diskurzoch prevláda názor, že medzinárodná migrácia je záležitosťou národnej bezpečnosti a štáty sa snažia prispôbiť vstup na svoje teritórium pre príslušníkov iných krajín podľa vlastných národných (ekonomických, politických, prípadne demografických) záujmov (Hollifield, 2012).

4 POLITIKA MEDZINÁRODNEJ MIGRÁCIE

V migračných teóriách existuje množstvo rôznych konceptov, ktoré skúmajú tak príčiny, ako aj dôsledky medzinárodnej migrácie. Migráciu si všímajú odborníci z rôznych spoločensko-vedných disciplín: ekonómie, demografie, sociológie, etnológie, geografie, práva, histórie a pod. Na vysvetlenie medzinárodnej migrácie slúžili dlhé obdobie najmä teórie ekonomického charakteru (klasické ekonomické teórie, neoklasické ekonomické teórie a nové ekonomické teórie pracovnej migrácie) (Haug, 2000). V týchto konceptoch je vznik migrácie vysvetľovaný nerovnováhou medzi hospodársky rozvinutými a ekonomicky chudobnými štátmi (Massey et al., 1993). Vzhľadom na charakter tohto textu budú pre moje uvažovanie rozhodujúce pohľady autorít vo výskume medzinárodných vzťahov, pričom za dôležité považujeme upozorniť, že medzinárodné vzťahy v tomto texte vnímame ako objekt výskumu politických vied.

Napriek tomu, že medzinárodná migrácia ovplyvňovala tvorbu domácich i zahraničných politík národných štátov, medzi politológmi išlo o marginálnu tému výskumu. Podľa amerického odborníka na výskum politiky medzinárodnej migrácie G. P. Freemana (2016) boli v období medzi rokmi 1980 až 1995 v kvalitných amerických vedeckých časopisoch z medzinárodnej politickej ekonómie a politiky publikované len dva články o migrácii. Podobné nízke čísla dosahovali tieto časopisy aj v nasledujúcich rokoch. Od deväťdesiatych rokov 20. storočia sa tento pôvodne marginálny záujem mení, pretože v štátoch západnej Európy pribúdajú politické strany, ktoré politiku

zakladajú na xenofóbných a šovinistických myšlienkach. Medzinárodná migrácia sa tak politizovala (Karyotis, 2007). Extrémistické formácie sa postupne dostávali do národných parlamentov, pričom jedna z ich dominantných tém bol práve negatívny prístup k prisťahovalectvu. V politickej diskusii o migrácii sa tak čoraz častejšie dostávali do popredia otázky bezpečnosti pre domáci politický a právny poriadok. Imigranti a žiadatelia o azyl začali byť vo verejnom diskurze znázorňovaní ako výzva pre ochranu národnej identity a sociálneho zabezpečenia, oveľa viac sa skúmali dopady tejto diskusie, ktoré sa odrazili vo zvýšený ochrany hraníc a zvýšenej kontroly nad žiadateľmi o azyl (Hyusman 2000, Farny 2016).

Autori skúmajúci politiku medzinárodnej migrácie orientujú svoj záujem okrem iného aj na úlohu národného štátu v procese tvorby imigračných politik. Dôležitý je v tomto kontexte spôsob zabezpečenia kontroly hraníc, resp. podmienky určujúce možnosti vstupu na teritórium národného štátu. Politika kontroly prisťahovalectva sa týka prijímania a výberu imigrantov, temporálnych zahraničných pracovníkov, utečencov, ako aj pokusov obmedziť nelegálne prisťahovalectvo (Meyers, 2000). Otázne rovnako je, ako štát reguluje imigračné procesy, akú azylovú politiku uplatňuje, akým spôsobom zabezpečuje integráciu imigrantov do autochtónnej spoločnosti. V konečnom dôsledku rovnako dôležitý je vplyv medzinárodnej migrácie na zahraničnú a bezpečnostnú politiku.

Hollifield (2000) sa pri výskume politiky medzinárodnej migrácie orientuje na tri oblasti. Prvá je spojená s problematikou kontroly hraníc, resp. hraničných kontrol. V tomto kontexte vystupuje ako dôležitá úloha štátu, ktorý si vytvára pravidlá pre vstup na výsostné štátne teritórium, resp. pravidla pre odchod zo štátu. Možno predpokladať, že táto problematika je dnes, po skúsenostiach s masovými migračnými procesmi v rokoch 2015 a 2016, v správaní národných štátov mimoriadne dôležitá. V mnohých európskych štátoch je evidentný záujem podporovať žiaducu migráciu (regulárnu migráciu, migráciu kvalifikovanej pracovnej sily, prípadne časovo obmedzenú migráciu reagujúcu na hospodársky cyklus) a obmedzovať tú nežiaducu. Veľké migračné toky, najmä chudobní imigranti z „cudzích“ kultúr, sú domácim obyvateľstvom často vnímané ako problematické (Wöhlcke, 2001).

Druhá oblasť je podľa Hollifielda (2000) priamou súčasťou medzinárodných vzťahov, pretože má priamy dopad na suverenitu a bezpečnosť národných štátov. Napokon, tretia oblasť je spojená s otázkou integrácie imigrantov. Obsahom tejto oblasti sú normy, ktoré stanovujú podmienky na získanie občianstva cieľového štátu migrácie, ale všima si aj iné aspekty spolunažívania domáceho obyvateľstva s príslušníkmi alochtónnych menšín. Zatiaľ čo integrácia je v západných štátoch prirodzenou súčasťou migračných diskurzov, na Slovensku táto téma stojí na okraji záujmu politickej elity.

5 MIGRÁCIA V TEÓRIÁCH MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

V 20. storočí sa v teóriách medzinárodných vzťahov vytvorilo niekoľko silných teoretických prúdov. Pri každom z nich môžeme identifikovať aj prístupy k migrácii, čo potvrdzuje jej výrazný vplyv na formovanie vnútornej politiky, ako aj vzťahov medzi štátmi, resp. štátmi a medzinárodnými inštitúciami.

Podľa Meyersa (2000, s. 1263) je realizmus najvýznamnejším prístupom v štúdiu medzinárodných vzťahov v období po druhej svetovej vojne. Kľúčovú úlohu v realizme hrá štát, ktorý je považovaný za racionálneho aktéra. Správanie štátov je obmedzené anarchickou štruktúrou medzinárodného systému. Štáty sa preto ocitajú v bezpečnostnej dileme a sú nútené byť permanentne dôsledné pri ochrane svojej suverenity. Predstavitelia klasického realizmu argumentujú, že národné vlády musia regulovať vstup migrantov na svoje teritórium, aby tým ochránili národné záujmy (Adamson, 2006). Migrácia totiž môžu zahŕňať celý rad rôznych problémov, od demografických, problémov na trhu práce a ľudského kapitálu, až po otázky súvisiace s etnickou, kultúrnou a náboženskou identitou. Tento pohľad môže súvisieť aj s ekonomickými záujmami cieľových štátov migrácie. Hollifield (1992) uvádza príklad záujmov štátu o stabilitu pracovného trhu. Realisti predpokladajú, že vlády budú obmedzovať imigráciu v období ekonomickej recesie, naopak ekonomickú migráciu podporia v období hospodárskeho rastu. Migráciu neodmietajú ani ako spôsob riešenia demografických problémov, keďže zabezpečiť podmienky na reprodukciu spoločnosti je jednou z dôležitých úloh vlády (Meyers, 2000). Vlády pozývaním vysokokvalifikovanej pracovnej sily majú vplyv na reguláciu pracovného trhu. Príliš veľa zahraničných pracovníkov môže viesť k poklesu miezd domáceho obyvateľstva, čo predpokladá politické dôsledky pre vládne strany. Teória duálneho trhu spochybňuje tento pohľad poukazovaním na existenciu dvoch paralelných pracovných trhov (Haug, 2000). Jeden trh je tvorený domácimi obyvateľmi, zatiaľ čo vedľa neho existuje ešte jeden pracovný trh tvorený zahraničnými pracovníkmi. Autori totiž poukazujú na skutočnosť, že migranti sa zamestnávajú na tých pozíciách, ktoré nie sú atraktívne pre domáce obyvateľstvo. Zahraniční pracovníci tak nemusia pôsobiť ako priama konkurencia na pracovnom trhu, a to najmä vtedy, ak sa zamestnávajú na pozíciách s nižšou mzdou.

Napriek silnému vplyvu realizmu vo vývoji teórií medzinárodných vzťahov, tento myšlienkový prúd nebol dominantný v diskusii o politike medzinárodnej migrácie. Podľa Meyersa (2000) dôvodom bolo, že realizmus sa zameral v prvom rade na bezpečnosť a menej na sociálne otázky. Až neorealisti začali migrácii venovať viac pozornosti a zdôraznili jej bezpečnostný aspekt. Napríklad Weiner (1993) predstavuje rôzne spôsoby, akými sú migranti a utečenci považovaní za potenciálne hrozby pre bezpečnosť štátov a režimov. Medzinárodná migrácia môže priamo ovplyvňovať bilaterálne vzťahy medzi dvomi štátmi, medzi ktorými dochádza k migračným procesom (Adamson – Tsourapas, 2019). V prípade napätých bilaterálnych vzťahov

môže byť regulovanie migrácie považované za nežiaduci zásah do vnútorných záležitostí iného štátu. Vzťahy medzi dvomi štátmi sa môžu zhoršiť, ako cieľové štáty podporujú politickú činnosť emigrantov, ktorá je namierená proti vládnej moci krajiny pôvodu. V období studenej vojny prijímajúce štáty v západnej Európe využívali imigrantov z východného bloku na získavanie rôznych informácií. V kontexte ideologického konfliktu medzi východom a západom boli utečenci z komunistických štátov vnímaní ako prejav víťazstva nad východným blokom a boli vítaní spravidla pozitívne. Migranti sa tak stali objektom rétoriky studenej vojny. Aj z tohto dôvodu sa im komunistická propaganda venovala mimoriadne intenzívne a vykresľovala emigrantov spravidla negatívne (Štefančík – Nemcová, 2015).

Liberalizmus je na rozdiel od realizmu oveľa viac optimistickejší prúd teórií medzinárodných vzťahov (Meyers 2000, s. 1265). Liberalizmus odmieta mocenskú politiku ako jediný možný výsledok medzinárodných vzťahov, pričom kladie dôraz na vzájomné výhody a spoluprácu medzi štátmi. Dôležitú úlohu hrajú medzinárodné ekonomické vzťahy. Ekonomické otázky sú rovnako dôležité ako bezpečnostné. Ak sú totiž národné ekonomiky vzájomne pospájané, prípadne závislé jedna od druhej, existuje menší predpoklad riešenia vzájomných vzťahov vojenskou silou. V tomto smere medzinárodných vzťahov hrá dôležitú úlohu šírenie demokratických princípov (predovšetkým dodržiavanie ľudských práv, vrátane práva na zlúčenie rodiny, ktoré hrá v migračných procesoch mimoriadne dôležitú úlohu), pretože sa rovnako predpokladá, že demokratické štáty nemajú potrebu vstupovať do vojnových konfliktov. Štát nie je jediným aktérom medzinárodných vzťahov, dôležitú úlohu zohrávajú aj neštátni aktéri a nadnárodné korporácie.

Liberalný inštitucionalizmus vníma štát ako dôležitého aktéra pri tvorbe imigračnej politiky. Inštitucionalistický prístup argumentuje, že politické inštitúcie môžu vytvárať verejnú politiku podľa záujmov štátu a zostať neovplyvnené spoločenskými tlakmi alebo tlakmi záujmových skupín. Tento prístup ale nie je jednotný, existuje v ňom niekoľko prúdov, ktoré sa od seba líšia v závislosti od toho, akú mieru autonómie a súdržnosti prisudzujú štátu. Štát totiž môže byť autonómny od záujmov rozličných skupín, ale v rámci štátu môžu existovať aj skupiny presadzujúce vlastné záujmy (napríklad ministerstvo sociálnych vecí, práce a rodiny môže uplatňovať liberálnu imigračnú politiku, hoci oficiálny postoj vlády ako celku k migrácii je negatívny). Jeden z variantov inštitucionalistického prístupu rozlišuje medzi „silnými“ štátmi a „slabými“ štátmi. Prvú skupinu tvoria štáty, ktoré sú relatívne neovplyvnené spoločenskými tlakmi a formujú verejnú politiku podľa „národného záujmu“. V „slabých“ štátoch spoločenské tlaky majú enormný vplyv na tvorbu verejnej politiky v oblasti imigrácie (Meyers, 2000).

Tak ako liberálne aj realistické teórie medzinárodných vzťahov sú založené na racionalizme a podčiarkujú nadradenosť záujmov, pričom hlavný rozdiel je založený na predpoklade, že liberáli majú záujem zahrnúť aj množstvo rozličných sociálnych a

ekonomických skupín, ktoré súťažia o vplyv v štáte (Hollifield, 2012). Pre liberálnych teoretikov môže byť národná a medzinárodná politika zredukovaná na ekonomickú hru a v konečnom dôsledku na problém kolektívneho konania s konkurenčnými záujmami. Nedostatkom tohto prístupu je, že liberálni inštitucionalisti sa zameriavajú hlavne na politiku v liberálnych demokraciách, kde existuje otvorená súťaž medzi ekonomickými či politickými aktérmi. Štúdium konkurencie medzi skupinami na domácej úrovni poskytuje jasnejší obraz o tom, prečo sa štáty na medzinárodnej scéne správajú tak, ako sa správajú, či už v oblasti obchodu, financií alebo migrácie (Hollifield, 2012).

Na rozdiel od konceptov, ktoré zdôrazňujú úlohu národného štátu pri regulácii medzinárodnej migrácie, stojí teória globalizácie na opačnom konci. Tento koncept je totiž založený na predpoklade, že národný štát nie je jediným legitímnym aktérom medzinárodných vzťahov. Podľa Meyersa (2000) globalizácia spochybňuje schopnosť národného štátu kontrolovať svoju vlastnú ekonomickú a sociálnu politiku. Keďže národná suverenita bola transformovaná a teritorialita národného štátu stratila na význame ekonomickou globalizáciou (Sassen, 1996), v rámci tejto teórie sa poukazuje na zníženú schopnosť štátu kontrolovať svoju imigračnú politiku.

Medzinárodná migrácia sa chápe ako sprievodný jav globalizácie a ak vlády akceptujú pohyb tovarov a služieb, budú akceptovať aj slobodný pohyb pracovnej sily, inými slovami vyjadrené, ekonomických migrantov. Globalizácia spôsobila rast významu nadnárodných spoločností, ktorých dôsledkom je sťahovanie pracovníkov za prácou, a to aj medzi hranicami národných štátov. Pohyb pracovníkov medzi štátmi podporil aj pokles transakčných nákladov a nákladov na komunikáciu medzi rodinnými príslušníkmi. Podľa Hollifielda (2012, s. 357) „proces globalizácie skutočne otriasol celým regulačným rámcom štátu v oblasti práce a podnikania... Politika a štát boli v týchto typoch globalizačných argumentov vyňaté z medzinárodných vzťahov“. Stretneme sa však s pochybnosťami o tom, či v období globalizácie národné vlády skutočne stratili možnosti kontroly migračných procesov (Meyers, 2000). Migračná situácia z rokov 2015 a 2016 ukázala, že niektoré štáty boli schopné vzoprieť sa snahám Európskej únie o reguláciu migrácie v členských štátoch prostredníctvom tzv. kvót. Práve v tomto kontexte vidia autori slabiny tejto teórie. Podľa Hollifielda (2012) nedostatkom teórie globalizácie je jej nadmerné spoliehanie sa na ekonomické a sociálne procesy, pričom sa zanedbáva vplyv politiky a úlohy národného štátu pri tvorbe migračnej politiky.

6 SEKURITIZÁCIA MEDZINÁRODNEJ MIGRÁCIE

V súčasných politických diskurzoch, vrátane slovenského, sa stretávame s názorom, že medzinárodná migrácia je záležitosťou národnej bezpečnosti a štáty prispôbujú vstup na svoje teritórium pre príslušníkov iných krajín podľa vlastných národných (ekonomických, politických, prípadne demografických) záujmov (Hollifield, 2012). Pojem bezpečnosti sa v súčasných štúdiách nachádza v rôznych

spoločensko-vedných disciplínach. Jeden z takýchto smerov predstavujú autori patriaci do Kodanskej školy, ktorí do agendy bezpečnostných štúdií presadili koncept sekuritizácie. Predstavitelia Kodanskej školy po skončení studenej vojny reagovali na výzvu preformulovať termín bezpečnosti a preskúmať jej dynamiku a osobitý charakter (Farny, 2016). Bezpečnosť začali interpretovať ako rečový akt (Buzan – Wæver – de Wilde, 1998). Podľa ich chápania sa problém stáva sekuritizovaným a musí sa riešiť nie nevyhnutne preto, že problém predstavuje reálnu hrozbu, ale preto, že problém je ako hrozba prezentovaný. Tvrdením, že problém by sa mal považovať za otázku bezpečnosti, ho aktér už začal sekuritizovať. Bezpečnosť je tak v tomto koncepte vnímaná ako konanie pomocou určitej výpovede. Vyslovený výrok je súčasne aktom. Ak hovoríme o bezpečnosti, v tomto kontexte štát nie je len pasívny pozorovateľ, ale preberá úlohu aktívneho aktéra, ktorý si môže nárokovať použiť prostriedky na jeho eliminovanie nebezpečenstva (Wæver, 2007).

Jednou zo skorých kritik sekuritizačných prístupov zo školy politickej ekonómie je, že takéto prístupy sa príliš zaoberajú slovami, a nie obrazmi alebo rutinnými bezpečnostnými politikami (Williams, 2003). Vedci kritizovali teóriu Kodanskej školy, že mala tendenciu byť rodovo slepá (Hansen, 2000). Sekuritizácia podľa nich predstavuje legitimizáciu sporných právnych predpisov, politik alebo praktík, ktoré by inak boli považované za nelegitímne (Neal, 2009).

Na rozdiel od Kodanskej školy, Parížska škola bezpečnostných štúdií vyvinula názor, že technokratické a byrokratické postupy, pod ktorými rozumieme profilovanie populácie, hodnotenie rizika a štatistické výpočty, komunikované v odborných kruhoch, majú väčší vplyv na procesy sekuritizácie hraníc ako politické elity. (Léonard, 2011).

Podľa Balzacqa (2011), sekuritizácia môže mať rôzne formy: „diskurzívnu a nediskurzívnu, zámernú a neúmyselnú“. V súvislosti so sekuritizáciou migrácie „vecné limity rozlišujú občanov od neobčanov, vnútornú politiku od medzinárodných vzťahov a časové limity oddeľujúce mier od vojny“ (Best, 2017). Akonáhle je konkrétny sekuritizačný krok legítimný a stane sa inštitucionalizovaným, môže byť ťažké neskôr tento problém desekuritizovať alebo ho odstrániť zo sféry „krízového“ manažmentu (Jutila 2006, Hansen 2012).

Od deväťdesiatych rokov 20. storočia, kedy sa mení charakter migrácie na európskom kontinente (už nedominujú politickí utečenci zo štátov socialistického bloku, ale pracovní migranti z neeurópskych štátov) migráciu ako hrozbu prezentovali v prvom rade predstavitelia pravicového extrémizmu (Štefančík – Hvasta, 2019). Migráciu vnímajú dodnes ako hrozbu pre národnú, kultúrnu a náboženskú identitu nielen zástupcovia krajne pravice, ale v súčasnosti sa objavuje aj vo výrokoch politikov z demokratického streda. Mnoho politikov považuje migráciu za vnútorné, ako aj vonkajšie nebezpečenstvo. Migranti sú prezentovaní ako aktéri ohrozujúci

dokonca prežitie celého národa. Migranti sú tak sekuritizovaní aj v štáte, ktorý nemá dlhú tradíciu s riešením migračnej politiky.

Estevens (2018), ktorý sa venuje problematike sekuritizácii národných štátov a členov EÚ po roku 2015 poukazuje na to, že sekuritizácia migrácie je oveľa viac zameraná na národný štát a nie na prichádzajúcich ľudí (imigrantov, žiadateľov o azyl a utečencov). V roku 2015 v celej Európskej únii začali rôzni politickí aktéri snažiť o vhodné rámcovanie masového prichádzania utečencov cez Stredozemné more vrátane Sýrčanov. Už pred rokom 2015 začali politici a veľká časť médií prezentovať utečencov aj migrantov ako hrozbu pre jednotu EÚ a pre údajne demokratické hodnoty „Západu“ (Huysmans 2000, Buonfino 2006, Léonard 2012, Hellman et al. 2014, Murray – Longo, 2018). V roku 2015 sa politici a bezpečnostní experti cítili pod tlakom, aby poskytli rýchle riešenia núdzovej situácie na hraničných kontrolách, kde, ako Best (2017) poznamenáva: „rýchlosť potrebná na reakciu na núdzovú situáciu nie je často v súlade s tempom deliberatívnej politiky“.

Štefančík a Kiner (2021) predstavujú štyri dimenzie ohrozenia, ktoré identifikovali pri analýze migračného diskurzu na Slovensku. Prvú dimenziu predstavuje ohrozenie vnútornej bezpečnosti prijímajúceho štátu. Migranti v tejto perspektíve predstavujú hrozbu, pretože sa medzi nimi majú nachádzať potenciálni teroristi, prípadne ľudia páchajúci trestné činy (Lipková, 2007). V tejto súvislosti je potrebné poukázať na pohľad Weinerja (1993), ktorý ako ohrozenie bezpečnosti môže vnímať aj radikálne až extrémistické prejavy domácej populácie voči migrantom, predovšetkým z kultúrne odlišných štátov. V tejto súvislosti poukazuje na to, že nárast xenofóbnej a nacionalistickej politiky v západnej Európe dokazuje, že prílev neželaných migrantov môže ohroziť demokraciu aj v tých pôvodne najtolerantnejším demokraciách. Populistické strany, ktoré svoju politiku zakladajú primárne na antiimigračnom apeli, sú dnes súčasťou parlamentov v mnohých štátoch západnej i strednej Európy.

Druhá dimenzia ohrozenia má politický charakter. Migrácia tak môže predstavovať nebezpečenstvo pre štát, ak štát ako súčasť nadnárodnej organizácie je donútený realizovať niektoré opatrenia, a to aj napriek negatívne postoj vlády národného štátu. Táto úroveň ohrozenia je vyjadrená napríklad v povinných kvótach, resp. v prerozdeľovacom mechanizme členských štátov Európskej únie, podľa ktorého mali členské štáty prijímať určité počty migrantov. Niektorými politikmi boli povinné kvóty prezentované ako prejav straty štátnej suverenity, hoci tento mechanizmus pri riešení sprievodných problémov migrácie v konečnom dôsledku nebol uplatnený. Odborníci predpokladali, že negatívny postoj ku kvótam mohol mať vplyv na rozhodovanie o nasledujúcich prichádzajúcich migračných vlnách (Kucharčík – Zubro, 2020), ktoré už v súčasnosti zasahujú Slovensko z Ukrajiny, ktorá je vo vojne s Ruskou federáciou. Geopolitická situácia strednej Európy je bezprostredne ovplyvnená vojnou medzi Ruskom a Ukrajinou, ktorá vyvolala migračné procesy

ukrajinského obyvateľstva smerom do Európskej únie. Uvedená migračná vlna samozrejme najviac zasahuje štáty, susediace s Ukrajinou a to štáty EÚ a V4 Maďarsko, Poľsko a Slovensko. Avšak prístup uvedených krajín V4 je odlišný ako bol prístup k utečencom z migračnej vlny 2015, respektíve 2016. Maďarsko, Poľsko a Slovensko otvorili hranice pre utečencov z Ukrajiny, dokonca Slovensko prispôbilo Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (2022). Slovenská republika týmto spôsobom poskytlo dočasné útočisko pre občanov Ukrajiny.

V tretej dimenzii je na migráciu nazerané ako na ekonomické ohrozenie. Takto poňatá migrácia má mať negatívne dôsledky na pracovný trh, na ktorom môžu migranti ako lacná pracovná sila vystupovať ako konkurencia domácemu obyvateľstvu. Okrem ohrozenia pracovného trhu sa v ekonomickej rovine zdôrazňuje aj záťaž pre sociálny systém. Toto poňatie migrácie bolo prítomné napríklad aj v štátoch V4 v politickom diskurze od roku 2015 (Szalai – Göbl, 2015). Žiadateľov o azyl politická elita často označovala výrazom „ekonomickí migranti“ (Csányi 2020a, 2020b).

Napokon, ako v štvrtej dimenzii ohrozenia, ktoré identifikovali Štefančík a Kiner v migračnom diskurze na Slovensku, vystupuje migrácia ako kultúrna hrozba. V tomto kontexte je myslená predovšetkým migrácia príslušníkov štátov z odlišného kultúrno-náboženského prostredia. Migranti sú tak vnímaní ako hrozba pre kultúrnu identitu, pretože zdôrazňovanie vlastnej kultúry môže mať negatívny dopad na kultúru obyvateľstva autochtónnej spoločnosti. Migranti, resp. žiadatelia o azyl sú nielen v slovenskom politickom diskurze, ale prakticky naprieč Európou prezentovaní ako tí, ktorí majú ohrozovať kultúrnu homogenitu národa. Politické vnímanie kultúrnej identity obsahuje skupinu otázok vrátane postojov k multikulturalizmu, európskej identite, nacionalizmu a xenofóbie a rasizmu. Dôležité však je, že kultúrne miešanie vyplývajúce z migrácie je spolitizované na základe toho, že multikultúrny vývoj spochybňuje túžbu po imaginárnej zhode medzi kultúrnymi a politickými hranicami. Diskurzy, v ktorých dominovalo vnímanie migrácie ako kultúrnej výzvy pre sociálnu a politickú integráciu, nadobudli dôležitý význam pre mobilizáciu bezpečnostnej rétoriky (Huysmans, 2000).

Po udalostiach, ktoré nastali na Ukrajine a s postojom solidarity a pomoci slovenskej spoločnosti voči prichádzajúcim ukrajinským utečencom je dôležité poznamenať, že ľudský život nemá vždy rovnakú cenu a ľudská dôstojnosť neplatí rovnako pre všetkých. Kým počas utečeneckej krízy v roku 2015 sa slovenská spoločnosť a vládni lídri stavali k prichádzajúcim utečencom do EÚ negatívne a migranti vystupovali ako kultúrna hrozba, pri ukrajinských utečencoch je slovenská spoločnosť orientovaná opačným spôsobom, nakoľko ukrajinských občanov vníma z kultúrne rovnakého prostredia. Potvrdzujú to údaje poskytnutej humanitárnej,

materiálnej pomoci a rovnako poskytovania obydlija pre prichádzajúcich ukrajinských utečencov (portál Kto pomôže Ukrajinu, 2022).

7 ZÁVER

Z textu vyplýva, že aj v rámci medzinárodných vzťahov sa diskutuje o migrácii, ale v teóriách medzinárodných vzťahov bola táto téma dlhodobo poddimenzovaná. V priebehu 20. storočia vzniklo niekoľko teoretických konceptov, ktoré prispeli k pochopeniu migračných procesov medzi suverénnymi štátmi. Pre naše uvažovanie je dôležité zahrnúť tieto koncepty do uvažovania o migrácii, pretože v súčasnosti má migrácia mimoriadne veľký vplyv na suverenitu, bezpečnosť, národnú a kultúrnu identitu cieľových štátov. Po desaťročiach politiky postupného odstraňovania rôznych hraničných bariér ako súčasť európskeho integračného procesu sa na hraniciach medzi štátmi opäť začínajú budovať rôzne fyzické bariéry s cieľom zamedziť neregulárnej migrácii. Ako príklad môžeme uviesť politiku maďarskej vlády v období rokov 2015 až 2016, ale aj napríklad prístupy Litvy a Poľska k Bielorusku v druhej polovici roku 2021.

Teórie medzinárodných vzťahov pri uvažovaní o migrácii získali na význame predovšetkým v kontexte uvažovania o bezpečnosti. Sekuritizácia migrácia sa stala dôležitým konceptom, ktorý sa objavoval najmä pri analýzach postojov politických aktérov k migrácii a migrantom. Sekuritizačný diskurz migrácie získal na dynamike predovšetkým po teroristických útokoch na civilné ciele v USA v roku 2001, ale pokračoval aj na európskom kontinente po útokoch militantných imigrantov v európskych metropolách. Predpokladáme, že o migrácii sa najmä v slovenskom kontexte bude diskutovať intenzívne, pretože Slovensko nikdy nezažilo takú vlnu migrácie, akú práve zažíva v kontexte ruskej vojenskej agresie na Ukrajinu.

V texte boli predstavené štyri dimenzie vnímania migrácie ako hrozby – bezpečnostná, politická, ekonomická a kultúrna. Sekuritizačný diskurz migrácie dnes dominuje v politickom diskurze v štátoch Európskej únie. Pôvodným nositeľom vnímania migrácie ako hrozby bola krajná pravica, v súčasnosti je bežnou politickou výbavou aj v komunikačných stratégiách politikov z demokratického streda.

Výskum migrácie bol pôvodne doménou výskumníkov z radov geografov, demografov, ekonómov, prípadne etnológov. S rastom významu predstaviteľov krajnej pravice, ako aj tvorbou migračnej politiky či už na národnej úrovni, alebo na úrovni Európskej únie, migráciu začali skúmať aj politológovia. Dôležitým objektom sa stala aj vo výskume medzinárodných vzťahov. Migrácia totiž ovplyvňuje vzťahy medzi štátmi, medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami a nemožno vylúčiť, že migranti sa stanú aj nástrojmi rôznych hybridných konfliktov. Príklad Turecka, ktoré hrozilo Európskej únii otvorením hraníc pre utečencov zo Sýrie, prípadne prípad situácie s migrantmi na bielorusko-poľskej hranici dokazuje, že migračné procesy budú aj naďalej ovplyvňovať vzťahy nielen medzi európskymi štátmi. Vojna na Ukrajinu

a s ňou súvisiaca migrácia ukrajinského obyvateľstva znovu nastoľuje otázku prerozdeľovania prichádzajúcich ľudí z Ukrajiny medzi štáty EÚ, respektíve nastolenie systému povinných relokácií ako to bolo aj pri vyššie uvedenej migračnej kríze z roku 2015.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. ADAMSON, F. – TSOURAPAS, G. (2019): Migration Diplomacy in World Politics. In: *International Studies Perspectives*, 2019, roč. 20, s. 113-128.
2. ADAMSON, F. (2006): Crossing Borders: International Migration and National Security. In: *International Security*, 2006, roč. 31, č. 1, s. 165-199.
3. ADAMSON, F. B. – DEMETRIOU, M. (2007): Remapping the Boundaries of 'State' and 'National Identity': Incorporating Diasporas Into IR Theorizing. In: *European Journal of International Relations*, 2007, roč. 13, č. 4, s. 489-526.
4. ADAMSON, F. B. (2016): The Growing Importance of Diaspora Politics. In: *Current History*, 2016, roč. 115, č. 784, s. 291-297.
5. ANDROVIČOVÁ, J. (2015): Sekuritizácia migrantov na Slovensku – analýza diskurzu. In: *Sociológia*, 2015, roč. 47, č. 4, s. 319-339.
6. BALZACQ, T. (2011): A theory of securitization: Origins, core assumptions and variants. In: BALZACQ, T. (eds.): *Securitization Theory: How security problems emerge and dissolve*. London-New York: Routledge, 2011, s. 1-29.
7. BEST, J. (2017): Security, economy, population: The political economic logic of liberal exceptionalism. In: *Security Dialogue*, 2017, roč. 48, č. 5, s. 375-392.
8. BOSWELL, C. (2007): Migration control in Europe after 9/11: Explaining the absence of securitization. In: *Journal of Common Market Studies*, 2007, roč. 45, č. 3, s. 589-610.
9. BROCKOVÁ, K. (2019): Reforma Spoločného európskeho azylového systému vs. aktuálny vývoj v azylovej politike vybraných štátov Európskej únie. In: CIBULEA, A. at al. (eds.): *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2019*. Bratislava: EKONÓM, 2019, s. 47-54.
10. BUONFINO, B. (2006): Between unity and plurality: the politicization and securitization of the discourse of immigration in Europe. In: *New Political Science*, 2006, roč. 26, č. 1, s. 23-49.
11. BUZAN, B. – WÆVER, O. – WILDE de, J. (1998): *Security. A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publisher, 1998.
12. CEYHAN, A. – TSOUKALA, A. (2002): The Securitization of Migration in Western Societies: Ambivalent Discourses and Policies. In: *Alternatives: Global, Local, Political*, 2002, roč. 27, č. 1, s. 21-39.
13. CSÁNYI, P. (2020a): Migrant Crisis – Rebellion of Visegrad Group Countries. In: *Almanach: aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*, 2020, roč. 15, č. 3, s. 5-13.
14. CSÁNYI, P. (2020b): Impact of Immigration on Europe and its Approach Towards the Migration (European Union States VS Visegrad Group Countries). In: *Journal of Comparative Politics*, 2020, roč. 13, č. 2, s. 4-23.

15. DIJK van, T. A. (2018): Discourse and Migration. In ZAPATA-BARRERO, R. – YALAZ, E. (Eds.): *Qualitative Research in European Migration Studies*. Cham: Springer, 2018. s. 227-245.
16. ESTEVENS, J. (2018): Migration crisis in the EU: Developing a framework for analysis of national security and defence strategies. In: *Comparative Migration Studies*, 2018, roč. 6, č. 28.
17. EURÓPSKA KOMISIA (2016): Communication on establishing a new Partnership Framework with third countries under the European Agenda on Migration. [Online.] In: *European commission*, 2016. [Citované 10.6.2022.] Dostupné na internete: <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0385/COM_COM\(2016\)0385_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0385/COM_COM(2016)0385_EN.pdf)>.
18. FARNY, E. (2016): Implications of the Securitisation of Migration [Online.] In: *E-International Relations*, 2016. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.e-ir.info/2016/01/29/implications-of-the-securitisation-of-migration/>>.
19. FREEMAN, G. P. (2016): Political Science and Comparative Immigration Politics. In: BOMMES, M., MORAWSKA, E. (eds.): *International Migration Research: Constructions, Omissions and the Promises of Interdisciplinarity*. London, New York: Routledge, 2016. s. 111-128.
20. GAMMELTOFT-HANSEN, T. – HATHAWAY, J. C. (2015): Non-Refoulement in a World of Cooperative Deterrence. In: *Columbia Journal of Transnational Law*, 2015, roč. 53, č. 2, s. 235-283.
21. GREENHILL, K. M. (2010): *Weapons of Mass Migration: Forced Displacement, Coercion, and Foreign Policy*. Ithaca: Cornell University Press, 2010.
22. GREENHILL, K. M. (2016): Open Arms Behind Barred Doors: Fear, Hypocrisy, and Policy Schizophrenia in the European Migration Crisis. In: *European Law Journal*, 2016 roč. 22, č. 3, s. 317-332.
23. HANSEN, L. (2000): The little mermaid's silent security dilemma and the absence of gender in the Copenhagen school. In: *Millennium: Journal of International Studies*, 2000, roč. 29, s. 285-306.
24. HANSEN, L. (2012): Reconstructing desecuritization: The normative-political in the Copenhagen School and directions for how to apply it. In: *Review of International Studies*, 2012, roč. 38, č. 3, s. 525-546.
25. HAUG, S. (2000): Klassische und neuere Theorien der Migration. In: *Working Papers, Nr. 30*. Mannheim: Zentrum für Europäische Sozialforschung.
26. HELLMAN, G. – HERBORTH, B. – SCHLAG, G., et al. (2014): The west: A securitising community? In: *Journal of International Relations and Development*, 2014, roč. 17, č. 3, s. 367-396.
27. HOLLIFIELD, J. F. – MARTIN, P. – ORRENIUS, P., ed al. (2014): *Controlling Immigration: A Global Perspective*. Stanford: Stanford University Press, 2014.
28. HOLLIFIELD, J. F. (2000): The Politics of International Migration: How Can We 'Bring the State In'? In: BRETTEL, C. B. ; HOLLIFIELD, J. F. (eds.):

- Migration Theory: Talking Across Disciplines*. New York, Londýn: Routledge, 2000. s. 137-185.
29. HOLLIFIELD, J. F. (2012): Migration and International Relations. In: ROSENBLUM, M. R. – TICHENOR, D. J. (eds.): *The Oxford Handbook of the Politics of International Migration*. Oxford: Oxford University Press, 2012. s. 345-379.
 30. HOLLIFIELD, J. S. (1992): Migration and International Relations: Cooperation and Control in the European Community. In: *International Migration Review*, 1992, roč. 26, č. 2, s. 568-595.
 31. HYUSMANS, J. (2000): The European Union and the securitization of migration. In: *Journal of Common Market Studies*, 2000, roč. 38, č. 5, s. 757.
 32. IÇDUYGU, A. – ÜSTÜBICI, A. (2014): Negotiating Mobility, Debating Borders: Migration Diplomacy in Turkey-EU Relations. In: SCHWENKEN, H. – RUSS-SATTAR, S. (eds.): *New Border and Citizenship Politics*. London: Palgrave Macmillan, 2014. s. 44-59.
 33. JUTILA, M. (2006): Desecuritizing minority rights: Against determinism. In: *Security Dialogue*, 2006.
 34. KARYOTIS, G. (2007): European migration policy in the aftermath of September 11: The security-migration nexus. In: *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 2007, roč. 20, č. 1, s. 1-17.
 35. KING, Ch. – MELVIN, N. J. (2000): Diaspora Politics: Ethnic Linkages, Foreign Policy, and Security in Eurasia. In: *International Security*, 2000, roč. 24, č. 3, s. 108-138.
 36. KOINOVA, M. (2011): Diasporas and Secessionist Conflicts: The Mobilization of the Armenian, Albanian and Chechen Diasporas. In: *Ethnic and Racial Studies*, 2011. roč. 34, č. 2, s. 333-356.
 37. KRASNER, S. D. (1999): *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton University Press, 1999.
 38. Kto pomôže Ukrajine (2022): Informácie pre ľidí, firmy a organizácie ochotné pomôcť. [Online]. In: *Kto pomôže Ukrajine*, 2022. [Citované 8.3.2022.] Dostupné na internete: <<https://ktopomozeukrajine.sk/>>.
 39. KUCHARČÍK, R. – ZUBRO, T. (2020): Negatívne dôsledky ozbrojeného konfliktu na Ukrajine: vybrané aspekty. In: BALEHA, A. et al. (eds.): *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2020*. Bratislava: EKONÓM, 2020. s. 252-257.
 40. LÉONARD, S. (2011): EU border security and migration into the European Union: FRONTEX and securitization through practices. In: *European Security*, 2011, roč. 19, č. 2, s. 231-254.
 41. LÉONARD, S. (2012): EU border security and migration into the European Union: FRONTEX and securitization through practices. In: KAUNERT, C. – LÉONARD, S. (Eds.): *Developing European Internal Security Policy*. London, New York: Routledge, 2012. s. 89-112.
 42. LIPKOVÁ, Ľ. (2007): K niektorým problémom medzinárodnej migrácie. In: BUDJAČ M. – BEZÁKOVÁ, T. (eds.): *Medzinárodné vzťahy 2007: energetická politika EÚ a boj proti klimatickým zmenám*. Bratislava: EKONÓM, 2007. s. 415-419.

43. MANN, I. (2013): Dialectic of Transnationalism: Unauthorized Migration and Human Rights, 1993–2013. In: *Harvard International Law Journal*, 2013, roč. 54, č. 2, s. 315-391.
44. MESSINA, A. M. – LAHAV, G. (2006): *The Migration Reader: Exploring Politics and Policies*. London: Lynne Rienner Publishers, 2006.
45. MEYERS, E. (2000): Theories of International Immigration Policy – A Comparative Analysis. In: *International Migration Review*, 2000, roč. 34, č. 4, s. 1245-1282.
46. MORTIMER, C. (2016): President Erdoğan: I Will Open Gates for Migrants to Enter Europe If EU Blocks Membership Talks. In: *Independent*, 2016.
47. MURRAY, P. – LONGO, M. (2018): Europe's wicked legitimacy crisis: The case of refugees. In: *Journal of European Integration*, 2018, roč. 40, č.4, s. 411-425.
48. NEAL, A. (2009): Securitization and risk at the EU border: The origins of FRONTEX. In: *Journal of Common Market Studies*, 2009. roč. 47, č. 2, s. 333-356.
49. PIJNENBURG, A. – GAMMELTOFT-HANSEN, T. – RIJKEN, C. (2018): Controlling Migration through International Cooperation. In: *European Journal of Migration and Law*, 2018. roč. 20, č. 4, s. 365-371.
50. SASSEN, S. (1996): Beyond Sovereignty: Immigration Policy Making Today. In: *Social Justice*, 1996, roč. 23, č. 3 s. 9-20.
51. SZALAI, A. – GÖBL, G. (2015): Securitizing Migration in Contemporary Hungary. [Online.] In: *Budapest: Central European University*, 2015. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://cens.ceu.edu/sites/cens.ceu.edu/files/attachment/event/573/szalai-goblmigrationpaper.final.pdf>>.
52. ŠTEFANČÍK, R. – HVASTA, M. (2019): *Jazyk pravicového extrémizmu*. Bratislava: EKONÓM, 2019.
53. ŠTEFANČÍK, R. – KINER, A. (2021): ‘Sorry, I Don’t Want Them Here.’ Migration in Slovak Political Discourse. In: *Professional Discourse & Communication*, 2021, roč. 3 . č. 2, s. 10-20.
54. ŠTEFANČÍK, R. – NEMCOVÁ, A. (2015): The Emigration of the czechoslovak inhabitants in the language of the communist propaganda. In: *Historia y Comunicación Social*, 2015, roč. 20, č. 1, s. 89-105.
55. TEMPO, C. J. (2008): *Americans at the Gate: The United States and Refugees During the Cold War*. Princeton: Princeton University Press, 2008.
56. TORPEY, J. (1998): Coming and Going: On the State Monopolization of the Legitimate ‘Means of Movement’. In: *Sociological Theory*, 1998, roč. 16, s. 239-259.
57. TSOURAPAS, G. (2016): Nasser's Educators & Agitators Across al-Watan al-‘Arabi: Tracing the Foreign Policy Importance of Egyptian Regional Migration, 1952–1967. In: *British Journal of Middle Eastern Studies*, 2016, roč. 43, č. 2, s. 324-341.
58. WÆVER, O. (2007): Securitization and Desecuritization. In: BUZAN, B. – HANSEN, L. (eds.): *International Security. Vol. 3. Widening Security*. Los Angeles: SAGE, 2007. s. 66-98.

59. WEINER, M. (1993): Security, Stability, and International Migration. In: *International Security*, 1993, roč. 17, č. 3, s. 91-126.
60. WILLIAMS, M. (2003): Words, images, enemies: Securitization and International politics. In: *International Studies Quarterly*, 2003, roč. 47, s. 511-531.
61. WÖHLCKE, M. (2001): Grenzüberschreitende Migration als Gegenstand internationaler Politik. [Online.] In: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 2001. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.bpb.de/apuz/25967/grenzueberschreitende-migration-als-gegenstand-internationaler-politik?p=all>>.
62. Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov štátnym občanom Ukrajiny a ich rodinným príslušníkom.

EGYPT 1971 – ANWAR AS-SĀDĀT A JEHO KONTRAREVOLUČNÝ PREVRAT

EGYPT 1971 – ANWAR AS-SĀDĀT AND HIS COUNTER-REVOLUTIONARY COUP

*Karol R. Sorby*¹

Keď Džamāl ʿAbdannāšir zomrel, egyptský režim stratil svoj pevný a stabilizačný prvok. Jeho osobná charizma poskytovala režimu najväčšiu oporu. Jeho nečakaná smrť 28. septembra 1970 otvorila obdobie neistoty, keďže nová éra bola poznačená plazivým ústupom od zásadných pilierov dovtedajšej egyptskej domácej aj zahraničnej politiky. Na spoznanie povahy cieľov, prostriedkov a štýlu politiky nového prezidenta Anwara as-Sādāta, je nutné sústrediť sa na to ako vnímal medzinárodnú a regionálnu politiku, postoj supervelmocí k uvoľňovaniu medzinárodného napätia, vojenskú rovnováhu medzi Izraelom a arabskými štátmi a medziarabské vzťahy. Anwar as-Sādāt mal vlastné metódy na manipuláciu s nátlakom vyvíjaným na Egypt a využíval dané možnosti na tvorbu politiky tak na domácej, ako aj na regionálnej a globálnej úrovni.²

Kľúčové slová: zahraničná politika, medzinárodné konflikty, rokovania, Anwar as-Sādāt, Egypt, Izrael

When Jamāl ʿAbdannāšir died, the Egyptian regime lost its solid stabilization element. His personal charisma provided the regime with the greatest support. His unexpected death on 28 September 1970 opened up a period of uncertainty, as the new era was marked by a creeping retreat from the fundamental pillars of Egypt's domestic and foreign policy at the time. In order to understand the nature of the goals, means and style of the policy of his successor Anwar as-Sādāt, it is necessary to focus on his perception of international and regional politics, including for example, the moves of the superpowers towards détente, the military balance between Israel and the Arab countries; and competition within the Arab world. Anwar as-Sādāt created his own methods of manipulating the constraints on Egypt and using his capabilities in developing foreign policy at the local, regional and global levels.

¹ Prof. PhDr. Karol R. Sorby, DrSc. Vedúci vedecký pracovník Ústavu Orientalistiky SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava, e-mail: karol.sorby@savba.sk

² Štúdiá bola vypracovaná v ÚO SAV v rámci projektu VEGA- 2/0027/22.

Key words: foreign policy, international conflicts, negotiations, Anwar as-Sādāt, Egypt, Izrael
JEL: F51, Y80

1 Úvod

Cieľom článku je objasniť pozadie zmien vo vnútornej aj zahraničnej politike Egypta, ktoré sa začali prejavovať po zvolení Anwara as-Sādāta za prezidenta. Text je výsledkom analýzy vedeckých a odborných prác zahraničných autorov západnej aj východnej proveniencie v konfrontácii s prácami arabských autorov, tak vedeckých, ako aj svedectiev (memoárov) politických a vojenských osobností Egypta. Ambíciou článku je pomocou chronologického výkladu ukázať, ako v relatívne krátkom čase dochádzalo k postupnej demontáži revolučných zmien a plánovaného hospodárstva, ktorá po vojne v roku 1973 vyústila do tzv. „politiky otvorených dverí“ a zhoršovaniu sociálnych pomerov v Egypte.

Prvé obdobie novej éry bolo charakterizované kontinuitou. Anwar as-Sādāt riadenie vlády zveril do rúk dlhoročného ministra zahraničných vecí Maḥmūda Fawziho (As-Sādāt 1978, s. 219; Hajkal 1993, s. 60), ktorý bol už na dôchodku, ale jej zloženie sa nezmenilo od roku 1968, keď ju viedol bývalý prezident (Rubinstein 1977, s. 131-132). Nový prezident spočiatku nápadne dával najavo, že jeho vláda je pokračovaním predošlej, ale už sa pripravoval na zmenu nāširovskej politickej línie (Gombár 2021, s. 622). Vláda prijala niekoľko opatrení na prospech chudobných vrstiev spoločnosti: znížila ceny niektorých tovarov ako cukor, čaj a olej na varenie, dala opravovať cesty a pokúšala sa podporiť zadlžený systém verejnej dopravy. Spustila aj opatrnú politiku zmierenia sa s buržoáziou zastavením procesov vyvlastňovania jednotlivcov a rodín a navracaním majetkov odňatých v minulosti. Ironicky, v mene pokračovania nāširizmu sa v podstate začala denāširizácia (Mansfield 1992, s. 297). Navyše smrť Džamāla cAbdannāšira otvárala perspektívy „miernejšej“ egyptskej zahraničnej politiky voči Západu (Freedman 1982, s. 41). Aj keď sa neskôr ukázala nesprávnosť viacerých východísk a hodnotení, táto koncepcia takmer tri roky slúžila na odôvodňovanie proamerickej politiky zameranej v prvom rade na oslabovanie sovietskeho vplyvu v Egypte, poukazom na veľké dodávky amerických zbraní do Izraela (Sorby 2014, s. 239). Najväčším problémom nového prezidenta, s ktorým bol konfrontovaný počas prvého obdobia svojho funkčného obdobia boli snahy skupiny popredných politikov riadiť domácu aj zahraničnú politiku v mene nāširizmu.

Anwar as-Sādāt už krátko po nástupe do funkcie pochopil, že ak by sa mal arabsko-izraelský konflikt vyriešiť spravodlivo, ďalšia vojna s Izraelom, aj keď len v obmedzenom rozsahu, bude nevyhnutná. Preto si vytýčil konkrétne úlohy: 1) zaistiť pre Egypt nevyhnutné zbrane; 2) nastoliť regionálnu stabilitu; 3) zlepšiť politickú, hospodársku a spoločenskú situáciu; 4) vytvoriť priaznivý obraz Egypta v očiach Západu; 5) neutralizovať USA vo vzťahu k akémukolvek konfliktu medzi Egyptom

a Izraelom (El-Hussini 1987, s. 192). V oblasti zahraničnej politiky stanovil hlavné smery, v ktorých čiastočne nadväzoval na svojho predchodcu a čiastočne vybral nové prístupy.

Anwar as-Sādāt v politickej práci s inými bežne využíval úskoky a podvod. Bol podráždený keď s ním niektorý vysoký dôstojník diskutoval v prítomnosti iných veliteľov, keďže nemal dostatočné vojenské odborné znalosti, alebo mu chýbala potrebná orientácia v preberaných témach. Najčastejšie prerušil diskusie tým, že ukončil zasadnutie skôr ako dospelo k určitému rozhodnutiu (Fawzī 1986, s. 132). Radšej počúval druhých akoby sa sám vzdelával alebo denne sledoval správy a študoval výskumy alebo názory iných. Oproti svojmu pracovitému predchodcovi bol v podstate lenivý (Mazhar 1997, s. 32). Hlavnému veliteľovi armády dal najavo, že si neželá študovať dlhé správy, tobôž sa k nim písomne vyjadrovať, takže materiály, ktoré mu posielali nemajú presahovať desať-pätnásť riadkov vo forme informácie a nie na zaujímanie postojov alebo vydávanie rozhodnutí (Fawzī 1986, s. 132).

Anwar as-Sādāt však vycítil svoju príležitosť: s pomocou popularity, za ktorú vďačil prezidentskému úradu a s podporou armády, ktorej sa v zmysle ústavy stal najvyšším veliteľom, sa rozhodol postupne odstrániť všetkých svojich potenciálnych rivalov (Sorby – Sorby 2011, s. 15). Plán pripravovanej vojenskej operácie proti Izraelu nepoznal, preto bolo nutné poskytnúť mu priestor na oboznámenie sa s jeho podrobnosťami skôr ako schváli jeho realizáciu. Minister obrany generálplukovník Muḥammad Fawzī ho musel zasvätiť do plánu vypracovaného na základe vyhodnotenia všetkých faktorov. Počas prvých mesiacov nový prezident nenamietal proti vojenským a politickým odhadom, na ktorých bol založený pôvodný plán a podporoval ho (Rijād 1986, s. 93-94). Vyjadrenie záväzku pokračovať v politike predchodcu malo za cieľ upokojiť domácu i zahraničnú scénu; ako sa zakrátko ukázalo, v skutočnej politike došlo k významným zmenám.

2 ROZDIELNE KONCEPCIE ĎALŠIEHO VÝVOJA

Nečakaná smrť Džamāla °Abdannāšira nepochybne ovplyvnila odsunutie termínu začatia oslobodzovacích operácií. Revolučné udalosti v Sudáne (máj 1969) a v Líbyi (september 1969) pozmenili situáciu v arabskom tábore. Anwar as-Sādāt, v snahe vyhnúť sa zodpovednosti za vydanie očakávaného rozkazu k boju za oslobodenie okupovaného územia, začal sa heslom celonárodného boja skrývať za chiméru formujúceho sa Arabského zväzu (As-Sādāt 1978, s. 229). Podľa jeho názoru, bolo treba najprv zaistiť opatrenia týkajúce sa podmienok zjednotenia, a preto začal povzbudzovať a pobádať zainteresované štáty na schôdzu kde sa mali prediskutovať prípravy na realizáciu tohto projektu (Al-Imām 2000, s. 161). Tvrdil, že čaká na kolektívne rozhodnutie všetkých štyroch štátov budúceho Zväzu, hoci vedel, že taký projekt nie je reálny, keďže Líbya a Sudán sa od začiatku nezúčastňovali na plánovaní, príprave a riadení vojenských operácií. Cieľom Anwara as-Sādāta pri

kreovaní spoločného štátu bol taktický manéver na zatahnutie ústavných a politických orgánov ako aj egyptskej verejnosti do príprav na realizáciu tohto projektu a odvedenie ich pozornosti od hlavnej úlohy, ktorou bolo uskutočnenie zápasu za oslobodenie územia (Fawzī 1986, s. 132). Okrem toho začal dávať najavo, že dáva prednosť vláde jednotlivca pred kolektívnym vedením (Ansari 1987, s. 159).

Vzťah sovietskeho vedenia k Anwarovi as-Sādātovi od jeho nástupu do funkcie bol poznačený nedôverou a pochybnosťami. Hoci pre nich nebol neznámy, prevládal názor, že v bývalej Rade revolučného velenia patril k pravému krídlu a hoci bol pochlebovačom svojho predchodcu, nepatril k bojovníkom za pokrokové spoločenské zmeny. Panoval názor, že v egyptskom vedení prebieha tichý zápas medzi pravícou a ľavicou, konkrétne medzi Anwarom as-Sādátom a °Alīm Šabrīm, ktorý však nebol „mužom Moskvy“ v Káhire, ako ho niektorí označovali. Podľa Muḥammada Hajkala sa cítil povolaný pokračovať v politike Džamāla °Abdannāšira, od ktorej sa nový prezident pomaly vzdŕaľoval (Hajkal 1993, s. 134-135). Sovietski predstavitelia sa zároveň presvedčili, že °Alī Šabrī nie je vodcom „ľavého krídla“ ako sa domnievali, ale ľavica pozostáva z mnohých rozptýlených, nekoordinovaných skupín.

Od konca októbra 1970 sa vo vedení štátu začali ukazovať dve rozdielne koncepcie. Vysokí stranícki a štátni predstavitelia, neskôr zjednodušene označovaní ako skupina °Alīho Šabrīho alebo „mocenské centrá“, sa hlásili k návratu k politike uplatňovanej v 60. rokoch: v domácej politike k spriemyselnovaniu krajiny, štátnemu socializmu, postaveniu ASZ nad ostatné mocenské orgány ako vláda a armáda. V zahraničnej politike mali vyhranený nepriateľský postoj k agresívnemu Izraelu a obhajovali spojenectvo so ZSSR. Na druhej strane bol prezident a jeho podporovatelia, ktorí túto politiku prijímali s veľkou rezervou: tí naliehali na diplomatické otvorenie sa Západu s odôvodnením, že izolácia oberá Egypt o možnosť výberu. Skupina °Alīho Šabrīho kontrovala tvrdením, že očakávať diplomatickú podporu USA je ilúzia, pokiaľ sa Egypt nevráti ku kapitalistickému systému. Mnohí z okolia prezidenta boli známymi nositeľmi konzervatívnych hospodársky a spoločenských názorov. Napr. Sajjid Mar'ī sa v 60. rokoch stal terčom kritiky ľavičiarov pre jeho obhajobu práv veľkých vlastníkov. Prezident tým, že vracal mnohé majetky skonfiškované veľkostatkárom, dal najavo, že je podobného zmýšľania (Hinnebusch 1985, s. 42).

Anwar as-Sādāt, aby sa oslobodil od obmedzení vytváraných jeho politickými rivalmi, podnikol niekoľko krokov, ktoré mali za cieľ získať si podporu revolúcií odcudzenej časti egyptskej spoločnosti. Na prvom mieste programu bola reorganizácia ASZ, ale každý pokus v tomto smere narazil na pevne usadených vodcov a minister vnútra Ša'rawī Džum'ā mu oponoval poukazom na fakt, že volebné obdobie členov vyšších orgánov sa ešte neskončilo. Prezident sa preto sústredil na získavanie podpory prostredníctvom národného zhromaždenia a plánoval neutralizovať stranický vplyv v armáde. V rámci stratégie na získanie spoločenskej podpory sa zamerával na vidiecke

elity a 20. decembra 1970 vydal dekrét o ukončení vyvlastňovania pôdy a jej navrátení pôvodným majiteľom, čo postihnuté majetné vrstvy vrelo privítali (Ansari 1987, s. 159). Po tomto dekréte nasledovali jeho ďalšie pokusy vo vláde a národnom zhromaždení na získanie zákonného krytia na uplatňovanie procesu uvedeného v dekréte, ktoré ďalej vyostrovali vzťahy medzi ním a *nāširovskými* straníckymi elitami.

Nasledoval pomalý, ale postupujúci proces od Anwara as-Sādāta ako pasívneho prezidenta, do ktorého rúk politická štruktúra vkladá moc a ktorému diktuje činnosť, k aktívnemu prezidentovi, ktorý preberá iniciatívu, buduje si politickú podporu a získava popularitu a moc. Čím bol iniciatívnejší, tým viac sa spolunositelia moci sťažovali a čím viac sa sťažovali, o to viac spojencov získaval. Časť tlače to vítala ako zábezpeku osobnej slobody a bezpečnosti pre všetky osoby za všetkých podmienok a záruku práva na súdnu ochranu. Bol to konkrétny krok smerom k otvorenej spoločnosti, ktorý sa *nāširovcom* ani ľavici nemohol páčiť. Prezident si však hľadal voličstvo, pretože hlavné mocenské centrá v egyptskej spoločnosti mu neboli prístupné. Bezpečnostné služby, strana ASZ a dokonca ani kabinet neovládal. No dohľad však bol elektorát z iných vrstiev. Jeho legitimita spočívala iba na výsledku volieb. Bez ohľadu na kolektívne vedenie, bol to Anwar as-Sādāt, ktorý v referende získal milióny hlasov, on vyhlásil zníženie cien, on predĺžil prímerie s Izraelom, on rozhodol o zmene vyvlastňovania a on prijal kroky na vyváženie egyptskej zahraničnej politiky voči USA (Cooper 1982, s. 67-68).

Anwar as-Sādāt podnikol niekoľko riskantných ťahov. Keby bol na začiatku ohlásil ústup od socializmu, bol by si znepriatelil ľavicu, ale v prospech tohto smerovania ukazovali tri faktory: 1) vedenie ASZ bolo v radoch ľavice nepopulárne; 2) hoci prezident bol vnímaný ako liberál, nikto neveril tomu, že by bol vazalom záujmov súkromných podnikateľov a veľkostatkárov, a preto bolo ťažko napádať ho ideologicky; 3) ešte stále neodvrhol socialistický model hospodárstva (to prišlo o tri roky neskôr), ale v roku 1971 sa ešte hlásil k plánovanému hospodárstvu (Beattie 2000, s. 74-75).

3 SNAHA PREZIDENTA ZBAVIŤ SA KOLEKTÍVNEHO VEDENIA

Postupom času sa Anwar as-Sādāt čoraz nástojčivejšie snažil vymaniť zo systému kolektívneho vedenia, s ktorým na začiatku súhlasil, preto začal diskrétno uskutočňovať politiku nezávislú od Najvyššieho výkonného výboru ASZ a oslovovať nespokojné skupiny (Cook 2014, s. 119). Skupina cAlīho Šabriho mala spočiatku výhodu, keďže jej členovia stáli na čele mnohých kľúčových mocenských orgánov, vrátane mocenských. Svoj vplyv prostredníctvom týchto väzieb uplatňovala aj na širokú základňu. Prezident mal spočiatku k dispozícii len svoju kanceláriu a prezidentskú gardu, ale ako hlava štátu mal ústavnú moc nad armádou, políciou a ASZ. Situáciu mu komplikoval fakt, že na čele týchto orgánov neboli jeho

sympatizanti. Anwar as-Sādāt však nečakal so založenými rukami a začal nadväzovať styky s nižšími kádrami, aby svojich rivalov odrezal od základne (Hinnebusch, 1985, s. 43).

Realizácii cieľov Anwara as-Sādāta, upevnenia jeho vlastnej moci a spolu s tým aj konečnému potvrdeniu panstva pravého krídla buržoázie a byrokracie prekážala – na rozličných úrovniach štátneho aparátu a politického systému – prítomnosť prívržencov nāširovskej pokrokovej prestavby spoločnosti. Zbaviť sa ich sa preto stalo jeho prvoradou úlohou. Štátny a politický systém počas posledných rokov predošlej vlády bol postavený na spolupráci celého radu dôležitých inštitúcií, ktoré sa nazývali centrami moci. Na čele tohto systému stál prezident republiky. Do tohto systému patrili ASZ – jediná masová politická organizácia v štáte, na čele ktorej bol ústredný výbor. ÚV ASZ riadil Najvyšší výkonný výbor, v ktorom boli: Ḥusajn aš-Šāfīʿī, ʿAlī Šabrī, Maḥmūd Fawzī, ʿAbdalmuḥsin Abū-n-Nūr, Kamāl Ramzī Istīnū (Stino), Labīb Šuqajr, Dījāʿaddīn Dāwud; ďalej deväť ministrov, ktorí zastupovali vládu: Maḥmūd Rijād, Šaʿrāwī Džumʿa, Amīn Huwajdī, Muḥammad Fāʿiq, Muḥammad Fawzī, Ḥasan Tuhāmī, Saʿd Zājīd, Sāmī Šaraf a Muḥammad Ḥasanajn Hajkal. Anwar as-Sādāt sa stal jeho členom až ako viceprezident (Fawzī, 1986, s. 147).

Prezidentov ústup od spôsobu vládnutia jeho predchodcu a od kolektívneho vedenia sa prejavoval čoraz zreteľnejšie. Potreboval dosiahnuť zmeny v politických a ústavných orgánoch tak, aby osoba prezidenta bola jediným ústavným orgánom s právom prijímať rozhodnutia. Preto v tomto období hľadal spôsob ako sa zbaviť spolupracovníkov, ktorí obmedzujú jeho vládnutie. Jedinou cestou ako to dosiahnuť bola zmena formy štátu a konštituovanie nových orgánov moci. Najlepšou cestou k realizácii tohto plánu sa mu javil navrhovaný projekt zjednotenia Egypta, Sýrie, Líbye a Sudánu (Maḥzar 1997, s. 49). V súlade s plánom na vytvorenie arabskej federácie Anwar as-Sādāt pozval do Káhiry sýrskeho prezidenta a ďalšie dve hlavy štátov, signatárov *Tripolskej charty*³, aby uzavreli druhé kolo rokovaní o vojensko-politickej situácii po 5. februári 1971, keď sa skončí druhé predĺženie prímeria a tiež kvôli dohode realizačných krokov pre zavŕšenie formy zjednotenia štyroch štátov. Stretnutie Anwara as-Sādāta, Muʿammara al-Qaddāfīho, Džaʿfara an-Numajrīho a Ḥāfīza al-Asada a ich delegácií sa uskutočnilo v dňoch 21.-22. januára 1971. Ḥāfīz al-Asad prišiel na stretnutie do Káhiry po prvý raz ako prezident Sýrie. Sudánska delegácia však opäť potvrdila svoj predošlý rezervovaný postoj s odôvodnením, že skôr ako sa prijímú kroky k zjednoteniu, musí sa uskutočniť hospodárska integrácia (Fawzī 1986, s. 163).

³ Išlo o rámcovú dohodu, ktorú uzavreli Džamāl ʿAbdannāšīr, Muʿammar al-Qaddāfī a Džaʿfar an-Numajrī s výhradami, 27. decembra 1969. Jej hlavným cieľom bolo zaistiť bezpečnosť mladého líbyjského režimu spojenectvom so susedmi, Egyptom a Sudánom. Ďalší postup sa mal dohodnúť neskôr v Káhire (Ad-Dīb 1986, s. 399-402).

Výsledok stretnutia bol rozpačitý a prítomní sa nemohli zbaviť dojmu, že vedúca úloha Egypta, ktorú zosobňoval zosnulý egyptský prezident, sa vytratila a Sýria a Líbya dávali prednosť oslobodzovaciemu boju. Západné štáty a Izrael z toho nadobudli dojem, že myšlienka zjednotenia má byť východiskom na prekonanie následkov regionálnej zmeny po strate arabského vodcovstva v osobe Džamála cAbdannāšira, ktoré viedlo k rozpadu vedenia a koordinovaného arabského postupu proti Izraelu. Zmena sa prejavila najmä rozpadom východného frontu a zánikom účinnosti palestínskeho odboja na jordánskom fronte po kríze v septembri 1970. Vývoj v egyptskom straníckom a štátnom vedení však naznačoval, že presadzovanie tohto projektu, má pre Anwara as-Sādāta veľký význam v súvislosti s prípravou novej ústavy (Al-Imām 2000, s. 176.)

4 SNAHY O UKONČENIE ARABSKO-IZRAELSKÉHO KONFLIKTU DOHODOU

Anwar as-Sādāt v snahe uzavrieť blízkovýchodný konflikt dohodou, obozretne využíval všetky otvorené cesty. Prvou z nich bol obnovený pokus osobitného splnomocnenca OSN Gunnara Jarringa dostať sa von zo slepej uličky. Možnosť opätovného otvorenia Suezského prielivu bola od začiatku roku 1968 často otváranou témou ako jednej z možností čiastkového urovnania, ktoré by mohlo viesť ku konečnej dohode. Koncom roka sa izraelská vláda už musela zmieriť so skutočnosťou, že Egypt nestiahne žiadne batérie rakiet na líniu pred 7. augustom 1970, a tak ustúpila (Riad 1981, s. 146). Jej rozhodnutie z 28. decembra 1970 o obnovení nepriamych rokovaní s Egyptom prostredníctvom Gunnara Jarringa, oživilo nádeje na pokrok v mierovom urovaní (Rubinstein 1977, s. 136). Abba Eban, izraelský minister zahraničných vecí to komentoval slovami, že „tak Nixon, ako aj Rogers sú presvedčení – celkom správne – že Izrael by mal vytriezvieť zo svojho víťazného opojenia zo šesťdňovej vojny a začať pracovať na stratégii prispôsobenia sa na Blízkom východe. Podľa nich, boje, ktoré môžu zatiahnuť USA do neželanej konfrontácie so ZSSR, sa musia skončiť“. (Eban 1992, s. 488). Hoci izraelská premiérka Golda Meirová odolávala niekoľko mesiacov, musela nakoniec súhlasiť s prímerím (Tyler 2012, s. 214).

K predstaviteľom ZSSR bolo treba pristupovať iným spôsobom. Keď Izrael nebol ochotný stiahnuť sa, Anwar as-Sādāt musel rátať s obnovením bojov, aj keď nie bezprostredne po vyprení prímeria, tak v dohľadnej budúcnosti. Keďže prímerie malo vypršať 7. marca 1971, prezident sa obával, že keby obnovil boje, Izrael by mohol bombardovať Vysokú asuánsku priehradu, čo by spôsobilo katastrofálnu povodeň. Očakával, že lodné dodávky sovietskych rakiet proti nízko letiacim cieľom prídu v dohodnutom termíne 18.-22. februára a bude ich dosť na obranu Vysokej priehrady aj viacerých životne dôležitých mostov v Hornom Egypte. No neprišli ani dodávky ani vysvetlenie (Israeli 1985, s. 67). Prezident potreboval záruky, že ZSSR ho podporí, a tak 1. marca 1971 odletel tajne, bez pozornosti médií, do Moskvy, kde viedol dvojdňové intenzívne rokovania (Hajkal 1993, s. 169). Chcel požiadať o vypracovanie

spoločnej vojensko-politickej stratégie, aby sa Egypt vo výzbroji dostal na rovnakú úroveň s Izraelom a o zabezpečenie nerušeného prúdu zbrojných dodávok (Fawzī 1986, s. 151-152; Hajkal 1975, s. 112).

Hlavným cieľom prezidenta bolo presvedčiť sovietskych vodcov, aby Egyptu dodali ofenzívne zbrane na odstrašenie Izraela od ohrozovania životne dôležitých objektov v egyptskom vnútrozemí, čo by mu pomohlo splniť sľub, že rok 1971 bude v arabsko-izraelskom konflikte „rokom rozhodnutia“ (El-Hussini 1987, s. 195). Prvé stretnutie, počas ktorých prezident hovoril o požiadavkách a tlmočil postoj Egypta a sovietski vodcovia žiadali doplňujúce vysvetlenia k jeho mierovej iniciatíve, trvalo tri hodiny (Fawzī 1986, s. 152). Skončilo sa prísľubom Leonida Brežneva, že Egypt dostane rozličné druhy zbraní (As-Sādāt 1978, s. 233). Na druhom stretnutí L. I. Brežnev čítal rozhodnutie sovietskeho vedenia so všetkými podrobnosťami. Keď začal hovoriť o sústredení raketami vyzbrojených stíhacích bombardérov dlhého doletu v Egypte za podmienky, že budú pod velením vedúceho zboru sovietskych poradcov v Egypte, Anwar as-Sādāt ho prerušil námietkou, že to nemôže prijať (Finklestone, 1996, s. 71). Povedal: „Predstavte si, že Izraelčania opäť bombardujú ciele v egyptskom vnútrozemí. Očakáva sa odo mňa – ako hlavy nezávislého štátu – že budem čakať na povolenie z Moskvy, kým vydám rozkaz na odvetu?“ (Hajkal 1975, s. 112). Leonid Brežnev prerušil čítanie zvyšku rozhodnutia a stretnutie sa zmenilo na ostrú výmenu medzi as-Sādātom a sovietskymi predstaviteľmi (As-Sādāt 1978, s. 233), takže Brežnev nedokončil prezentáciu zvyšku schválenej správy. Počas rozlúčky as-Sādāt požiadal Brežneva, aby spomínané lietadlá neboli rozmiestnené na území ZAR, na čo dostal odpoveď: „ako si želáte“ (Fawzī 1986, s. 152). Sovietska strana označila toto stretnutie v Moskve za stretnutie, na ktorom sa vytrácala dôvera a vznikali pochybnosti (Fawzī 1986, s. 153).

Ukazuje sa, že sovietski vodcovia boli znepokojení zámermi prezidenta a chceli si ujasniť či obidve strany pochopili vhodné možnosti a ich dôsledky. (Israeli 1978, s. 35). Neboli nadšení novou vojnou na Blízkom východe, lebo sa nachádzali v štádiu vrcholiacich príprav na 24. zjazd KSSZ, na ktorom mal byť oficiálne ohlásený nástup éry uvoľňovania napätia v medzinárodných vzťahoch. Preto sa snažili vyhnúť prerušeniu prímeria. Neboli si istí pokiaľ chce Anwar as-Sādāt zájsť v zlepšovaní vzťahov s USA. Možno prijať aj tvrdenie, že Anwar as-Sādāt cestou do Moskvy uchoпил iniciatívu riskujúc námietky oponentov, pretože musel získať uistenie o pokračujúcej podpore a presvedčiť skeptické sovietske vedenie, že je nútený ukončiť prímerie. Hoci ukončenie prímeria nebolo sovietskym vodcom po vôli, prijali stanovisko Anwara as-Sādāta, že od toho závisí jeho dôveryhodnosť doma. Správy o zvýšených sovietskych zbrojných dodávkach v marci a v apríli 1971 naznačujú, že Moskva uznala prezidentovu požiadavku na ďalšie dodávky zbraní a lietadiel, vrátane

menšieho počtu vylepšených stíhačiek MiG-21s, aby prejavila podporu a rozptýlila egyptské znepokojenie, že sovietsko-americké uvoľňovanie pôjde na úkor Egypta.⁴

Keď sa v Moskve 31. marca 1971 začal 24. zjazd KSSZ, do ZSSR odcestovala egyptská delegácia ASZ, ktorú viedol jeho generálny tajomník °Abdalmuhsin Abū-n-Nūr. S ňou cestoval aj Sāmī Šaraf, ktorý niesol osobné posolstvo (rukou písaný list) Anwara as-Sādāta Leonidovi Brežnevovi o dvojstranných vzťahoch medzi Moskvou a Káhirou (Fawzī 1986, s. 153). Na žiadosť prezidenta Sāmī Šaraf predniesol L. I. Brežnevovi jeho želanie, aby egyptsko-sovietske vzťahy boli ukotvené zmluvou medzi obidvoma štátmi. Následne 1. mája prišla z Moskvy správa, podpísaná tromi najvyššími sovietskymi predstaviteľmi, Brežnevom, Kosyginom a Podgorným, v ktorej bola vyjadrená ochota sovietskej strany podpísať zmluvu o priateľstve s tým, že konzultácie o texte zmluvy sa môžu okamžite začať (Heikal 1978, s. 227).

5 ZVÄZ ARABSKÝCH REPUBLÍK – ZÁSTUPNÁ TÉMA

Na niekoľkých stretnutiach medzi 14. a 17. aprílom 1971 boli dopracované podrobnosti novej arabskej federácie. Na papieri bol zriadený Zväz arabských republík zo Sýrie, Egypta a Líbye s pozvaním pre Sudán. Na týchto stretnutiach Anwar as-Sādāt jasne vystupoval ako jediný vodca Egypta, takže °Alī Šabrī nadobudol presvedčenie, že predstava kolektívneho vedenia sa vytráca. Bol jasne proti únii a poukazoval na skutočnosť, že prezident presadzovaním vstupu Egypta do únie prekračuje svoje právomoci (Al-Imām 2000, s. 176). Anwar as-Sādāt si to nevšímal a nemal na to ani dôvod. Nielenže prijal rozhodnutie napriek námietkam, čím otvorene zbúral ilúziu o jednote a konsenze, ale získal veľký osobný zisk.

V Tripolise sa 17. apríla 1971 uskutočnilo parafovanie dohody medzi Egyptom, Sýriou a Líbyou o vytvorení Zväzu arabských republík (Imām 1983, s. 179-180). To, že Anwar as-Sādāt pristúpil k takému vážnemu rozhodnutiu ako je zjednotenie s inými arabskými štátmi bez predošlého rokovania s ďalšími predstaviteľmi režimu, mnohých z nich zarazilo. Nechať tento prezidentov krok bez pozornosti, znamenalo súhlasiť s možným opakovaním jednostranného rozhodovania, a tak dobrovoľne odstúpiť od koncepcie rozdelenia moci medzi najvyššími orgánmi štátu. Navyše, vytvorenie ZAR by prezidentovi vytvorilo priestor na uskutočnenie plnej reorganizácie najvyšších orgánov moci v štáte, kde väčšina ešte stále bola v rukách jeho konkurentov. Neprijemnou komplikáciou pre naširovcov bolo to, že na celoegyptskej úrovni nemohli otvorene vystúpiť proti plánu prezidenta na vytvorenie federácie, aby im nevytkli, že sa stavajú proti presadzovaniu arabskej jednoty, jednej zo základných postulátov naširizmu (Kňazev 1986, s. 30-31). Z tohto dôvodu °Alī Šabrī a jeho skupina odmietli vyniesť túto otázku na široké posudzovanie s odôvodnením, že zatiahnutie nás do tejto záležitosti môže vyvolať neporiadky

⁴ Denník *The New York Times*, 11 April 1971.

a anarchiu v krajine, lebo masy nie sú dostatočne organizované, a tak nemajú objektívne informácie o podstate prebiehajúceho politického zápasu. Preto sa rozhodli preniesť zápas na pôdu ASZ, kde mali pevné pozície (Imām 1996, s. 403).

‘Alī Šabrī sa z boja nestiahol a na mimoriadnom zasadnutí NVV ASZ, ktoré sa konalo 21. apríla 1971, vysvetlil príčiny, pre ktoré sa on a jeho kolegovia vyslovujú proti vytvoreniu ZAR. Obvinil prezidenta, že urobil významné rozhodnutie bez toho, aby sa poradil so svojimi kolegami. Vyhlásil, že tomu kroku nepredchádzalo vážne skúmanie príčin predošlého neúspešného zjednotenia so Sýriou, ktoré v Egypte zanechalo trvalú traumu, pričom medzi štátmi nového zväzu pretrvávajú aj v súčasnosti vážne ideologické a politické rozdiely (Hajkal 1975, s. 118). Ostrej kritike podrobil aj návrh ústavy Zväzu arabských republík. Na záver búrlivej diskusie za vstup Egypta do Zväzu za návrh prezidenta hlasovali iba dvaja členovia NVV ASZ (Anwar as-Sādāt a premiér Maḥmūd Fawzī), všetci ostatní boli proti, takže návrh bol zamietnutý (Ansari, 1987, s. 161).

Napriek drvivej prevahe sa však skupine ‘Alīho Šabrīho nepodarilo udržať riešenie otázky v rámci NVV ASZ. Anwar as-Sādāt trval na tom, aby bola otázka predložená Ústrednému výboru ASZ. Toto zasadnutie uskutočnené 25. apríla, sa stalo začiatkom otvorenej zrážky dvoch skupín. Prezident predniesol svoje stanovisko, ale aj tam ho zahrnuli námietkami, lebo pre naširovcov taký krok hrozil, že pri zmene zriadenia dôjde k reorganizácii štátnych orgánov a odstráneniu nežiaducich elementov. ‘Alī Šabrī vystúpil s obsiahlym prejavom, v ktorom znova predložil argumenty opozície proti zjednoteniu na základe dohodnutých podmienok. Prezident sa ohradzoval, že má právo uzatvárať zmluvy a iné orgány majú právo schváliť ich, alebo zamietnuť. V prípade nesúhlasu pohrozil, že vec predloží na referendum (Maṭar 1972, s. 27-29).

Väčšina členov ÚV sa prikláňala k podpore ‘Alīho Šabrīho, ale tomu sa nepodarilo zaistiť si ani podporu všetkých členov svojej skupiny. Napr. minister vnútra Šacrāwī Džumca sa obával, že prezident splní hrozbu a obráti sa na ľud, a to podľa neho mohlo viesť k zostreniu situácie v krajine s nepredvídateľnými následkami pre celý režim. ÚV napokon o zjednotení nehlasoval (Kňazev 1986, s. 31). Prijal kompromisné rozhodnutie, že bude vytvorená komisia na preskúmanie názorov na riešenie otázky, ktorej bude predsedáť generálny tajomník ASZ, ‘Abdalmuḥsin Abū-n-Nūr. Hoci ÚV ASZ po dlhom váhaní projekt zjednotenia jednoznačne nezamietol (As-Sādāt 1977, s. 231-232), prezident odišiel poníženy a nahnevaný. Rozhodol sa, že boj o moc sa musí raz a navždy skončiť, čím urýchlil krízu. Čo presne kríza znamenala, nebolo jasné. Nebolo isté či sa prezident musí zodpovedať ASZ za každý politický krok; nebolo jasné čo znamená nesúhlas ASZ. (Cooper 1982, s. 68-69). V spätnom pohľade je zrejmé, že samotný prezident celý projekt zjednotenia so Sýriou a Líbyou nemyslel vážne, sledoval vlastné zámery.

Následný presun sporu do národného zhromaždenia, bez ohľadu na to, kto tento krok zariadil, nevedol k riešeniu, Anwar as-Sādāt však získal taktickú prestávku na mobilizáciu svojich rezerv v zápase s opozíciou (Beattie 2000, s. 61). Ak bolo zámerom nechať vášne schladnúť, Anwar as-Sādāt to nepripustil a prestávka len posilnila jeho postavenie. Prispela aj na získanie absolútnej väčšiny poslancov na podporu jeho návrhu v národnom zhromaždení, ktorá bola v nasledujúcich dňoch rozhodujúca (Cooper 1982, s. 69). Keď zisťoval, akú podporu má v armáde zistil, že je dostatočná. Historicky, armáda nebola podriadená ASZ a ukazovalo sa, že to bude pokračovať.

Skupina °Alīho Šabrīho súhlasila s upravenou formou návrhu ako ho predložila komisia a následne aj s myšlienkou vytvorenia Zväzu, rátajúc s tým, že táto forma spôsobí Egyptu podstatne menšie škody ako možný rozkol na domácej scéne. V zrýchlenej forme boli prerokované zmeny niektorých článkov ústavy Zväzu arabských republík, takže keď sa pôvodne uvádzalo, že prezidentská rada federácie bude mať najvyššiu moc vo všetkých častiach federálneho štátu, po novom boli jej funkcie obmedzené na právo vydávať nariadenia na uvedenie do života len federálnych zákonov v rámci kompetencie federácie.⁵ A tak s trojdňovým oneskorením oproti Sýrii a Líbyi, bol návrh ústavy Zväzu arabských republík 29. apríla 1971 predložený egyptskému národnému zhromaždeniu, ktoré ho schválilo hlasmi 185 poslancov z 360, t. j. tou skupinou, o ktorú sa prezident mohol pevne oprieť (Ansari 1987, s. 161). Zároveň bol schválený aj návrh na vstup Egypta do Zväzu arabských republík. Prezident vyšiel zo sporu posilnený.

6 VYVRCHOLENIE KONFLIKTU

Prelomovým momentom v zostrojujúcom sa zápase v najvyšších sférach moci sa stali udalosti 1. mája 1971. Anwar as-Sādāt, podľa tradičného zvyku svojho predchodcu, vystúpil na oslave Heluáne (Ḥulwān), najväčšom priemyselnom centre krajiny, s prejavom, v ktorom zdôraznil, že po smrti Džamāla °Abdannāšira sa vec revolúcie stala vecou všetkého ľudu a nie nejakej skupiny (Mažhar 1997, s. 74-75). Otvorene vyhlásil, že ako zákonitý vládca berie na seba zodpovednosť za to, že za žiadnych okolností nedopustí, aby v krajine pôsobili „mocenské centrá“, ktoré by mohli ukradnúť revolúciu a nútiť ľudu svoju kuratelú (Israeli 1978, s. 40-46). Taký obrat udalostí bol pre skupinu °Alīho Šabrīho neočakávaný. V texte prejavu, s ktorým sa jej členovia oboznámili už predtým, nič podobné nebolo. Znamenalo to otvorené vyhlásenie vojny pred očami celého egyptského ľudu proti predstaviteľom, ktorí v štáte zastávali kľúčové postavenia (Ansari 1987, s. 162). Rozvíjajúc svoj útok, Anwar as-Sādāt ten istý večer oznámil odvolanie °Alīho Šabrīho zo všetkých funkcií. Týmto krokom sa pokúsil ukázať, že zákonné postavenie jeho moci je silnejšie ako

⁵ Konečné znenie návrhu ústavy ZAR uverejnil káhirský denník *Al-Džumhūrīja*, 21.8.1971.

vplyv, ktorým disponujú vedúci funkcionári ASZ, t. j. „mocenské centrá“, ako ich nazval (Mažhar 1997, s. 75).

Keď sa Anwar as-Sādāt rozhodol odvolať °Alīho Šabrīho z funkcie viceprezidenta, naznačil tým začiatok priameho útoku na celý zvyšok kolektívneho vedenia, ktorý sa rozhodol odstrániť s odôvodnením, že jeho členovia trvajú na delbe moci a bránia mu v uplatňovaní jeho ústavných práv. Reakcia ASZ a všetkých vedúcich funkcionárov okolo °Alīho Šabrīho bola mierna, čo povzbudilo prezidenta, keď sa presvedčil, že nemajú masovú podporu, aby pokračoval v útoku (Mažhar 1997, s. 84-85). °Alī Šabrī sa síce pokúsil vyhrotiť situáciu, keďže okrem vládnych funkcií bol aj členom NVV ASZ a ÚV ASZ, a tak 3. mája poslal generálnemu tajomníkovi ASZ °Abdalmuhsinovi Abū-n-Nūrovi žiadosť o preskúmanie otázky svojho uvoľnenia zo straníckych funkcií. V jeho liste sa po prvý raz objavila myšlienka, s ktorou neskoršie prišli viacerí bádatelia obdobia Anwara as-Sādāta. Napísal: „Ktokoľvek kto chce otvorene vyjadriť svoj názor, je považovaný za nepriateľa záujmov vlasti, keď sa jeho názor rozchádza s názorom prezidenta republiky a je za to potrestaný. Nakoľko mňa za člena NVV ASZ zvolil ÚV ASZ, som rozhodnutý predložiť otázku môjho odvolania z tejto funkcie na najbližšie zasadnutie ÚV“ (Mažhar 1972, s. 63). Také zasadnutie sa však už nekonalo.

Prvomájové konanie Anwara as-Sādāta mnohí bádatelia toho obdobia spájajú s očakávanou káhirskou návštevou ministra zahraničných vecí USA Williama Rogersa, ktorá sa mala začať 5. mája. Prezident zjavne počítal s tým, že Washington s potešením zaregistruje odstránenie °Alīho Šabrīho „muža Moskvy“ v Egypte, ako ho následne prezidentská propaganda začala nazývať za jeho dôsledný postoj v súvislosti s nutnosťou posilnenia priateľstva Egypta so ZSSR (Shoukri 1981, s. 52). Odvolanie °Alīho Šabrīho nemalo nijaké vážne následky. Jeho skupina sa ukázala iba ako veľká byrokratická sila, mimoriadne slabá v politickom vzťahu. Iba organizácie ASZ Káhiry a Gízy vystúpili s výzvou na zjednotenie ľavicových síl, na pritiahnutie ľudových mäs na obranu naširovských výdobytkov (Mažhar 1997, s. 80-81). Táto výzva však bola zamietnutá vedením naširovcov, ktorí v konečnom dôsledku považovali taký spôsob konania za sprisahanie. Kňazev (1986, s. 33) uvádza, že podľa hodnotenia Fu'āda Mažara a Luťfīho al-Chūlīho to vyzeralo akoby jedna aj druhá strana uzavreli gentlemanskú dohodu – obmedziť sa rámcom palácového prevratu a nevťahovať do svojho zápasu ľudové masy. V tomto napätom období – keď si prezident 26. apríla pozval generála Muḥammada Fawzīho a oznámil mu že 20. máj stanovil ako predbežný dátum na realizáciu bojového plánu Granit – žili jeho oponenti v presvedčení, že nová vojna s Izraelom je na spadnutie (Fawzī 1986, s. 203).

V Káhire zaregistrovali priaznivý postoj Washingtonu k egyptským podmienkam na znovuo tvorenie plavby v prieplave.⁶ Anwarovi as-Sādátovi sa zdalo,

⁶ Káhirský denník Egyptian Gazette, 3. apríla 1971.

že prelom vo vzťahoch s USA má na dosah ruky. Jeho diplomacia – zmes pružnosti a tvrdohlavosti, opatrnosti a hrozby, hlásenie sa k arabskej jednote – sa zásadne odlišovala od jednostrannej politiky uplynulých rokov (Rubinstein 1977, s. 143). Na konci marca Káhiru navštívil námestník ministra zahraničných vecí USA, Joseph Sisco. Jeho návšteva bola z hľadiska Štátneho departmentu natoľko sľubná, že sám minister William Rogers si na začiatok mája naplánoval cestu do Káhiry. Anwara as-Sādāta to natoľko potešilo, že túto skutočnosť oznámil už vo svojom prvomájovom prejave. V tom čase však už minister nemal v Bielom dome podporu a dostal sa do tieňa Henryho Kissingera a štáb Národnej bezpečnostnej rady (NSC), takže väčšinu významných medzinárodných rokovaní zabezpečoval Biely dom. William Rogers, ako uznávaný právnik však veril, že vďaka svojim skúsenostiam dokáže prispieť k urovnaniu na Blízkom východe (Rubinstein 1977, s. 143-144).

William Rogers v rámci návštevy Blízkeho východu zavítal do Káhiry 4. mája 1971 ako druhý minister zahraničných vecí USA od návštevy J. F. Dullesa v máji 1953. Na adresu iniciatívy Anwara as-Sādāta uviedol, že v USA vládne presvedčenie, že za súčasnej atmosféry bude ľahšie dospieť k urovnaniu ako predtým a rušivým faktorom je iba sovietska prítomnosť v Egypte (Rijād 1984, s. 365). Bolo zrejmé, že neprišiel so žiadnymi novými návrhmi; stále opakoval starú pesničku o „čiastočnom riešení“, ktoré znamenalo neohraničené predlžovanie prímeria, obnovenie plavby v prieplave a obmedzený izraelský ústup. Tieto podmienky boli pre Egypt neprijateľné. Podľa názoru Egyptanov mal Izrael kladne reagovať na Jarringove návrhy a súhlasiť so stiahnutím sa vo dvoch etapách. V prvej sa mal stiahnuť za líniu al-^oArīš – Ra’s Muḥammad (južný cíp Sinajského polostrova), po ktorom Egyptania začnú čistiť prieplav a egyptské vojská sa presunú na jeho východný breh. V druhej etape sa mal Izrael stiahnuť zo zvyšku sinajského polostrova a z pásma Gazy. Jednotky OSN by dohliadali na sťahovanie sa a budú umiestnené v pásme Gazy a v Šarm aš-Šajchu. Po ukončení týchto dvoch etáp bude možné pristúpiť k dohode o demilitarizovaných zónach a k predĺženiu prímeria. Ak sa Izrael úplne nestiahne, Egypt si vyhradzuje právo oslobodiť okupované územia silou (Hajkal 1975, s. 121).

Minister zahraničných vecí Maḥmūd Rijād sa vrátil k najnovším návrhom Gunnara Jarringa, podľa ktorých sa Egypt má písomne zaviazat’ k mierovému riešeniu a Izrael k stiahnutiu sa v súlade s rezolúciou 242. Zdôraznil, že Egypt rezolúciu prijal, ale Izrael ju odmietol a USA mu napriek tomu dodávajú zbrane. Rogers uviedol, že administratíva si želá mier, ale nie je schopná zatlačiť na Izrael. Maḥmūd Rijād mu odpovedal, že jedinou účinnou formou nátlaku na Izrael by bolo americké embargo na dovoz zbraní. Ako sa dalo očakávať, Rogersova následná návšteva Izraela bola bezvýsledná: pre rozdielnosť rokovacích východísk obidvoch strán nebol schopný presvedčiť Izraelčanov, aby prijali komplexné riešenie na všetkých frontoch (Taylor 1982, s. 50). Bolo zrejmé, že USA ustúpili politickému tlaku vyvíjanému židovskou loby, čo sa prejavilo podstatným zvýšením americkej vojenskej a hospodárskej pomoci

Izraelu (Khoury 1976, s. 367). Prezident musel priznať, že Egyptu zostal iba jediný spoľahlivý podporovateľ – ZSSR.

Muḥamad Fawzī navštívil prezidenta 9. mája a oznámil mu, že bojové operácie sa môžu začať 2. júna a dostal pokyn, aby zvolal jednu polovicu dôstojníckeho zboru 11. mája a druhú 12. mája, v rámci konečných vojenských príprav. Prezident spomenul aj napätie na domácej politickej scéne a že v dohľadnej dobe sa bude musieť zbaviť asi sto osôb, z čoho generál usúdil, že má na mysli svojich oponentov v Ústrednom výbore ASZ (Beattie 2000, s. 61). Prezident vzal generála na ďalšiu tajnú schôdzku, na ktorej sa zúčastnili predseda vlády a minister zahraničných vecí a Američania Joseph Sisco a Donald Bergus. Keď Joseph Sisco tlmočil izraelskú odpoveď na egyptské mierové návrhy zo 4. februára, generál Fawzī si vypočul nielen tvrdé podmienky, ktoré Izrael žiadal za predbežnú dohodu, ale bol priamym svedkom takmer bezhraničnej dôvery prezidenta, že ju Američania zaistia (Fawzī 1986, s. 206). Anwar as-Sādāt mal potom ešte súkromný rozhovor s Josephom Sisco, kde priznal, že velenie armády odmieta dočasné riešenia, pokiaľ egyptské jednotky nebudú ovládať obidva brehy priplavu (Beattie 2000, s. 64).

Dňa 12. mája mal prezident odcestovať do provincie al-Buḥajra, kde sa mal stretnúť s roľníkmi vo veci agrárnej reformy. Túto príležitosť chcel minister poľnohospodárstva Sajjid Marṯi využiť na to, aby zistil ako roľníci vnímajú prezidentovo odvolanie cAlīho Ṣabrīho. Minister pripravil pre prezidenta slávnostné privítanie, aby priebeh návštevy vyznel podľa očakávania (Marṯi 1978, s. 650). V tom istom čase sa stretli minister vnútra Ṣaṣrāwī Džumʿa, minister pre prezidentské záležitosti Sāmī Ṣaraf a generálny tajomník ASZ ʿAbdalmuḥsin Abū-n-Nūr, aby pripravili slávnostné privítanie prezidenta v Damanhūre (Maḥzar 1997, s. 85). Ráno 12. mája, keď Sajjid Marṯi čakal na prezidenta, dostal správu, že prezident musel návštevu zrušiť pre hlásenie o pripravovanom útoku. (Marṯi 1978, s. 650). Prezident, ktorý sa v súvislosti s prípravami na zúčtovanie s „mocenskými centrami“ dozvedel o tajnom odpočúvaní telefónnych rozhovorov, v ten deň odišiel na návštevu vojenských jednotiek v tábore neďaleko Suezu v sprievode generálov Muḥammada Fawzīho, ministra obrany a Muḥammada Aḥmada Ṣādiqa, NGŠ. Generál Ṣādiq, ktorý už vedel, že sa niečo chytá, využil príležitosť, aby súkromne oznámil prezidentovi: „Chápeme Vašu situáciu“. To stačilo.

Sāmī Ṣaraf bol 13. mája bol pozvaný k prezidentovi. Vtedy už vedel, že pozvanie dostal aj genmjr. Mamdūḥ Sālīm, guvernér Alexandrie. U prezidenta si Sāmī Ṣaraf vypočul nahrávku telefonického rozhovoru dvoch funkcionárov ASZ Gīzy, v ktorom jeden referoval druhému obsah rozhovoru s ministrom vnútra s nelichotivým obsahom pre prezidenta (Imām 1983, s. 283). Po skončení nahrávky prezident povedal Sāmīmu Ṣarafovi, že sa rozhodol ministra vnútra odvolať. Požiadal ho, aby Ṣaṣrāwīmu tlmočil rozhodnutie, že novým ministrom vnútra bude Mamdūḥ Sālīm (Maḥzar 1997, s. 86). Sāmī Ṣaraf odvetil, že v tom prípade aj on sám podá demisiu (Hajkal 1975, s.

123). Ešte v to popoludnie si prezident pozval veliteľa Republikánskej gardy, genpor. al-Lajtího Nāšifa. Keď mu oznámil mu, že sa rozhodol zlikvidovať „mocenské centrá“, generál zahlásil, že všetko je pripravené podľa schváleného plánu (Mazhar 1997, s. 87).

Neskoro večer 13. mája káhirský rozhlas oznámil nečakanú správu, že Ša‘rāwī Džum‘a rezignoval na funkciu podpredsedu vlády a ministra vnútra. Následne, ako protest proti odvolaniu ministra vnútra, demisiu podali aj Sāmī Šaraf, Muḥammad Fā’iq, Sa‘d Zājid a Ḥilmī as-Sa‘īd a abdikačné listiny poslali prezidentovi prostredníctvom jeho tajomníka Ašrafa Marwāna (Imām 1983, s. 308). Prezident o týchto demisiách nebol vopred informovaný. Zakrátko bola vydaná správa o uvoľnení ‘Abdalmuḥsina Abū-n-Nūra z funkcie generálneho tajomníka ASZ, Labība Šuqajra z funkcie predsedu národného zhromaždenia, Dījā’addīna Dāwuda, člena NVV ASZ a genplk. Muḥammada Fawzīho z funkcie ministra obrany (Mazhar 1997, s. 89-90). Za ministra obrany prezident okamžite vymenoval genpor. Muḥammada Aḥmada Šādiqa a reaktivoval genmjr. Aḥmada Ismā‘īla ‘Alīho, ktorého vymenoval ho za riaditeľa tajnej služby (Hajkal 1975, s. 125). Skupina nāširovcov sa domnievala, že veľmi krehká rovnováha, ktorá sa v Egypte vytvorila po smrti Džamāla ‘Abdannāšira, môže vypadnutím jedného a toľž viacerých článkov v politickom systéme štátu viesť k mocenskej kríze. Táto chybná úvaha vychádzala z predpokladu, že ak Anwar as-Sādāt neprijme ich demisie, ich postavenie voči nemu sa posilní. V opačnom prípade v krajine vznikne ústavná kríza, ktorá prinúti prezidenta odstúpiť (Kňazev 1986, s. 33).

Anwar as-Sādāt však reagoval rýchlo a rozhodne. Za ministra pre veci národného zhromaždenia vymenoval Muḥammada ‘Abdassalāma az-Zajjāta, ktorý mal plniť aj úlohy ministra informácií a poveril ho kontrolou rozhlasu a televízie. Náčelník generálneho štábu armády, genpor. Muḥammad Aḥmad Šādiq, ktorý bol lojálny prezidentovi, bol vymenovaný za ministra obrany. Ministrom vnútra sa stal Mamdūh Sālim. Viacerí funkcionári, ktorí podali demisiu, alebo boli odvolaní, boli zadržaní a internovaní. Ich miesta zaujali ľudia verní prezidentovi. Podľa oficiálnej verzie prezidentovi pomohla náhoda. Dôstojník bezpečnosti Tāhā Zakī mu osobne odovzdal magnetofónové nahrávky telefonických rozhovorov urobené na príkaz Ša‘rāwīho Džum‘u v prezidentovom dome a tiež záznam rozhovorov samotných členov kolektívneho vedenia (Mazhar 1997, s. 110-111). Podľa všetkého akcia s nahrávkami bola urobená spolupracovníkmi prezidenta, ktorým sa podarilo zaistiť si podporu viacerých spolupracovníkov ministra vnútra. Čoskoro vyšlo najavo, že policajný dôstojník bol synovcom prezidentovho osobného tajomníka Farīda ‘Abdahlāfīza.

Konali sa aj vystúpenia proti prezidentovi. Organizovala ich druhá garnitúra vedenia ASZ, ktorá mala obmedzené možnosti dosah a za neúčasti vedúcich funkcionárov rýchlo zapadli. Fu‘ād Maṭar pripomenul „egyptská realita je taká, že kto nie je v mocenských štruktúrach, toho slovo nemá váhu. Je silný len dovtedy kým tam

má stoličku, aj keď rozheganú. Časom sa môže opraviť, ale keď už nie je, tento predstaviteľ už nemá žiadnu nádej na posilnenie svojej úlohy v mocenskom systéme“ (Maṭar 1972, s. 62). Obdobie kolísania mnohých reformistov sa skončilo – hrnuli sa do tábora víťaza. Lojalitu prezidentovi sa ponáhľali sa vyjadriť poslanci národného zhromaždenia zastupujúci zámožné spoločenské skupiny Horného Egypta a delty Nílu. Odpadlík spomedzi nāširovcov vyššej garnitúry, Ḥāfīz Badawī, zastávajúci vo vláde Džamāla ʿAbdannāšira funkciu ministra sociálnych vecí, predsedal parlamentným schôdzam, na ktorých boli zbavení poslaneckej imunity predseda národného zhromaždenia Dr. Labīb Šuqajr a dvaja jeho podpredsedovia (Ansari 1987, s. 166). Iba dvanásť poslancov sa odvážilo vystúpiť proti odsúdeniu „centier moci“.

7 ZÁVER – PREZIDENT ZAVÁDZA AUTOKRATICKÝ SYSTÉM

Ako mohla skupina nāširovcov disponujúca drvivou početnou prevahou v radiacich kruhoch utrpieť porážku v zápase s Anwarom as-Sādātom? Predovšetkým pre slabú organizáciu. Okrem toho nāširovci boli presvedčení, že prezident má obmedzené možnosti a čoskoro sám bude nútený opustiť svoj vysoký úrad. Ľahkovážne zhodnotili postoje tých triednych síl, ktoré sa v tom čase stali oporou prezidenta – domácu malú a strednú buržoáziu a skorumpovanú časť štátneho aparátu (Kňazev 1986, s. 34-35). Charakterizujú situáciu vzniknutú v tom čase vo vedení, Muḥammad Ḥasanajn Hajkal poukázal na to, že „na samom začiatku konflikt, ktorý rozdelil týchto činiteľov a prezidenta na dva nepriateľské tábory, sa vôbec netýkal jednoty s Líbyou, vzťahov so ZSSR alebo inej zásadnej otázky. Zo strany nāširovcov nešlo o prípravu prevratu s cieľom zvrhnúť prezidenta. Bol to zápas o moc medzi novým prezidentom, snažiacim sa posilniť vlastné postavenie a skupinou jeho bývalých kolegov, ktorí sa rozhodli – v zmysle kolektívneho vedenia – udržať si v rukách kontrolu na pomermi v štáte a neváhali kritizovať jednostranné kroky prezidenta keď cítili, že sa odláňa od nāširovskej línie (Heikal 1978, s. 225). Slovo prevrat sa hodí skôr na čin prezidenta, ktorý sa síce oháňal demokraciou, ale sám sa zbavil opozície prevratom, aby mohol vládnuť ako diktátor.

Taktika Anwara as-Sādāta vo vzťahu k ʿAlīmu Šabrīmu, ktorého on – nie bez príčiny – považoval za hlavu nāširovských činiteľov, bola úspešná. Vymenovanie ʿAlīho Šabrīho za viceprezidenta republiky malo za cieľ obmedziť jeho exekutívnu činnosť a nedať mu možnosť, aby sa postavil na čelo opozície. Hoci sám ʿAlī Šabrī videl v prezidentovi človeka, ktorý si dal za cieľ pochovať nāširizmus a otvorene vyzýval zbaviť sa ho, viacerí v jeho okolí vyjadrovali názor, že v krajine sú aj reakčnejší činitelia ako je Anwar as-Sādāt, a v prvom rade tým je nutné zabrániť, aby si posilnili pozície. Netreba si však myslieť, že táto skupina bola skutočným nositeľom pokrokového smerovania. Mnohí z tých, ktorí sa v období Džamāla ʿAbdannāšira hlásili k ľavici, robili to z konjunkturálnych príčin. V skupine prebiehal skrytý zápas medzi prívržencami rozličných ideologických smerov. Jej vodcovia, ktorým chýbala

hlbka politického myslenia, neboli schopní presadiť myšlienku pevného zväzku ľavicových síl, ktorý by sa opieral o podporu ľudových mäs (Kňazev 1986, s. 35). Jedným z rozhodujúcich faktorov víťazstva Anwara as-Sādāta v zápase s „centrami moci“ bola podpora armády. Vojakov hnevalo, že zatiaľ čo oni sedia v zákopoch, politici strácajú čas mocenskými šarvátkami. Armáda, rovnako ako ľudové masy, si mysleli, že menším zlom v tomto zápase bude víťazstvo zákonnej moci, t. j. prezidenta. V tom čase ešte nebolo zjavné, že prezident budujúci si legitimitu a postavenie tým, že sa okázalo hlási k odkazu svojho predchodcu, nehanebne zrádza jeho ideály a ideály revolúcie 1952.

Upevnenie postavenia Anwara as-Sādāta po smrti Džamāla °Abdannāšira bolo uľahčené tým, že zo známych funkcionárov nāširovskej éry v roku 1970 pri moci zostali v zásade ľudia z druhej línie Slobodných dôstojníkov, z policajného aparátu a bezpečnostných služieb, atď. Títo predstavitelia – Ša°rāwī Džum°a, Sāmī Šaraf – dokonca aj °Alī Šabrī sa držali v úzadí a vo verejnosti nepatrili k populárnym osobnostiam. Je fakt, že °Alī Šabrī kompenzoval nedostatok popularity mimoriadnou výkonnosťou a politickým citom. Na rozdiel od Anwara as-Sādāta, však nebol v roku 1952 členom RRV. To, že Anwar as-Sādāt bol členom prvej garnitúry Slobodných dôstojníkov – aj keď nevelmi významným – a potom jeho vymenovanie za viceprezidenta, dávali jeho činom povahu zákonnosti tak na politickej, ako aj na morálnej úrovni. Liberálna inteligencia a časť ľavicových síl sa dali uniesť heslami Anwara as-Sādāta o „nadvláde zákona“, o liberalizácii spoločenského života, hoci on sám prejavil najväčšiu snahu riadiť krajinu autoritárskymi metódami, prostredníctvom osobnej moci. Mimochodom, keď °Alī Šabrī a jeho skupina, ktorú prezident obvinil z pokusu uchvátiť moc, sa snažili o to, aby fungovali ústavné orgány, aby sa moc uplatňovala nie osobne prezidentom, ale bola rozdelená medzi ASZ, národné zhromaždenie a ďalšie štátne orgány, stali sa pre neho úhlavnými nepriateľmi.

Vytýčenie hesla „demokratizácie spoločenského života“ vôbec nebránilo prezidentovi tvrdo a autoritársky sa porátať so svojimi oponentmi. °Alī Šabrī, Ša°rāwī Džum°a a ďalší boli zatknutí 15. mája 1971 a zakrátko postavení pred súd a obvinení z vlastizrady napriek tomu, že prispeli svojím dielom do tvorby a rozvoja nezávislého, pokrokového egyptského štátu, do boja proti izraelskej agresii atď. Hlavným dôkazom v procese boli spomenuté záznamy telefonických rozhovorov obvinených. Obsah rozhovorov zaznamenaných na páskach však nestačil na vznesenie takých závažných obvinení. Kuvajtské noviny *al-Anbā'* (Správy) 16. júla 1983 uverejnili tieto záznamy v plnom znení. Na základe vety °Alīho Šabrīho „tento človek (Anwar as-Sādāt) môže zapredať krajinu Izraelčanom alebo Američanom a my sa o tom dozvieme z novín, zabráň tomu, Ša°rāwī“, generálny prokurátor Muṣṭafā Abū Zajd Fahmī obvinil obidvoch z velezrady (Kňazev 1986, s. 36). Ako poznamenal Muḥammad Ḥasanajn Hajkal, dokumenty z procesu neobsahovali žiaden pádny dôkaz o príprave prevratu. Podľa slov Muḥammada °Abdassalāma az-Zajjāta, ktorý sa zúčastnil na vyšetrovaní

tohto prípadu, tak on, ako aj prokurátor Muḥammad Māhir Ḥasan dospeli k záveru, že žiaden boj o moc neexistoval. Nebol dôvod obviňovať „mocenské centrá“ zo zrady a odsúdiť ich na smrť. Vtedy Anwar as-Sādāt odvolal z vyšetrovania prípadu Muḥammada Māhira Ḥasana a poveril ním Abū Zajda Fahmīho (Fawzī 1993, s. 29). Ten neskôr priznal, že súdny proces organizovaný prezidentom, nebol výsledkom odhaleného protištátneho sprisahania, ale bol vyfabrikovaný.⁷

Dôkazy o tom, že Anwar as-Sādāt naliehavo hľadal dôvody na to, aby sa zbavil významných predstaviteľov naširovskej éry, sa nachádzajú aj v jeho memoároch. „Od 16. októbra 1970 do 11. mája 1971 bolo mnoho príčin na zbavenie sa „mocenských centier“. Nemal som však presvedčivé dôkazy. Iba 11. mája mi policajný dôstojník priniesol záznamy rozhovorov, z ktorého sa dalo vyrozumieť, že sa pripravuje sprisahanie“ (As-Sādāt 1978, s. 236-237). Týždeň pred udalosťami 15. mája si Anwar as-Sādāt pozval Abū Zajda Fahmīho a hovoril mu o nutnosti „zabezpečiť“ z právneho hľadiska likvidáciu popredných, prezidentovi nevyhovujúcich, významných štátnych a politických činiteľov, ktorí figurovali doteraz v procese ako „mocenské centrá“ (Kňazev 1986, s. 36-37). A iba principiálne stanovisko súdov neumožnilo prezidentovi poslať obvinených na šibenicu.

Uväznenie „mocenských centier“ vyvolalo masovú čistku v ASZ, v prostriedkoch masovej informácie, v orgánoch kultúry, v mládežníckych a odborových organizáciách od pokrokových elementov. Za mreže sa dostalo mnoho činovníkov, ktorí nemali s Alīm Šabrīm nič spoločné. Známy egyptský znalec práva Iṣmat Sajfaddawla sa nazdáva, že 15. mája sa v Egypte odohralo niečo pripomínajúce palácový prevrat, t. j. násilnú zmenu vykonanú zhora (Sajfaddawla 1979, s. 170). Jednako tieto udalosti neboli vykonané samotným prezidentom. Za prevratom stála nezanedbateľná spoločenská sila, ktorá mu zaistovala zákonné a ideologické krytie. Pri hodnotení májových udalostí Ḥusajn aš-Šāfiī uvádza, že takýto postup prezidenta sa dal očakávať, lebo na uspokojovanie síl, v prospech ktorých to robil, musel rozhodovať sám. Anwar as-Sādāt tým, že Egypt zbavil skupiny vplyvných mužov, mohol vnútiť Egyptu politiku, o ktorej nebolo možné diskutovať (Al-Imām 2000, s. 178). Podľa egyptskej ľavice bol prevrat 15. mája vykonaný pravicovými, prozápadnými silami a v skutočnosti sa dávno pripravoval. Mal rovnaký cieľ ako izraelská agresia v roku 1967 – zbaviť egyptskú revolúciu jej nezávislého, pokrokového smerovania (Kňazev, 1986, s. 37).

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. ANSARI, H. (1987): *Egypt, the Stalled Society*. Káhira: The American University in Cairo Press, 1987.
2. BEATTIE, K. J. (2013): *Egypt during the Sadat Years*. New York: Palgrave, 2000.

⁷ Káhirský denník *Al-Ahrām*, 22. februára 1984.

3. COOK, S. A. (2013): *The Struggle for Egypt. From Nasser to Tahrir Square*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2013.
4. COOPER, M. N. (1982): *The Transformation of Egypt*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1982.
5. AD-DĪB, F. (1986): *‘Abdannāšir wa tawrat Lībijā*. [‘Abdannāšir a líbyjská revolúcia]. Káhira: Dār al-mustaqbal al-‘arabī, 1986.
6. EBAN, A. (1992): *Personal Witness: Israel Through my Eyes*. New York: Putnam, 1992.
7. FAWZĪ, M. (1986): *Istrātīdžijāt al-mušālaḥa. Al-Džuz’ at-tāliṯ min muḍakkirāt al-farīq awwal Muḥammad Fawzī*. [Stratégia urovnania. Druhý diel memoárov generálplukovníka Muḥammada Fawzīho]. Káhira: Dār al-mustaqbal al-‘arabī, 1986.
8. FAWZĪ, M. (1993): *Al-farīq aš-Šādī wa asrār aš-šidām ma‘a as-Sādāt*. [Generálporučík aš-Šādī a pozadie zrážky s as-Sādátom]. Káhira: Šarikat aṭ-ṭibā‘a al-‘arabīja al-ḥadīṯa, 1993.
9. FINKLESTONE, J. (1996): *Anwar Sadat. Visionary who Dared*. London: Frank Cass, 1996.
10. FREEDMAN, R. O. (1982): *Soviet Policy Toward the Middle East Since 1970*. New York: Praeger, 1982.
11. GOMBÁR, E. – BAREŠ, L. – VESELÝ, R. (2021): *Dějiny Egypta*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2021.
12. HAJKAL, M. Ḥ. (1975): *Aṭ-ṭarīq ilā ramaḍān*. [Cesta k ramaḍānu]. Bejrút: Dār an-Nahār li-n-našr, 1975.
13. HAJKAL, M. Ḥ. (1993): *Uktūbar 73. As-silāḥ wa as-sijāsa*. [Október 73. Zbrane a politika]. Káhira: Markaz al-Ahrām li-t-tardžama wa-n-našr, 1993.
14. HINNEBUSCH Jr, R. A. (1985): *Egyptian Politics under Sadat. The post-populist development of an authoritarian-modernizing state*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
15. HEIKAL, M. (1978): *Sphinx and Commissar. The Rise and Fall of Soviet Influence in the Arab World*. London: Collins, 1978.
16. EL-HUSSINI, M. M. (1987): *Soviet-Egyptian Relations, 1945 – 85*. London: Macmillan Press, 1987.
17. IMĀM, A. (1983). *Inqilāb 15 mājū. Al-qišša al-kāmila*. [Prevrat 15. mája. Úplný príbeh]. Káhira: Dār al-mawqif al-‘arabī, 1983.
18. IMĀM, A. (1996): *Sāmī Šarafjataḥaddat. ‘Abdannāšir kajfa ḥakama Mišr?*, [Sāmī Šaraf rozpráva: ‘Abdannāšir ako vládol Egyptu?]. Káhira: Al-Madbūlī aš-šaḡīr, 1996.
19. AL-IMĀM, Š. (2000): *Ḥusajn aš-Šāfi ‘ī šāhid ‘alā talāṯat ‘uṣūr*. [Ḥusajn aš-Šāfi‘ī svedok troch epoch]. Káhira: Madbūlī aš-šaḡīr, 2000.
20. ISRAELI, R. (1978): *The Public Diary of President Sadat. Part One. The Road to War (October 1970 – October 1973)*. Leiden: E. J. Brill, 1978.
21. ISRAELI, R. (1985): *Man of Defiance. A Political Biography of Anwar Sadat*. Totowa, New Jersey: Barnes & Noble Books, 1985.
22. KHOURI, F. (1976): *The Arab-Israeli Dilemma*. New York: Syracuse University Press, 1976.

23. KŇAZEVA, A. G. (1986): *Jegipet posle Nasera, 1970 – 1980*. Moskva: Izdatel'stvo „Nauka“, 1986.
24. MANSFIELD, P. (1978): *The Arabs*. London: Penguin Books, 1992.
25. MAR'Ī, S. (1978): *Awrāq sijāsija*. [Politické listy]. Diel III. Káhira: Al-Maktab al-miṣrī al-ḥadīṭ, 1978.
26. MAṬAR, F. (1972): *Ajna ašbaḥa Džamāl 'Abdannāšir fī džumhūrījat as-Sādāt?* [Kde zostal Džamāl 'Abdannāšir v Sādátovej republike?]. Bejrút: al-Mu'assasa al-^oarabīja li-d-dirāsāt wa-n-našr, 1972.
27. MAZHAR, S. (1997): *Qiššat aš-širā' bajna as-Sādāt wa ridžāl 'Abdannāšir*. [Príbeh zápasu medzi as-Sādátom a mužmi 'Abdannāšira]. Káhira: Maktabat Madbūli, 1997.
28. RIAD, M. (1981): *The Struggle for Peace in the Middle East*. London: Quartet Books, 1981.
29. RIJĀD, M. (1984): *Mudakkirāt Maḥmūd Rijād, 1948 – 1978*. [Spomienky Maḥmūda Rijāda]. Diel I. Káhira: Dār al-mustaqbal al-^oarabī, 1984.
30. RIJĀD, M. (1986): *Mudakkirāt Maḥmūd Rijād*. [Spomienky Maḥmūda Rijāda]. Diel II. *Al-amn al-qawmī al-^oarabī .. bajna al-indžāz wa-l-fašal*. [Arabská národná bezpečnosť .. úspechy a neúspechy]. Káhira: mustaqbal al-^oarabī, 1986.
31. RIJĀD, M. (1986): *Mudakkirāt Maḥmūd Rijād*. [Memoáre M. R.]. Diel III., *Amrīkā wa al-^oArab*. [Amerika a Arabi]. Bejrút: Dār al-mustaqbal al-^oarabī, 1986.
32. RUBINSTEIN, A. Z. (1977): *Red Star on the Nile. The Soviet-Egyptian Influence Relationship since the June War*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1977.
33. AS-SĀDĀT, A. (1978): *Baḥṭ 'an ad-dāt. Qiššat ḥajātī*. [Hľadanie identity. Príbeh môjho života]. Káhira: al-Maktab al-miṣrī al-ḥadīṭ li aṭ-ṭibā'a wa an-našr, 1978.
34. SAJFADAWLA, I. (1979): *Al-aḥzāb wa muškilat ad-dīmuqrāṭīja fī Mišr*. [Strany a problém demokracie v Egypte]. Bejrút, 1979.
35. SHOUKRI, G. (1981): *Egypt: Portrait of a President. Sadat's Road to Jerusalem*. London: Zed Press, 1981.
36. SORBY, K. R. (2014): Anwar as-Sādāt a príčiny vedúce k vojne v októbri 1973. In: *Medzinárodné vzťahy*, 2014, roč. 12, č. 3, s. 237-253.
37. SORBY, K. R. – SORBY ml., K. (2011): *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971 – 1990)*. Bratislava: Ekonóm, 2011.
38. TAYLOR, A. R. (1982): *The Arab Balance of Power*. New York: Syracuse University Press, 1982.
39. TYLER, P. (2012): *Fortress Israel. The Inside Story of the Military Elite who Run the Country and why they Can't Make Peace*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2012.

INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

Medzinárodné vzťahy sú interdisciplinárny vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave. Vychádza štyrikrát ročne, v marci, júni, septembri a v decembri. Uzávierky jednotlivých čísiel sú každoročne 15.12, 15.3., 15.6 a 15.9. Všetky príspevky sú pri zachovaní obojstrannej anonymity recenzované minimálne dvomi oponentmi.

Časopis Medzinárodné vzťahy (ISSN 1336-1562 tlačaná verzia, ISSN 1339-2751 online) je zaregistrovaný v Zozname periodickej tlače Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, evidenčné číslo EV 4785/13. Časopis je indexovaný v databázach ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz a Index Copernicus a cieľom redakčného kolektívu je zvyšovanie počtu a kvality citačných databáz, v ktorých je zaradený.

Časopis publikuje pôvodné vedecké články, diskusie, prehľady, informácie a recenzie z oblasti medzinárodných ekonomických, politických, právnych a kultúrnych vzťahov. Témy prijímaných článkov zahŕňajú (ale neobmedzujú sa na):

- históriu medzinárodných hospodárskych vzťahov
- medzinárodný obchod
- medzinárodné investície
- medzinárodnú migráciu
- aktuálne medzinárodnoekonomické problémy
- aktuálne medzinárodnopolitické problémy
- analýzu súčasných a minulých konfliktov
- medzikultúrne vzťahy
- medzinárodné právo obchodné
- medzinárodné právo verejné

Časopis Medzinárodné vzťahy publikuje články v anglickom, slovenskom a českom jazyku. Anglické články majú vo všeobecnosti prednosť pred slovenskými a českými článkami, hlavným kritériom je však kvalita.

ABOUT THE SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

The Slovak Journal of International Relations is an interdisciplinary scientific journal of international political, economic, cultural and legal relations, published by the Faculty of International Relations at the University of Economics in Bratislava, Slovakia. It is published quarterly, always in March, June, September and December. Papers are to be submitted by December 15, March 15, June 15 and September 15 of each year. All papers undergo a double-blind peer review process by at least two referees.

The Slovak Journal of International Relations (ISSN 1336-1562 print, ISSN 1339-2751 online) is registered with the Ministry of Culture of the Slovak Republic (EV 4785/13). The journal is currently covered by ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz, and Index Copernicus. The goal of the editorial board is to increase the impact of the journal and the number of databases covering the journal.

The Slovak Journal of International Relations wishes to publish high-quality original scientific papers, discussions, surveys, short communications and book reviews from the field of international economic, political, legal and cultural relations. The topics of published papers include, but are not limited to:

- history of international economic relations
- international trade
- international investment
- international migration
- current international economic issues
- current international political issues
- analysis of current and past conflicts
- intercultural relations
- international trade law
- public international law

The Slovak Journal of International Relations publishes papers in English, Slovak and Czech languages. Generally, English papers have precedence before Slovak and Czech papers; however, the main criterion is quality of research.

INŠTRUKCIE PRE AUTOROV

Príspevky do časopisu Medzinárodné vzťahy sa predkladajú elektronicky v programe MS Word na e-mailovú adresu redakcie **mv.fmv@euba.sk**. Predpokladá sa, že príspevky neboli dosiaľ publikované ani odoslané na publikovanie inde. S článkom sa predkladá aj prehlásenie o originalite.

Autor je zodpovedný za formálnu a odbornú správnosť svojho článku. Články musia popri obsahových náležitostiach spĺňať formálne kritériá – formát strany „ISO B5“, okraje 2 cm zo všetkých strán, riadkovanie 1,15, písmo Times New Roman, veľkosť písma 11. Každý článok musí obsahovať abstrakt a kľúčové slová v slovenskom/českom jazyku, abstrakt a kľúčové slová v anglickom jazyku, 1 – 3 kódy JEL klasifikácie podľa Americkej asociácie ekonómov, korektné určenie všetkých grantov a programov, s ktorých podporou článok vznikol a na samostatnom liste plné meno, tituly, adresu, e-mail a telefónne číslo všetkých autorov. V článku treba definovať skúmaný problém, stanoviť ciele, použité metódy a identifikovať závery a prínosy. Šablóna príspevku je k dispozícii na webovej stránke časopisu **<https://fmv.euba.sk/veda-a-vyskum/vedecke-casopisy/medzinarodne-vztahy>**.

Upozorňujeme autorov, aby dodržali predpísanú šablónu, v opačnom prípade bude článok vrátený na prepracovanie podľa stanoveného vzoru, čo môže viesť k jeho oneskorenej publikácii.

Redakčné uzávierky sú každoročne **15.12.**, **15.3.**, **15.6.** a **15.9.** V mesiaci po uzávierke prebehne obojstranne anonymné recenzné konanie s minimálne dvomi oponentmi. Autori, ktorých príspevky budú v recenznom konaní pozitívne hodnotené, budú kontaktovaní e-mailom. Čas na zapracovanie pripomienok oponentov je spravidla 2 až 4 týždne. Autorské korektúry treba odoslať na e-mailovú adresu redakcie najneskôr do 3 pracovných dní od notifikácie.

Príspevky doručené po stanovených termínoch budú zaradené do nasledujúceho recenzného konania. Na uverejnenie článku v časopise neexistuje právny nárok.

GUIDE FOR AUTHORS

The manuscript submission process is fully electronic. All papers received by the editor (mv.fmv@euba.sk) will undergo a double-blind peer review process. Submission of a paper implies that the work has not been published previously and that it is not under consideration for publication elsewhere. Author's declaration of originality must be submitted along with the paper.

The sole responsibility for formal and scientific contents of each paper is borne by its author. Each paper must follow the formatting instructions – file format: MS Word, page size: “ISO B5”, margin: 2 cm from all sides, spacing 1.15, font: Times New Roman, font size: 11. Each paper must include abstract and key words in English, 1 – 3 codes, following the Journal of Economic Literature classification system, if applicable, the names and ID numbers of grants and programs funding the author's research and on a separate page, full names, academic degrees, addresses, e-mails and phone numbers of all authors. It is necessary to explicitly state research problem, goals, methods used, conclusions and contributions of the paper. All papers must follow the journal template which is available at <https://fmv.euba.sk/en/science-and-research/scientific-journals/journal-of-international-relations>, otherwise they will be returned for re-formatting.

Deadlines for submission are **December 15th**, **March 15th**, **June 15th** and **September 15th**. All papers will undergo a double-blind peer review process. Authors generally have 2 to 4 weeks to revise articles and incorporate reviewers' comments. Proofs should be returned by e-mail within 3 days of their receipt.

The editorial board has an exclusive right to accept/reject papers.

Medzinárodné vzťahy

Slovak Journal of International Relations

2/2022

Ročník XX
Volume XX

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, ročník XX, 2/2022.

Hlavná redaktorka / Editor in-chief

Ludmila LIPKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board

Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR

University of Malaya, Malaysia

Doreen BEKKER

Rhodes University, South Africa

Alexandru BURIAN

Moldavian Association of International Law, Moldova

Eva CIHELKOVÁ

Pan-European University, Slovakia

Alan V. DEARDORFF

University of Michigan-Ann Arbor, USA

Attila FÁBIÁN

University of West Hungary, Hungary

Tatiana FILOSOFOVA

NRU Higher School of Economics, Russia

François GEMENNE

University of Liège, Belgium

Otmar HÓLL

University of Vienna, Austria

Edward H. HUIJBENS

University of Akureyri, Iceland

María Teresa INFANTE

University of Chile, Chile

Caffi Siri Rohaini Binti KASSIM

University of Malaya, Malaysia

LI Hsi-Mei

Chinese Culture University, Taiwan

Klavdij LOGOŽAR

University of Maribor, Slovenia

Stanislav MRÁZ

College Danubius, Slovakia

Julija NESTERENKO

Russian State University of Humanities, Russia

Rebecca NEUMANN

University of Wisconsin-Milwaukee, USA

Jan OSTOJ

Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland

Hakan G. SICAKKAN

University of Bergen, Norway

Karol SORBY

Institute of Oriental Studies of the SAS, Slovakia

František ŠKVRNDA

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Pavel ŠTURMA

Charles University in Prague, Czech Republic

Chong-Ko Peter TZOU

Tamkang University, Taiwan

Harun UÇAK

Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey

Jolita VVEINHARDT

Vytautas Magnus University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor

Mykhaylo KUNYCHKA

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Časopis je zaregistrovaný na Ministerstve kultúry
Slovenskej republiky EV 4785/13.
ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print)
ISSN 1339-2751 (online)